YÖN

HAFTALIK GAZETE

EYÜP HAN: CENTO'NUN SONU!

Yıl: 4 - Sayı: 129 17 Eylül 1965 125 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Gerisi sıfır

Meşhur Menderes müteahhidi Kıraner'in çıkarttığı Zafer gazetesi ikinci sayfasının sol tarafında «Basında Solcu Yazarlar» diye bir tefrika yayınlıyor. Bilmem gördünüz mü? Keşke görüp biraz eğlenseydiniz. Boğucu sıcakların arttığı şu günlerde ne denli eğlenceli olacağını düşünüyorum da okumamışsanız bu yaz gülmemiş sayıyorum sizi.. Efendim öyle bir eğlence ki, hani bir yalancılık ödülü olsa bu yazı serisi birinci olurdu. Palavra yarışında da derecesi fena olmazdı yani. Bir sürü isim sıralamış ama nasıl biliyor musunuz? Türkiye'de ne kadar eli kalem tutan varsa tümünün de ismi var bu listede.. Hatta kendi sayfalarında yakın zamana kadar yazı yazanların bile.. Aslında böyle saçmalıklar için yazı yazmaya değmezdi. Ama gene de yazmadan edemedim.

Zaferin bu yayınından bir bakıma da sevindim. Çünkü tanımadığım bir çok aydınları, ülkücü toplumcuların adını olsun tanımış oldum böylelikle. Zafer bu işte bize yardım ediyor bir bakıma. Sayılarınız çok, siz başarılısınız demiyor ama ben onu böyle anlıyorum. Hakikaten ben aziz filân diyordum. Fakat durum çok iyi. Bu kadar solcu aydının olması çok, çok iyi. Gittikçe umut bağlıyorum artık, bu memleket kurtulacak...

Açıklanan bu listeler arasında bakın rastgele geçen isimlerin bir kısmını sıralayayım. Aziz Nesin, Çetin Altan, İlhan Selçuk, Yaşar Kemal, Mahmut Makal, Orhan Kemal, Samim Kocagöz, Fethi Naci, Doğan Avcıoğlu, Şükran Kurdakul v.s.. daha bir üsrü isim. Yani ne kadar tanınmış tanınmamış yazarımız, ozanımız, romancımız varsa tümü. Ee geriye ne kaldı ki yahu!.. Bu adamlara kötü gözle baktın mı, geriye Türk edebiyatı diye birşey kalmaz. Koskocaman bir sıfır kalır. Kör olan bile bu durumu görür. Bunu bilmeyecek ne var? Onların kötü dediği en iyi demektir. Bizim ve çoğunluk Türk aydınlarının yargısı bu.

Şimdi Zafercilere düşen yeni yetişen fidanları da açıklamak. Biraz da onları tanıyalım. Kimbilir Anadoluda daha ne kadar mert aydın çıkar. Bir de onları tanıtırsa Zafere teşekkür. Canımın sıkıldığı şu günlerde yazarlarımız hakkında uydurmasyon olarak yazdıkları da gülmekten kırdı beni. Bazan öyle oluyor ki bu yazar var ya diyor işte bu adam anayasacıdır, diyor. Ve bunu bir suç olarak gösteriyor. Görüyorsunuz saçmalığı. Anayasayı savunmak, mevcut düzenin geriye gitmesini önlemek suç. Tabii onlara göre. Gerçek vatanseverlikse Anayasayı korumakla, uygulamakla başlar. Gördünüz mü, bu adamların vatanperverliği de askıda.

İsmail Gençtürk

Türkiyenin mutlu köpekleri

Geçtiğimiz hafta okuduğumuz bir haber, Türkiyenin gerçek yüzünü göstermesi bakımından hayli ilginçti: İzmirde Efes Otelinde bir «Köpek Lokantası» açılmış. Lisan bilen garsonlar, aşçılar ve komilerin ihtimamına lâyık bu mutlu köpeklerin yemek listesi karşısında insan olarak ıstırap duymamağa imkân yok.

Memleketimizde her yıl gıdasızlıktan 50 bin kişi verem olup ölürken, insanlarımıza ayda 2 yumurta, 1 kilo et düşmezken, halkımız Birleşmiş Milletler istatistiklerine göre en kötü beslenen halklar arasına girerken, Doğuda değil hayvanlar, vatandaşlarımız dahi kara kışta açlığa mahkûm olurken, yılda adam başına 950 lira olan millî gelirimizle çoğunluk vatandaş kuru ekmeğine zeytin bulamazken, bu mutlu köpeklerin sütlü patates püreli, kazandibili, taş kebaplı, biftekli ve bilmemneli yemek listesi, memleketimizin hayat seviyesini, daha doğrusu seviyesizliğini belirten en kesin ve en acı belgedir.

Ne hakkınız var efendiler!..

Bizimle alay mı ediyorsunuz? Piyazcının, çorbacının semtini unutan vatandaşa işkence ediyorsunuz. Bu cennet vatanda çoğunluk vatandaşın hayal bile edemediği yemekleri köpeklere veriyorsunuz! İnsanlık haysiyetine yakışır biçimde yaşamaktan mahrum vatandaşlarımız taş gibi, toprak gibi köyleriyle beraber alınıp satılırken, köpeklerin bu saltanatı nedir? Siz vatandaşları insanlıklarından utandırmak mı istiyorsunuz?

Vatandaşın insanlık haysiyetini korumak için Anayasamızın 14. maddesine en kısa zamanda bir fıkra eklemek şarttır: «Türk vatandaşının hayat seviyesi, hiç bir köpekten aşağı olamaz».

Vah benim güzel Türkiyem, cennet vatanım vah!.. Vah benim 3 kuruş için coplanan, 60 kuruş için kurşunlanan vatandaşlarım vah!..

Necmi Özütunalı

Çıkar yol : Sosyalizm

Geç farkettim sosyalizmin çıkar yol olduğunu. Kapitalizm insanı boğar, yakarmış. Bütün bunları insan aydın çevreye girince anlarmış... Hükûmetler gün geçtikçe artan bir tempoyla, sosyal eşitliği gerçekleştirme yolunda şuurlu bir politika takip etmektedirler. Ülkemizde de 27 Mayısla beraber gelen bu fikir akımı, özellikle aydın çevrelerde fazlasıyla taraftar bulmuştur. Çeşitli nedenler yüzünden geri kalmış ülkelerde, tek çıkar yolun sosyalizm olduğuna inanan bu topluluk güçlüklere, Anayasa dışı saldırılara cesaret ve imanla karşı koymaktadır. Yarının müreffeh Türkiyesinin yaratılmasında karınca kararınca emekleri olması sosyalistler için en büyük kıvanç vesilesidir

Olayları çok yakından takip edip durumu sezen ana partilerden CHP de «Ortanın solundayız» sloganıyla paya ortak olmak istemektedir. Bu işgüzarlıklarını ünlü bir şarkının şu mısraı ile cevaplamak gerek: «Daha önceleri nerelerdeydiniz...»

Sözde fakir köylü, dar gelirli memur ve işçiden yana görünüp yıllarca onların sırtından geçinerek, kanlarını iliklerini kemiren kır atın kaşarlanmış cokeylerini, seçim arifesinde bir telâştır almış dolu dizgin. Paslanmış kafalarında Hamlet'ten iki kelime: «Olmak ya da olmamak». İkinci kelime gerçekleştiği ân mutlu ve aydınlık günler, yurdumuzu suya aç çatlamış toprak gibi kucaklıyacak.. Kucaklıyacak.

Nurullah Semi Dervişoğlu)
(İlâhiyat Fakültesi öğrencisi)

Açıklama

Gazetenizin 2/7/965 gün ve 118 sayılı nüshasının 2 nci sayfasında «A.P. li bir başkan konuşuyor» başlıklı Numan Kartal imzalı yazı ile ilgili olarak bir açıklama yapılması lüzumu ortaya çıkmıştır.

Numan Kartal ile yaptığımız dertleşmede her halde, o da köylü olduğumuzdan mı ne, pek kıymet vermemiş ki aşağıdaki yanlışlıklara istemiyerek düşmüş olsa gerek:

1 — Ben bir A.P. li başkan değilim.

2 — Kepsut Belediye encümen âzalığım yok.

3 — Partimin sözcüsü değilim.

4 — Çetin Altan için yalnızca şunları söylemiştim. (Çetin Altan hakkında iyi veya kötü söylenenleri duyuyoruz, zaman neler gösterir. Yalnız eh bazan iyi konular seçip iyi de işliyebiliyor.)

5 — Yeni bir parti kurulması üzerinde düşündüğüm yanlıştır. Ben (Dertleri giderecek yeni bir parti kurulması değil, en kısa zamanda dertlere çare olabilecek partilerimiz üzerinde durdum. Bu günlük namzet A.P. ise de içten ve dıştan kösteklemeye uğraşanlar çok dedim.)

6 — 15.000 seçmenime güveniyorum, beni partiden kimse atamaz demedim. Ben ancak seçmenlerimi temsil ederek onların her türlü dertleriyle elimin erdiği, gücümün yettiği kadar uğraşıyorum dedim.

7 — Amerika hakkında diyeceklerime (Çetin Altan ve Yön diyor) demedim.

8 — Yazıda (Onların komünist dedikleri hakiki vatanperverdir) diye çıkan sözler kat'iyen bana ait olamaz. Ben (Her olayda bunda da komünist parmağı var, bu da komünist devin işi halletdiğini sandıran dalavereciler çok var memlekette) dedim ve asıl bunlar zararlı oluyorlar da neden ilgilenilmiyor dedim. Yoksa dünyanın her tarafından komünistlerin olduğunu bilmeyen yok ki.

Behram Eker
(A.P. İl Genel Meclis üyesi)

BOLŞEVİK

(Falih Rıfkı Atay'ın Tevfik İleri'ye cevabı)

Bir avuç kuvvetle vatanı kurtarmağa çalışıyoruz. Mustafa Kemal, Kuvayı Milliyenin başındadır. Türk topraklarında Yunan İtalyan, Fransız, İngiliz ve Amerikan işgal kuvvetleri var. Rusyada Lenin var. O zaman Rus ihtilâlinin politikası, millî kurtuluş hareketlerine yardım etmektir. Türkiyede emperyalist devletlerin yerleşmesi Moskovanın hiç işine gelmez. Eğer Mustafa Kemal, bu ihtilâlcilerle hoş geçinmenin yolunu bulursa, onlardan yardım görebilir. Meşhur General Fronze bu sırada Ankaraya gelmiştir. Mustafa Kemal bu ihtilâlci ile bir kardeşlik münasebeti kurmuştur. Sofrasına Türk neferlerini oturtmuştur. Hattâ, Ankarada bir bolşevik parti ve bir yeşil ordu kurulmasına izin vermiştir. İtimadı artan Moskova, silâh depolarının da, altın hazinelerinin de ağzını Mustafa Kemale açmıştır. O vakit bağımsız bulunan Ermenistan Cumhuriyeti ile yaptığımız ve kazandığımız harbin neticelerini bile tanımıştır. Ey Hemşinli oğlu, İnönünde ordumuzun yarısı dahi bize isyan ederek Yunan
tün işgal ordularının Türk topraklarında bulunduğu, Halifenin Mustafa Kemal kuvvetlerini tenkil etmek için Anadolu üzerine ordu yürüttüğü devirde Lenin bize silâh ve altın vereceği yerde, Kızılordu ile topraklarımıza salmış olsaydı ne yapardık?

Sovyetler Birliği, kendi kendini buluncaya kadar, milliyetçi ve bağımsız Türkiye'nin kuvvetlenmesine ve Garba karşı bütün dâvalarını kazanmasına yardımcı olmakta devam etti. Kayseri ve Nazilli fabrikalarının bize Rusya tarafından verilmiş olduğunu hatırlıyor musunuz?

Ben o zamanlar Rusya'ya gittim ve «Yeni Rusya» kitabını yazdım, «Hakimiyet-i Milliye» gazetesinin başyazarı idim ve Atatürk ile geceli gündüzlü beraberdim.

Bu kitabın tezi şudur: Rus ihtilâlcileri bolşevikilik gibi aykırı bir sistemi halk yığınlarına ve gençliğe maletmek için bir sürü eğitim metodları bulmuşlardır. Kapkara yığınları büyük bir hızla okutmakta, en son Garp tekniğini en uzak mujik köylerine kadar sokmaktadırlar. Bizim pek tabii bir milliyetçilik dâvamız var. Eğer bu eğitim metodlarından faydalanırsak, biz Rusların faydalandığından bin kat dahâ fazla netice alırız. O kitapta yığın terbiyesi, Kızılorduyu mekteplestirme metodlarından bahsettim.

Sözümü dinletemedim: Rusya'da bütün halk ilk eğitimden geçmiştir. Eski bilginleri, profesörleri, teknisyenleri kovan Rusya bugün atom bombası yapmaktadır. Her türlü endüstriyi kurmuştur ve işletmektedir. Rus ihtilâli eski Rusya'yı tasfiye ettikten sonra, hemen hemen Osmanlılardan kalma Türkiye ile aynı gerilik seviyesine düştü. Bugün Amerikalılar gibi ... gibi
uçak, Amerikalılar gibi atom bombası, ve Fransızlar, İngilizler, Amerikalılar ne yapabiliyorlarsa hepsini yapmaktadırlar.

«Yeni Rusya»'da bütün bunların olacağını haber vermiştim. Haksız mı imişim?

Geri kafaya bir ders daha: Rusya'da atom bombası yapıldığını söylemek, bolşevik propagandası yapmak değildir. Rusya'da otomobil yapıldığını söylemek bolşevik propagandası değildir. «Yeni Rusya» o vakitki Rusya'da bizim ders almamız, ibret almamız lâzımgelen birçok şeylerden bahseder. Bunları yazmak bolşevik propagandası yapmak, Rusya'daki hakikatlerin hepsinin aksini söyleyip Türk milletini karanlıkta bırakmak ve gözü bağlı avlanmasına ajanlık etmek demektir.

Leningrad'da Çarın sarayına gitmiştim. İkinci Nikola'nın Puankare ile görüşerek İstanbul ve Boğazları almış olduğu salonda işçiler bize bir yemek verdiler. Eğer bu ihtilâlciler o Rusya'yı yıkmamış olsalardı, o gün ben Çarın sarayında bulunmıyacaktım, Çar Dolmabahçe sarayında bulunacaktı.

1913 te Çar Rusyasının ısrarı ile Doğu Anadolu vilâyetlerine Avrupalı bir umum müfettiş geldi. Bu, Balkanlar gibi Doğunun da bizden kopup gitmesinin başlangıcı idi. İlk Dünya Harbi çıktı. Eğer ihtilâl birkaç ay daha gecikip de Rusya müttefikleri ile birlikte zafer kazanmış olsaydı, Rus orduları İstanbul'a gelecekti. Doğu vilâyetleri Ermenistan, Sivas'a kadar Anadolu Fransız nüfuz bölgesi olacaktı. İtalya ve Yunanistan hisselerini alacaklardı.

Biz ne olurduk?

Rus ihtilâli ile vatanı kurtarma imkânını kazandık. Sovyetler dostluğu ile onbeş yıl kazandık. Sovyetler Birliği kendi kendini bulup yeniden Türkiye'ye karşı cephe alıncaya kadar, yeni Türkiye doğdu, büyüdü, dünyaca medeni ve ileri bir yirminci asır devleti olarak tanındı. Bu onbeş yıl içinde Atatürk, İnönü ve onların bütün arkadaşları durmadan Sovyetler dostluğu politikası güttük. Eğer Sovyetler Birliği politikasını değiştirmeseydi, biz de değişemezdik. İlk dostluk devrinde 12 milyondan 20 milyona çıkmıştık. Bütün Türk tarihinde ilk defa olarak Türk milletine uzun bir barış mühleti kazandırmıştık. Bu mühlet daha yirmi yıl sürer de kırk milyon olursak ne kaybederdik? Ne kaybederiz?

Türk inkılâbının Rus ihtilâli ile dostluk devrinde bu politikayı güdenlere «Bolşevik» damgası yapıştırmağa kalkmak, ancak Türk düşmanlığından ileri gelir. Ya, Hemşinli oğlu Tevfik efendi, Türk düşmanlığından, yahut Türk nedir, Türkiye nedir, dış politika nedir, devlet ve millet idaresi nedir, bütün bunları anlamamaktan, anlamazlığa gelmekten ileri gelir.

....

Hiçbir milletin ya dostluk ya düşmanlık diye politikası olamaz. Her milletin her türlü şartlar içinde kendi güvenliğe uyan, yalnız kendi kendinin dostu bir politikası olabilir.

Siyasi tarih okumadığın, bilmediğin ağzını açışından belli, fakat Türkiye İran değildir. Hemşinlioğlu Tevfik efendi...

Sen kalkar, otuz yıl Türkiye ile Rusya'yı karşı karşıya getirmemek, çarpıştırmamak yolunu bulanlara:

— Çünkü bunlar Sovyetlerle dostluk ettiler, Bolşevik ajanıdırlar, dersin. Senin böyle demekliğinle kimsenin Türklüğü, vatanperverliği, milliyetçiliği bozulmaz, Hemşinlioğlu Mehmet Tevfik efendi, ancak sen İran'daki Kaşani softasının binbir müridinden biri olursun!

— Ulus'tan —

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık

ADRES : Yazı İşleri: Sümer sokak No: 16/8 Yenişehir — ANKARA Telefon: 17 69 89 — İstanbul Bürosu (Satış . İlân ve Abone İşleri): Mollafenari Sok. No. 32 Cağaloğlu — İstanbul. Tel: 22 95 70 — Posta Kutusu 312 İstanbul.

ABONE : Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L. Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L.'dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

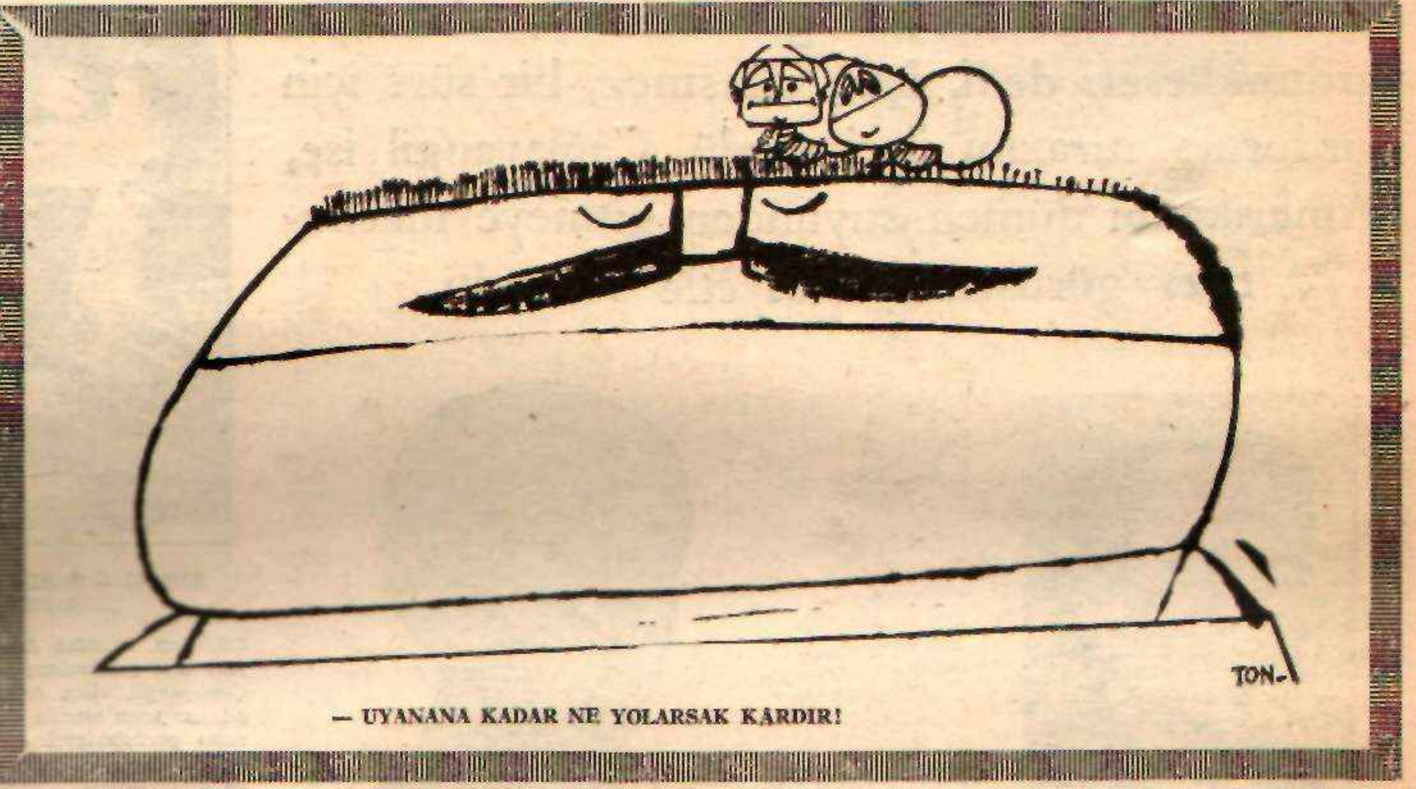
İLAN : ... rekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

YÖN — HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

İŞTE O ZAMAN...

Türk gençliği bu hafta içinde Türkiye Cumhuriyeti Enerji Bakanına bir avukatlık cübbesi hediye etti. Bu cübbenin üstünde yabancı petrol şirketlerinin sembolleri vardı. Mobil'in, Shell'in, B.P..nin rengârenk markaları, siyah cübbenin üstünde yeşil, sarı, kırmızı renklerle parlıyordu. Ama ne çare... Yabancı şirketlerin avukatlığını pervasızca üstüne almış bulunan Mehmet Turgut Cumhuriyet tarihinde hiçbir Bakanın kabul edemiyeceği kadar ağır tepkilere rağmen yabancı sermayeye hizmet yolunda ısrarla yürüyordu.

— UYANANA KADAR NE YOLARSAK KARDIR!

AKLIN ALMIYACAGI BIR GIDIŞ

Mehmet Turgut'u bir yana bırakalım. Bugün Türkiyede Türkiye Cumhuriyetinin geleceği üstünde söz sahibi olmak istiyen bir grup politikacı, aklın ve havsalanın alamıyacağı davranışlar içindedir. Türkiyede önemli koltuklara geçmiş kişiler arasında Amerikan firmalarının komisyoncuları vardır ki bu komisyoncuların iç ve dış politikada, siyasette iktisatta ve maliyede programları şudur:

— Biz, Amerikan kararlarına tabiyiz. Biz Amerika ne derse onu yaparız. Biz Amerikanın dümen suyunda gideriz. Biz Amerikan sermayesinin uyduyuz.

Nitekim Yön'ün bu sayısında «Siyasi Notlar» bölümünde Pakistana yardım konusundaki tartışmaları dikkatle okuyunuz. Türkiyenin kaderini elinde tutanların içinde, uydu'luk mesleğini dini imanı gibi benimsemiş bazı kişilerin yüz kızartıcı sözlerine raslıyacaksınız. Amerikaya yüzde yüz tâbi politikacıların ve bunların çevresindekilerin, seçimlere doğru giderken bu kadar pervasız bir biçimde ortaya çıkabilmelerinin anlamı nedir?

Hafta içinde Milliyet gazetesinde Abdi İpekçi Mehmet Turgut'un Petrol Ofis hakkında aldığı yeni kararlara değinerek Enerji Bakanının **«giriştiği bazı teşebbüslerle seçim arifesinde hem kendisini hem de partisini ciddî saibeler altına soktuğunu»** tekrarlıyordu. Ve Mehmet Turgut'u Adalet Partisi için bir «talihsizlik» sayıyordu. Bu düşünceyi doğrulayacak bazı gelişmeler olmuş. Enerji Bakanı kendi memleketinden adaylığını koyamamış ve tepkiyle karşılanmıştır. Süleyman Demirel'in Morrisonluğu ise bütün memlekette dalgalanmaktadır. Bütün bunların seçimlerde birer zaaf sayılacağı, ve öteki partilerin bu noktalardan hücuma geçecekleri de açıktır.

Öyleyse Adalet Partisi yöneticilerinde, seçimlere yirmi yirmi beş gün kala yabancı sermaveye ve Amerikaya şirin görünmek gayretkeşliği nedendir?

IÇERDE VE DIŞARDA

Her davranışın muhakkak bir sebebi vardır. İnsanlar—eğer dengelerini etkiliyecek kadar sinirleri bozulmamışsa— yaptıkları hareketlerin sonuçlarını hesaplarlar. Bu bakımdan Süleyman Demirel'den başlıyarak Mehmet Turgut'a ve bazı ideal arkadaşlarına kadar cümlesinin fiilleri ileriye doğru uzanmış birer yatırım sayılmalıdır.

Şunu unutmamak gerekir ki Türkiyedeki seçimleri izleyenler yalnız Türkler değildir, Türk vatandaşları değildir. Türkiye Cumhuriyetinin sınırları dışında ve içinde bazı yabancı gözler, seçimlere dikkatlerini çevirmişlerdir. Özellikle Amerika Türk seçimlerinin adeta içindedir. Türkiyedeki Amerikan şirketlerinden Amerikan bankalarına kadar geniş çevreler ve bu çevrelerin A.B.D. deki merkezleri Türkiyedeki seçimlerin sonucuyla yakından alâkalıdırlar. Alâkanın sebepleri açık ve seçiktir. Şöyle ki:

1. Türkiyede Adalet Partisi seçimleri kazanırsa yabancı sermayenin kesin biçimde hizmetine girmiş bir iktidar kurulacaktır.
2. Bu iktidar dış politikada uydu'luk yolundan ayrılmıyacaktır...
3. Yabancı petrol kumpanyalarının isteklerine geniş bir alan açılacaktır.
4. Madenler meselesi Mr. Ely tasarısının teklif ettiği yönlerde çözümlenecektir.
5. Yerli kompradorlarla yüzlerce ortaklığa girmiş Amerikan firmalarının «tatlı pazar»daki sömürme ticaretleri istenildiği gibi yürütülecektir.
6. Türkiyeye yatırım yapmış Amerikan kapitalizminin geleceği Türkiyede bir süre için teminat altına alınmış olacaktır.

Sözün kısası Amerika «tatlı kârlar» pazarı Türkiyeye yaptığı yatırımların en sadık bekçisi olarak Adalet Partisini görmekte ve Adalet Partisi yöneticileri de Amerikaya hizmette kusur eylemiyeceklerini her fırsatta efendilerine göstermeye çalışmaktadırlar.

Bunun için içerde seçim şansını bir ölçüde baltalıyor gibi görünen ve vatandaşların tepkisini çeken davranışlar yabancılar ve dışardakilere yapılmış seçim yatırımından başka şey değildir.

Seçimlerde para denen nesnenin ne kadar önemli bir rol oynadığı düşünülürse, bankalarıyla, şirketleriyle, petrol kumpanyalarıyla Türkiyenin içine yerleşmiş Amerikan kapitalistlerinin seçimlerde nasıl güçlü bir rol oynayabileceği açıktır.

İşte bu memleketin vatansever insanlarını, milliyetçilerini çileden çıkaran yabancı sermaye ve Amerikan uşaklığı davranışlarının temel sebepleri bu hesaplarda yatmaktadır.

Adalet Partisi yöneticileri içteki kompradorların ve dıştaki kapitalistlerin desteklerine dayanarak giriştikleri geniş seçim yatırımlarında ikide bir şu sözü tekrar etmektedirler:

— Oyları bölmeyiniz, iktidara çoğunlukla gelmeliyiz.

İktidara niçin çoğunlukla gelmek istemektedir Adalet Partisi? Elbette bunun da sebepleri vardır. Ufak bir deneme Ürgüplü koalisyonunda yürürlüğe konmuştur. Petrol Ofisi ve Etibank Genel Müdürlerini değiştirmek isteyen Enerji Bakanının karşısına birtakım engeller çıkmıştır. Bu engeller kabinedeki MP.li Bakanlar ve YTP.'li Recai İskenderoğlu'dur.

Demek oluyor ki herhangi bir koalisyon Adalet Partili kompradorların arzularını istedikleri gibi yürütmelerine set çekecektir.

Bunun içindir ki «çoğunlukla iktidara gelme» fikri üstünde hassasiyetle durulmaktadır.

Farzedelim ki seçim tahminlerini altüst eden bir sürpriz oldu, ve Adalet Partisi çoğunluk kazanarak tek başına iktidara geçti. O zaman ne olacaktır?

O zaman Adalet Partisinin başında bulunan komisyoncuların alacakları kararlara memleketin sağlam kuvvetlerinde büyük bir tepki başlıyacak ve 27 Mayıs Anayasası yönlerinden sapmış olanlara karşı en başta gençlik olmak üzere ileri kuvvetler direneceklerdir.

Bugün sokaklara «Petrol millileştirilmelidir» diye yazanlar, «Emperyalizme paydos» diye bağıranlar, Enerji Bakanına yabancı şirketlerin armalarıyla süslenmiş avukat cübbesi hediye edenler, Morrison firması komisyoncusunun Türkiye'nin Başbakanı olup bu memleketin millî kaynaklarını, madenlerini, petrolünü yabancılara peşkeş çekmesine tahammül edemiyeceklerdir.

İŞTE O ZAMAN...

Türkiye'yi bekleyen büyük tehlikeler şimdiden görünmektedir. İşte o zaman Amerikan uydu'luğunda doktora yapmış çevrelerin Amerika'ya dayanarak her işi yürütmeğe çalışacakları aşikârdır.

Bunlar gerekirse yabancı kuvvetleri kendi emellerini gerçekleştirmek için yardıma çağırabilirler...

Ve şeklen bir hükûmet kurulu olduğu için bu çağrılarına hukuki bir biçim vermeğe çalışabilirler...

Dünyanın her yanında Amerikan kuvvetlerinin vazifesi Amerikan kapitalizmini ve bu kapitalizmin ortakları olan kompradorları desteklemektir.

Türkiye'nin sağlam kuvvetleri bu tehlikeye karşı şimdiden hazırlıklı olmalıdırlar. Bugün sorumlu mevkilerde olan Adalet Partililerin vatan ihaneti gibi görünen çılgınca kararları geleceğin sorumsuz iktidarlarına en büyük işaretlerdir.

Şu halde bugün yapılacak olumlu davranış Adalet Partisi karşısında geniş anlamda bir antiemperyalist cephe kurmaktır. Sağduyu sahipleri önce bu antiemperyalist cephenin seçimlerde çoğunluk kazanmasını sağlamaya çalışmalıdırlar. Sosyalistler bu cephenin en ucunda ve en şerefli yerindedirler. Gençlik dikkatli ve uyanık bulunmalıdır. Çünkü Türkiye tarihi bir dönemini yaşıyor. Bu dönem satılıklarla, milliyetçilerin mücadelesidir.

Yazımızı Atatürk'ten bir parça ile bitiriyoruz. Diyor ki sevgili Atatürk:

«.. Efendiler, pek güzel bilirsiniz ki, padişahlarla halifelerle yönetilmiş ve yönetilen ülkelerde yurt için, ulus için en büyük tehlike, padişahların, halifelerin düşmanlarca satın alınmalarıdır. Bu, çoğu zaman kolaylıkla sağlanabilmiştir. Meclislerle yönetilen ülkelerde ise en yıkıcı durum, kimi milletvekillerinin, yabancılar adına ve çıkarına çalınmış ve satın alınmış olmalarıdır. Millet Meclislerine dek girmek yolunu bulabilen vatan hainlerine raslanabileceğine tarihin bu konudaki örnekleriyle inanmak zorunluğu vardır.»

Satılmışların yönettiği bir parti bugün Türkiye'de iktidara adaylığını koyduğunu iddia ediyor. Durumun en açık ve seçik ifadesi budur. Ve Türk gençliğinin Atatürk'ün yukardaki sözlerini hatırdan bir an önce çıkarmaması gerekmektedir.

İlhan Selçuk

PAKİSTANA YARDIM MESELESİ KABİNEDE:

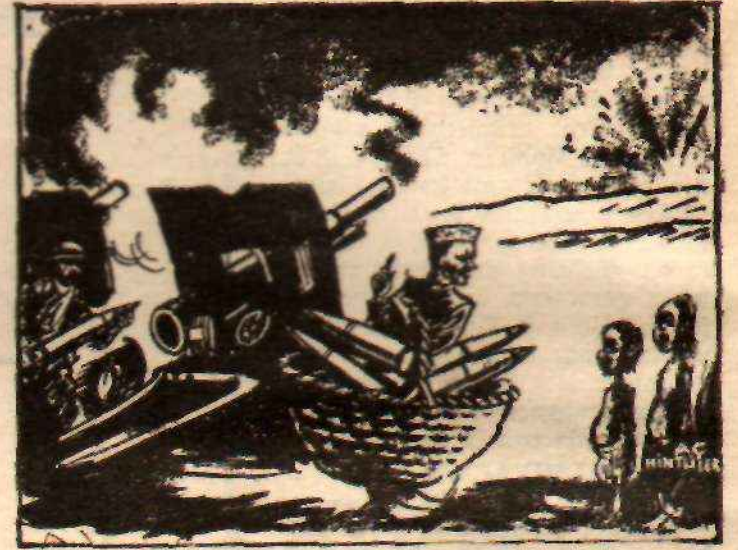
Mehmet Turgut, «Jet gönderirsek, Amerika yardımı keser» dedi. Işık, «Kesmez, bir süre için durdurur» itirazını ileri sürdü. Çağlayangil ise, «Amerikanın dümen suyundan gitmeye mecburuz» görüşünü ciddiyetle savundu.

Mehmet Turgut

Hasan Işık

ŞASTRI — SABIR ÇOCUKLARIM, ŞIMDI BAŞKA AGIZLARI DOYURUYORUM...

Yabancı petrol şirketlerinin tahsiz savunucusu Mehmet Turgut, artık dayanamadı ve söz istedi:

«— Başbakanın Iran Başbakanı ile Pakistan'a gitmesine taraftarım. Yalnız sakın jet uçakları göndermeye kalkışmayalım. Yanlış alacağımız bir karar sonucu, Ame*rika bize yardımı kesebilir.*»

Ereğli-Çelik açılış töreninde «solculara ölüm» nutukları çeken Sa*nayi Bakanı Ali Naili Erdem ise,* derhal arkadaşını destekledi. Dışişleri Bakanı Hasan Işık, bu telâşlı sözleri, çok bilmiş bir eda ile düzeltmek ihtiyacını duydu. Yardımın kesilmesi endişelerine mahal yoktu:

«— Amerikanın dış politika stratejisinde Türkiye'ye yardım yapmak gerekiyorsa yardım yapılır. Böyle olaylar, direkt olarak yardımın kesilmesine yol açmaz. Olsa olsa, Amerika, yardımları geciktirmek suretiyle tenbihlerde bulunabilir.»

Amerikan yardımlarının geleceği hakkındaki bu çok heyecanlı konuşmalar. Pakistan'a yapılacak yardım konusunu görüşen Bakanlar Kurulu toplantısında geçiyordu. Toplantıyı Başbakan açtı ve durumu özetledi:

«— Majeste Rıza Pehlevi ile yaptığım telefon görüşmesinde, Ekselans Başbakanını gönderdiğini söyledi. Iran Hükümeti, Pakistana gıda ve petrol yardımı yapacakmış. Majesteleri, bizim de 25-30 jet ile mühimmat ve sağlık yardımı yapmamızı istiyor. Ayrıca Iran Şahı, kendi başbakanı ile birlikte, benim de Pakistan'a gitmemi arzulamaktadır. Bugün Iran Başbakanı ile Pakistana yardım meselesini görüşeceğiz. Yardım hususunda karar sizindir. Liderler, karar alma yetkisini, Bakanlar Kuruluna bırakmıştır.»

Başbakandan sonra söz alan M. P.'li Devlet Bakanı Hüseyin Ata*man, «Pakistana, derhal her türlü* yardımı yapalım. Ayrıca Başbakanın Pakistana gitmesinde moral *bakımdan fayda vardır.» görüşü*nü savundu. Daha sonra İmar ve İskân Bakanı Recai İskenderoğlu *düşüncesini açıkladı:*

«— Türkiye insan haklarının özü olan yaşama hakkına yöneltilecek tecavüzlere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının esprisi içinde, insan hakları beyannamesine imza atmış bir millet olarak, kesinlikle karşı çıkmalıdır. Pakistan, haksız bir tecavüze uğramıştır. Çatışma, bu ülkelerin hudutlarında bir değişiklik yapmasa dahi, binlerce insan ölecek, Amerikan silâh fabrikatörleri zenginleşecektir. Bu sebeple, NATO ve CENTO paktları hükümlerinden önce, Türk Hükümeti, Birleşmiş Milletler Anayasasını kendine bayrak yapıp, eko*nomik çıkarları uğruna devletleri* ve milletleri eşya telâkki eden zihniyetin karşısına dikilmelidir. Ar*tık Amerikaya yeter diyelim!* De Gaulle, Fransız milletinin tarihi haşmetini yeniden ihya etmenin çabası *içinde bulunurken*, on kat daha fazla tarihi haşmete sahip bulunan Türk milletinin temsilci*leri olarak, insanlık ideali uğruna* yeter bayrağını çekelim... Bu görüşledir ki, Millî Kurtuluş Mücadelemizde en candan yardımlarda bulunan, haklı Kıbrıs dâvâmızda, bütün dost ve müttefiklerimiz bizi *yalnız bırakmışken, ilk olumlu sa*dayı bizim için haykıran kardeş Pakistan milletinin bu kritik anında, bütün güç ve imkânlarımızla yanında değil, içinde bulunmalıyız. Yılda zaten 25-30 jetimiz düşmektedir. Pakistana göndereceğimiz 15 jet bizim için fazla bir kayıp olmayacaktır. Ayrıca ay-yıldız kokartı taşıyan bir askeri birliği de oraya sevkedelim.»

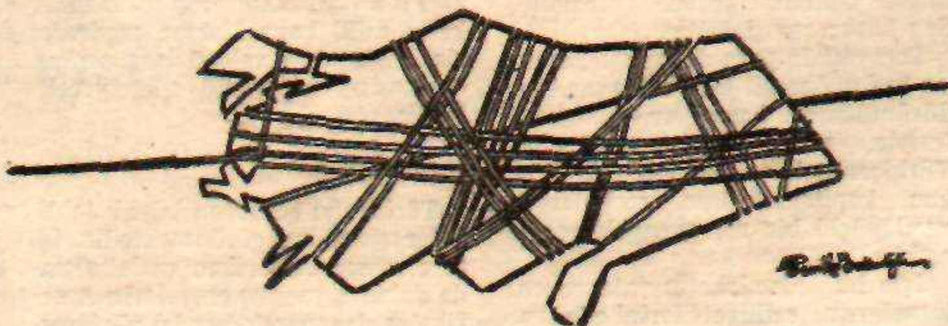
İskenderoğlunun bu beklenmedik coşkun çıkışı, Kabine üyeleri*ni şaşırttı. Şaşkın bir sessizlik,* havaya hâkim oldu. Sessizliği, İhsan Sabri Çağlıyangil bozdu. Çağlayangil, açık açık «Amerika'nın *dediği olur» görüşünü fütursuzca* savundu:

«— Pakistanın, Komünist Çine yaklaşması Amerikanın şiddetli antipatisini çekmiştir. Amerika, Pakistana jet uçağı göndermemize şiddetle muhalefet edecektir. Nitekim önümüzde yakın bir örnek vardır. Kıbrıs olaylarında, jetleri kullanmak istediğimiz zaman Amerika, (Ben size bu uçakları şartlı verdim, onların kullanma a*maçları başkadır) demişti. Biz en* büyük müttefik ve dostumuzun sempati ve hareketlerine göre davranmaya mecburuz.»

Sabah toplantısı bu hava içinde son buldu. Urgüplü - Demirel - Işık, *Iran Başbakanını karşılamak* için hava alanına gitmek zorunda olduklarından toplantıya ara verildi. Toplantıdan çıkan bakanlar, Amerika - Komünist Çin tartışmalarını Başbakanlık merdivenlerinde sürdürdüler. Iskenderoğlu, büyük bir samimiyetle, «Hangi taşı kaldırsan, altından Amerika çıkı*yor» diye gazetecilere dert yandı.* Çağlayangil, «Ben Amerikayı değil, her taşın altında Çini görüyorum» görüşündeydi. Urgüplü ise, «Büyük devletler, tabiî ki her yerde bulunuyorlar» diyordu.

Daha önceki siyasî parti liderleri otplantısı da, buna benzer bir hava içinde geçmişti. Inönü ve Bölükbaşı'yı yanyana getiren toplantıda. Başbakan Urgüplü, Iran'ın elindeki silâhları Pakistan'a göndermek hususunda Amerika ile temasa geçtiğini, fakat Washington'un «savunma için verilen silâhların başka bir ülkede savaşa tahsis edilemiyeceği» cevabını verdiğini açıkladı. NATO içi bir devlet olması ve silâhlı kuvvetlerinin büyük bir kısmını NATO emrine vermesi dolayısiyle Türkiye de aynı durumdaydı. Ama Bölükbaşı, *bu görüşe iltifat etmedi.* Bölükbaşı, «Derhal ve her türlü askeri yardım» görüşünü savunuyordu. «Pakistan'ın istediği jet uçakları hemen verilmeli ve orada savaşılmalı» idi. Ne var ki, Bölükbaşı görüşünde yalnız kaldı. Inönü, «Mevcut bütün anlaşmalar içinde gerekli kararı almak» tezini savundu. Sadece Hindistan'ın değil, Pakistan'ın da bazı kabahatları olduğunu hatırlattı. Diğer liderler de ihtiyat taraftarıydılar. Bu havada Türk-Iran görüşmeleri «Ateş kesilmeli, barışçı yollardan çözüm yolu, dostluk, kardeşlik, dayanışma» gibi sözlerle dolu bir bildiriyle sonuçlandı. Başbakan yerine Hasan Işık, Iran Başbakanı ile birlikte, Pakistan'a gönderildi. Jet yerine, Kırıkkale yapısı silâhlar verileceği açıklandı. Önemli baş*kentlere ve ilgililere ateş kes çağ*rıları gönderildi. Johnson ve Wilson'a «CENTO dayanışması üzerinde durulması» hatırlatıldı. Öte yandan da özellikle Hindistan Büyükelçisine, iki tarafın da dostu olduğumuz, bir kısım silâhın evvelden beri işleyen esliha - teslimat anlaşmasına göre gönderilmesine *devam edildiği anlatıldı.* Politika, hem Pakistan'ı gücendirmemek, hem de Hindistan'ı ve daha yüksek seviyede Amerika ve Ingiltereyi hoşnut etmek amacını güdüyordu.

Böyle bir politikanın hem İsa'yı, hem de Musa'yı kızdırması imkânsız değildi. Halbuki ayni Türkiye, bundan iki yıl kadar önce, anlaşmalardan doğan en ufak bir zorunluluk olmadığı halde Hint - Çin hudut anlaşmazlığı sırasında, Hindistan'a silâh sevkedeceğini derhal açıklamıştı. İşin daha açıklı tarafı, Hindistan Büyükelçiliğimizin bu karardan haberi yoktu, ve kararı, Yeni Delhi'deki Amerikan Büyükelçisinin açıklamasından öğreniyorlardı! CKMP Genel Başkanı Türkeş, bu acıklı olayın tanıklarındandır. Ne var ki, Pakistan, Türkiye'nin Hindistan'a silâh verme kararını öğrenince, bu silâhların günün birinde kendisine karşı *kullanılacağını* çok iyi bildiği için derhal harekete geçmiş ve Türkiye mahcubane kararından vazgeçmek zorunda kalmıştır. «Sütten ağzı yanan Hariciyemiz» şimdi silâh gönderme konusunda, çok daha ihtiyatlıdır... Ne var ki Hindistan ve Pakistan'da malzeme ve ikmal durumu yetersiz iki zayıf ordu karşı karşıyadır. Hava üstünlüğü son derece önemlidir. Eğer bir ateş kes anlaşması sağlanmazsa, savaş jeti, tankı ve akaryakıtı bol olanın lehine gelişecektir. Bu sebeple, askeri yardım taraflar için hayatidir. Nitekim Eyüp Han, «Pakistan gerçek dostlarını, bu hâdise ile daha iyi tanımıştır. Biz boş lâf değil, yardım istiyoruz ve yardım için de her yere başvurmaya hazırız» demiştir. Pakistan'ın CENTO ve SEATO *dostu Amerika ve* Ingiltere'den hayır yoktur. Pakistan, ancak Anglosaksonların çıka*rına işleyen bu paktların* kapısını dahi çalmayı lüzumsuz bulmuştur. Zira çok iyi bilmektedir ki, Amerika müttefiki Pakistan'dan çok, tarafsız Hindistan'ı tutmaktadır. Hattâ Hint-Pakistan çatışması, Eyüp Han'ın devrilip yerine uslu bir Amerikan dostu generalin gelmesini sağlarsa, Washington çatışmayı çok mutlu bir olay sayacaktır. C.I.A., Eyüp Han kişilik sahibi bir dış politika uygulamaya çalıştığından, bu rüyayı görmektedir. Nitekim, Pakistan seçimlerinde C.I.A., Eyüp Han'ın muhaliflerine maddî ve manevî yardım yapmıştır. Eyüp Han'ın Amerika seyahati iptal edilmiş, tekrar tazelenmemiştir. Hindistan Başbakanının dâveti ise yenilenmiştir. Hindistan'a iktisadî yardım verilmiş, Pakistan'a yapılacak yardım dur*durulmuştur. Washington*, açık şekilde, SEATO, CENTO ve ikili anlaşmaya rağmen, bağlantılı Pakistan'ın yanında değil, bağlantısız Hindistan'ın yanındadır. Bu durumda Pakistan, müttefiklerinden sadece Iran ve Türkiye'ye güvendi: Açık bir saldırı karşısın-

«NATO'YA, CENTO'YA BAĞLIYIZ»

— Tercüman'dan —

daydı. Gerçi Pakistan, bir türlü çözümlenemiyen haklı Keşmir dâvasında müslüman halkı harekete geçirmek amacıyla Keşmir'e mücahitler göndermişti. Hattâ 9 Ağustosta Keşmirli müslüman liderlerin öncülüğünde bir hareket bile plânlamıştı. F a k a t mir'de ola plânlamıştı. Fakat bunlar, Kaşmir'de olağan şeylerdi. Hindistan ise, Kaşmir'in dışına çıkıp Pakistan'a açık saldırıda bulunmuştu. Pakistan haklıydı, yardıma ihtiyacı vardı ve haklıydı, yardıma ihtiyacı vardı ve müttefiklerinden ancak Türkiye ve İran'dan yardım bekleyebilirdi. Bizim gözümüz ise, her zaman olduğu gibi Amerika'ya çevrikti. Eğer çabuk bir ateş kes ile durum kurtarılmazsa, Pakistan - Türk dostluğu da yıkılıp gidecekti.

Amerika'nın dostu Pakistan, en sağlam desteği, Komünist Çin ve Endonezya'dan gördü. Çin, Hindistan'ı şiddetle takbih etmiş, Pakistan'ı tam olarak destekleyeceğini açıklamıştır Tam destek vaadi, çatışma önlenemez ve Çin malzeme yardımları ile tamamlanırsa, yakın bir gelecekte Pakistan'ın, Çin ve Endonezya'nın yanında yer alarak Asya'da, Afrikaya da yayılma istidadı gösteren güçlü bir yeni antiemperyalist milletler grubu teşkil etmesi beklenmelidir Her halükârda, birkaç gün önce yayınladığı bir broşür «üyelerine ortak güvenlik ve birbirlikte savunma sağlamak, ekonomik refahlarını arttırmak ve aralarında yakın dostluğu, işbirliğini ve karşılıklı anlayışı daha da kuvvetlendirmek» amacıyla kurulduğu söylenen CENTO artık ölmüştür. Pakistan'ın CENTO ve SEATO'ya iltifat etmesi artık beklenemez Artık açıktır ki CENTO, emperyalist ülkelerin silâhlı kuvvetlerinin Orta Doğudaki mevcudiyetine, ortak savunma edebiyatı altında bir meşruiyet vermek, Pakistan, Türk ve İran ordularını, Anglosakson çıkarları altında koordine etmek ve bu ülkelerdeki istisnasız bütün ilerici hareketleri, «Yıkıcı Faaliyetler ve İrtibat Komiteleri» nin polisiye faaliyetleri ve yerli millî emniyet teşkilâtlarıyla sağladığı sıkı işbirliği sayesinde ezmek amacını gütmektedir CENTO, bu niteliği ile iflâs etmiştir. CENTO ile birlikte, Pakistan-Türk dostluğunu da yıkmak mak ya da yaşatmak hâlen Türk Hükümetinin elindedir. Elbette Hint-Pakistan çatışmasının durdurulması için her türlü çaba gösterilmeli, Çin'in de işe katılmasıyla çatışmanın ciddî ve çok tehlikeli bir dünya buhranı hâline gelmesi önlenmeye çalışılmalıdır. Ama Pakistan'ın gerçekten dostumuz olduğunu unutmamak ve onu tamamen desteklemek şartıyla...

1966 Plân çıkmazı

Seçimlerden sonra iktidara gelecek siyasi partileri, son derece güç bir mesele beklemektedir Zira 1966 yılı programı finansman açığı, 2 milyar 990 milyon liraya ulaşmaktadır! Bu hesapta, memur maaşlarına zam 600 milyon, asgari geçim indirimlerinin yükseltilmesi 400 milyon lira olarak yer almaktadır Demirel, teknisyenlere bu zamların tehirinin uygun olacağını söyletmek istediyse de, DPT Müsteşarı Memduh Aytür, «Önce hükümet görüşünü açıklasın. Hükümet açığı kapatmaya kararlı mıdır» dedi.

Tabii ki mesele, her zaman olduğu gibi yarım tedbirlerle geçiştirilmeye çalışılacaktır. Bir defa yüzde 19 oranında yatırım, gerçekleştirilemiyecektir.

Memur maaşları zammını ve asgari geçim indiriminin yükseltilmesini erteleme yolları aranacaktır Personel Dairesinin, memurların sınıflandırılması işinde gecikmesinin, maaş zammını ertelemek için iyi bir mazeret olacağı düşünülmektedir. Bu arada biraz yatırım yapma endişesi ve enflasyon korkusu iktisadî devlet teşebbüsleri mal ve hizmetlerine bir miktar zam yapmaya itebilir, Şeker, eletrik, kömür ve çelik ilk plânda zam yapılacak maddeler arasındadır. DPT, arsa ve arazinin esaslı şekilde vergilendirilmesini zorunlu saymaktadır. Müsteşar Aytür, «İstanbulda bazı iş adamlarını memnun etmek için kurulan» Alaybek Vergi Islâh Komisyonuna şiddetle çatmıştır.

Bakır Emperyalizmi!

Petrol savaşı, bir önemli emperyalizm örneğini unutturmamalıdır. Amerika petrol gibi önemli bakır kaynaklarımıza da el koyma çabası içindedir. Cyprus ve Climax Molipten gibi Amerikan şirketleri, hükümetlerinin de desteği ile, Karadeniz bölgesi bakır kaynaklarına göz dikmişlerdir. Karadeniz bakır işletmelerinin tevsii için gerekli krediyi verecek Dünya Bankası — ki Amerikanın nüfuzu altındadır —, «devlet teşebbüsüne kredi vermem» demiştir. Yani kredi, Amerikan şirketleri ortak edilirse hazırdır! Etibank, bu yağmaya şimdiye kadar karşı koymuştur, Genel Müdür Tahsin Yalabık, borakş gibi bakır işinde de direndiği için istenmeyen kişi olmuştur.

Başka bir yağma örneği, Ergani Bakır madeninin zenginleştirilmesi konusunda görülmüştür. Proje dış kredi soygununu gösteren güzel bir örnektir: Amerikan tekellerinin emrinde çalışan Export — İmport Bankası, Erganinin düşük tenörlü bakır cevherinden yüksek randıman alınmasını sağlayacak tesisatın dış finansmanını karşılamayı kabul etmiştir. Bu iş için, yüzde 6 faizli 8 milyon dolar verecektir. Yalnız Amerikan bankasının bazı ufak şartları vardır: Parsons — Jurden adlı Amerikan mühendislik firması, müşavir olarak kullanılacaktır. Bu kabul edilmiş ve müşavir firmaya 1,5 milyon dolar ödenmiştir. Parsons — Jurden firması, bu cins kazıklama kredilerinde âdet olduğu üzere, tesisler 183 milyon liraya çıkar diye hesaplar yapmıştır. Türk mühendisleri ise, «Hayır, biz bu işi 41 milyon liraya yaparız. Dış finansman olarak da 1,2 milyon dolar yeter» demişlerdir. Bunun üzerine kıyamet kopmuştur. Zira Amerikalı müşavir firma, işi emanet usulü ile 183 milyon liraya kapatma kararındadır. Amerikan Bankası, yabancı firmayı zengin etmek amacıyla kredi verme hevesindedir. Türk mühendisleri, bu tatlı yatırımı bozmaktadırlar.

Derhal bir mühendis bulunup, «sabotajcı mühendisler» Enerji Bakanına şikâyet edilmiştir. Ama rapor üzerine kurulan, ikisi Amerikalı beş kişilik bilirkişi heyeti, Türk projesini uygun bulmuş, Export—Import ve Parsons—Jurden tertibi suya düşmüştür. Türkiyenin bu işten kazancı 140 milyon liradır. Bakan şimdi, Export Import ve Parsons—Jurden gibi muteber yabancı şirketlerin tatlı kârına engel olan ve onları kızdıran Ergani Bakır İşletmesi Müdürünü değiştirmeye kalkarak, bu «affedilmez gaf»ı tâmire uğraşmaktadır!

Coca - Cola Rezaleti!

Bakanlar Kurulu, nihayet New York'ta kurulu The Coca-Cola Export Corporation firmasının, Türkiye'de Coca-Cola özü fabrikası kurmasını kabul etti. Daha önce de Pepsi-Cola böyle bir tesis dikmişti. Türkler, Coca-Cola sırlarını öğrenmesinler diye, tesis, yüzde yüz yabancı sermaye ile kurulacaktır. Coca-Cola, bu iş için 57 bin dolar aynî, 43 bin dolar nakdî sermaye yatıracaktır. Açıkgöz şirket, «ihracat yapacağım» iddiasıyla, Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi ile Bakanlar Kurulu barajlarını kolaylıkla aşmıştır. Belirtildiğine göre şirket, Coca-Cola özü için gerekli ithal malı ham ve yardımcı madde ile transfer edilecek kâr bedeli kadar, bir sonraki yıl ihracat yapacak ve Türkiye Coca-Cola yüzünden döviz kaybına uğramıyacaktır. Yalnız ne var ki, Coca-Cola sağlayacağı büyük kârları ilânihaye Türkiye'de tutacak değildir. Hiç şüphe edilmesin, şu veya bu şekilde kâr transferi yapacaktır. Türkiye'nin meyva sularının da gelişmesini engelleyen sağlığa zararlı bir kafeinli gazoza kapılarını hiç bir şekilde açmaması gerekirdi. Pepsi-Cola ve Coco-Cola fabrikaları, ülkemizde, yabancı sermaye köleliğinin sembolleri olarak yükseleceklerdir.

Yanlış bir grev kararının sonu

Petrol-İş'in Siirt bölgesinde Türkiye Petrolleri işyerlerinde uygulamağa karar verdiği grev hakkında dergimizde yayınlanan inceleme ve notlarda, bu grevin ne işçi haklarını korumakla ve ne de memleket yararı ile bağdaşamadığı belirtilmişti. Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtının ve Türkiye Millî Talebe Federasyonunun aracılığı ile bu grev kararı nihayet geri alındı. Anlaşmaya varabilmenin ilk çaresi olarak sendikanın hırçın başkanı Ziya Hepbir'in görüşmelere katılmaması ve onun yerine İsmail Topkar'ın Türk-İş temsilcisi sıfatiyle görüşmelerde yer alması düşünülmüştü. Tarafların kabul ettikleri çözüm, daha 3 Temmuz 1965 günü aracı Bakanın yaptığı, Türkiye Petrollerinin kabul ettiği, buna karşılık Ziya Hepbir'in hayır dediği ve üzerinde görüşmelere devam etmeği dahi reddettiği çözümden ibarettir: Yani işçilerin yevmiyelerine —çalıştıkları günler bakımından— toplam olarak 325 kuruş eklenecektir.

Bir aydan fazla devam eden bir didişmeden ve petrol dâvâsında öncülük eden millî müesseseye karşı, yabancı petrol şirketlerinin ve onları destekleyen gazete ve dergilerin bayram yapacak kadar hoşlandıkları en ağır ithamları sarfettikten sonra, aynı sonucu kabul eden sendikanın tutumunu normal saymağa imkân yoktur. Bugün mesele kapanmış gibi görünmekte ise de, bu grevin gösterdiği anormallikler ve taşıdığı şüpheli durum, onun üzerine eğilmeği zorunlu kılmıştır. Zira sendikacılığımızın yanlış istikametlere yönelmesi, hele işçi haklarını koruma amacıyla tanınmış hakların bu amaçla asla bağdaşamıyacak maksatlar uğrunda kullanılması (kötüye kullanması), toplumumuz bakımından çok önemlidir. Sendikacılığımızın soysuzlaşması tehlikenin kendisini ilk defa gösterdiği anda onun üstüne eğilmek, işçi haklarını ve işçi hareketini desteklemenin baş şartıdır Demokrasimiz için kendisini gösteren soysuzlaşma tehlikesi, «sosyal akımlar» için de ortaya çıkacak olursa, memlekette güvenilecek dayanak noktaları kalmıyacak demektir.

Bu sebeple kapanmış gibi görünen bir olayın üzerinde durarak, «Petrol-İş grevinin işçi haklarını korumak için mi, yoksa, başka sebeplerle mi yapılmak istediği» ni tahlil eden bir incelemeyi gelecek sayımızda okuyucularımıza sunmayı faydalı bulmaktayız.

SAGDAKİ ÇATLAKLAR

Bir hayli zaman var ki aşırı sağ cephede derin çatlaklar belirdi. İşte size bu çatlaklardan bir örnek dizisi:

«Milliyetçilik taslayan ihtiyar kozmopolit! Altmış yıl önce idadide okuduğun tarihle, Selçuk Bakayası, Kayıhanlılar gibi meselelerin tartışılamayacağını bil ve kendi ihtisas alanında kal ve mutlaka bir iş yapmak, bir şey yapmak istiyorsan Afrika'ya git de eyni kurulan zenci cumhuriyetine anayasalar hazırla...»

Bu cümleler, Adalet Partisinin İstanbul listesinin ön seçim sonunda en başta yer alan adayı Ordinaryüs Profesör Ali Fuat Başgil'e hitaben yazılmıştır. Hani bu bir zamanların Celâl Bayar'dan sonraki Cumhurbaşkanı adayı, gönülsüz müstafi senatör Ali Fuat Başgil'e hitaben..

Aynı yazıda **«Başgil'in milliyetçi olduğunu iddia etmek insan düşüncesiyle alay olur»** hükmüne de varıldıktan sonra Sayın Ordinaryüs Profsörün bir din ve milliyet düşmanı olduğu iddia edilmektedir Profesör Başgil'den nakledilen cümlelere göre Profesör milliyetçiliği **«kolektif bir egoizm»**, milliyeti de **«Mahallî ve mevzii bir fikir»** olarak vasıflandırmakta **«dinciliği de red etmekte»** dir.

Prof. Ali Fuat Başgil
Ne İsa'yı, ne Musa'yı...

İNANMAMAK GÜÇ

Başgilin yazdığı çeşitli yazılardan cümleler alarak ileri sürdüğü iddiaları sağlamlaştıran iddia sahibi Nihal Atsız'a göre Ali Fuat Başgil **«toplum içinde inanç ve karakter yoksunluğu dolayısiyle (kuyruk) bile olmaya lâyık değilken (Başgil) gibi büyük iddialı soyadı takınan zavallı»** dır Türkiye Türklerinin türlü ırkların özel bir karması olduğunu ve Orta Asya Türkleri ile dil akrabalığının dışında bir yakınlığı bulunmadığını ileri sürecek kadar da Türklük düşmanıdır.

Nihal Atsız 1940 lardan beri memleketimizdeki ırkcılık akımının önde gelen ve bir türlü de eğilip bükülmeyen kişisidir

BU DA BİR BAŞKASI

«Biz Anadolu Türkleri, Müslüman Türkler bölgesinde bulunduğumuz için Müslümanız. Eğer Gagavuzlar arasında doğsaydık Hıristiyan, Karaylar arasında bulunsaydık Musevi, Yakutlar ve Şaman Altaylılar arasında yaşasaydık şaman olacaktık... İnanç bakımından aynı olmakla beraber, yaşayış bakımından Arap Müslümanlığı ile Türk Müslümanlığı arasında büyük bir ayırım olması tabiidir. Samimî dindar Türk halkı içinde yaşayan Müslüman azınlıklara da güvenmez, kız almaz, kız vermez. Gerçek dindar Türk halkında soy şuuru çok kuvvetlidir. Nurculuk maskesine bürünen azınlık ırkçılığının köylerden çok kasabalarda ve şehirlerde yayılması da bunu göstermektedir.»

Bu cümleler de İslâmcılığı ve nurculuğu savunanlara bu arada Başgil'e karşı yazılmış bir yazıdan alınmıştır ve bu satırların yazarı İsmail Hakkı Gökhun'a göre **«Nurculuk Türk düşmanlığıdır. Kürtten evliya, koyma avluya atasözü unutulmamalıdır.»**

DEVAMI VAR

«Nur Risalelerinin savunduğu nur, Türklüğü inkâr eden siyasi ümmetçiliktir. Menfidir, şeametlidir, zararlıdır diye yerilen milliyet ise, gerçek milliyetçiliktir... Ali Fuat Başgil ile Nureddin Topçu'ya gelince: Bu iki tanınmış kişinin, Türklük ve Türkçülük hakkındaki fikirleri artık bir sır değildir. Bilindiği gibi, ikisi de Anadolu Türklüğünü Türk saymazlar. İkisi de Türkçülüğe karşıdırlar.»

Bu satırların yazarı da Türkçülük ve ırkçılık hareketlerinin öncüsü Nihal Atsızın kardeşi namlı ırkçılarımızdan Necdet Sançardır. «Gerçekseverlere Bildiri» başlıklı bir yazısından aktarılmıştır yukardaki cümleler...

UZLAŞTIRMA GAYRETLERİ

Irkçılar, Turancılar, Türkçüler, Anadolucular, Kızıl Elmacılar, Nurcular, Ümmetçiler, Nasyonal Sosyalistler ve benzeri adlar altında sıralanan sağ cephedeki bu çatlakları toplamaya gayret edenler de vardır. İşte yukarıdaki tartışmaların ardından bu yolda yazılmış bir yazıdan cümleler:

«Biz milletçe el ele verip kuvvetlenmek ve bir kardeşlik havası içerisinde huzur ve refaha kavuşup yükselmek istiyoruz. Milliyetçiliğimizin temel görüşü budur. Arzu ettiğimiz birlik ve kardeşliğin doğabilmesi için iki ana şuura sahip olmamız gerekmektedir. Bunlar Türklük ve Müslümanlık şuurudur... Çimentoya kum katmadan beton sağlamlığında bir harç elde edebilen bir kimse varsa lütfen parmak kaldırsın... Gururla tekrarlamak istiyoruz: Türk Milletindeniz — İslâm ümmetindeniz — Garp medeniyetindeniz.»

Bu telifçi görüşü savunan satırların yazarı da 1961 seçimlerinde Bölükbaşının CKMP.'sinden milletvekili seçilip, Saadettin Bilgicin Genel Başkan Vekilliği sırasında AP'ye transfer eden sonradan Alpaslan Türkeşin CKMP.'sine dönüp bu seçimlerde Kastamonudan bir kere daha milletvekili adayı olan Emekli Baytar İsmail Hakkı Yılanlıoğludur.

DÂVANIN ŞAİRİ DE VAR

«Ayrılanlar çöker mutlak. — Birleşelim ülküdaşlar!» — Destan destan bayrak bayrak, — Birleşelim ülküdaşlar!. — Dinimiz bir, dilimiz bir — Bayrağımız ilimiz bir — Tarihimiz, yolumuz bir. Birleşelim ülküdaşlar!. Atom çağı zamanımız, Yoktur bunda günahımız. — Kuvvetlensin imanımız — Birleşelim ülküdaşlar!.»

Bu mısralar da sağ cephenin şairlerinden Cemal Oğuz Öcal'ın «Bütün milliyetci ve mukaddesatçı kardeşler'ne» bölünmemeleri ve işbirliği yapmaları için ithaf ettiği bir manzumeden alınmıştır.

İNKÂR FIRTINASI

«Pek çoklarının hoşlanmadığı, ama vazgeçilmez olan milliyetçilik ülküsü bizi kendine çekiyor. Milliyetçilik belli bir tekelcilikte değil. Anadolucu, Türkçü, Turancı bir bileşimde kişiliğini bulmalıdır.

Türkçülüğün şakcılık olmadığını söyleyen ve yazan sayın Necdet Sançar Bey'e, Nurculuk safsatasına, İslâm birliği hikâyesine karşı çıkan düşünmesini bilen gerçekçi sayın Atsız Bey'e ve onlar gibi düşünen aydınlarımızın görüşlerine yüzde yüz katılıyorum.»

Bu satırlar da Türkiyede gizli bir komünist partisi kurmaktan dolayı yakalanıp mahkûm olan ve cezasını çektikten sonra Turancılığı benimsediğini söyleyen Aclan Sayılgan'a aittir.

İlhami Soysal

10 EKİM'İN ANLAMI

Fethi Naci

Türkiye'nin, Cumhuriyet'ten sonra, emperyalizmin yörüngesine sokulması en açık şekilde İkinci Dünya Savaşı sonrasında görülür. Kendi öz kaynaklarımıza ve «milli» olan herşeye karşı kuşku ile, küçümseme ile bakış; kalkınmamızı yabancılara havale ediş 40 yıllarının sonlarına doğru başlar. Ve 1950-1960 dönemi, Türkiye'nin tam bir Amerikan uydusu durumuna getirilmesi dönemi olur.

Ne var ki, o yılların sonu yarı sömürgeleşmeyle biten kapitalist kalkınma deneyi gene de bir partinin kalkınma politikası olarak kabul edilebiliyordu. Tüccarlar, toprak ağaları, sanayiciler, kendi çıkarlarına uygun bir ekonomi politikası uyguluyorlar, deniyordu; sosyal adalete aykırı, halkın sömürülmesi üzerine kurulu bir uygulama bu, deniyordu.

Oysa bugün, suyun altındaki gerçek artık suyun üstüne çıkmıştır. Bugün, kapitalist kalkınma yolunu savunanların, gerçekte, emperyalistlerin işbirlikçileri olduğu; bunların, «milli» olan hiçbir şeyle ilgileri omadığı aşikâr olmuştur. Türkiye'de kapitalist kalkınma yolu, bir milli kalkınma yolu değil; Türkiye'nin yer altı ve yer üstü zenginlikleriyle, halkının alınteri ve göz nuruyla yabancılara satılması yoludur. 1950-1960 döneminin deneyleri, 27 Mayıs'ın getirdiği Anayasa'nın sağladığı söz ve düşünce özgürlüklerinin aydınlığında ve Türkiye gerçekleriyle ilintili olarak *değerlendirilince bu gerçek apaçık ortaya çıkmıştır.*

Bugün Türkiye'de satılmışlarla satılmamışların savaşı var diyorsak, bu gerçekler artık beş on kişinin değil, geniş yığınların malı olmaya başladğı içindir. Ve geniş yığınların bu gerçekleri görmesinde en büyük pay Türk sosyalistlerininse, ikinci büyük pay da Adalet Partisi yöneticilerinindir. Türkiye'de, Cumhuriyetten bu yana, hiçbir yönetici bir Süleyman Demirel, bir Mehmet Turgut durumuna düşmemişti. Hiçbir yönetici, onlar kadar pervasız, onlar kadar fütursuz olmamış; hiçbir yönetici milli dâvalarda onlar kadar gayri milli davranmamışlardı.

Bunun için 10 Ekim seçimleri, herhangi bir seçim olmaktan öteye, çok daha büyük anlamlar taşımaktadır. 10 Ekim'de, değişik kalkınma metodları teklif eden milli partilerden birini seçmek söz konusu değildir. 10 Ekim'de söz konusu olan, Türkiye'nin haraç mezat satılmasının önlenmesi ya da bu satılmaya baş eğilmesidir.

Bu durum, Türkiye'deki politik savaşın bugünkü gerçek özünü de ortaya koymaktadır.

Bu savaş, gerçek milliyetçilerle emperyalist işbirlikçiler arasındaki savaştır, bir milli bağımsızlık savaşıdır.

Bu savaş, petrolümüzün yabancılara peşkeş çekilip çekilmiyeceğinin savaşıdır.

Bu savaş, madenlerimizin yabancılara peşkeş çekilip çekilmiyeceğinin savaşıdır.

Bu savaş, ekonomide, maliyede, dış ticarette, milli eğitimde, dış politikada, kendi dâvalarımızda kendimizin karar verip veremiyeceğimizin dosta, düşmana ilânı savaşıdır.

Bunun içindir ki 10 Ekim'e herhangi bir seçim günü gibi bakamayız. 10 Ekim, bir milli uyanışın gelişme derecesini gösterecek tarihi bir gün olacaktır.

SÜLEYMAN DEMİREL'E SUNULUR

Az gelişmiş ülkelerin ancak sosyalizm yoluyla kalkınabilecekleri, artık ispatlanmış bir mesele. Fakat kapitalist yoldan kalkınmış Batı ülkelerinde durum farklı. Orada kapitalizm, az çok bir başarı gösterebilmektedir. Özellikle, İkinci Dünya Savaşından sonra kapitalizm, Almanya, Fransa ve İtalya gibi ülkelerde hızlı sayılabilecek bir kalkınmayı gerçekleştirmiştir. Bunun içindir ki Batıda, bizim papağan profesörlerin de ezbere tekrarladıkları üzere, «sosyalizm-kapitalizm tartışmalarının modası geçmiştir» görüşü kuvvet kazanmıştır. Sosyalist olmıyan Prof. Duverger, bu iddiadaki gerçek payını incelemektedir.

Ünlü profesörün yazısını, A.P. Genel Başkanı Süleyman Demirel'e ithaf ettik. Zira Demirel, geçen hafta, kapitalizmin en ateşli savunucusu Amerikalı profesörlerin dahi ileri sürmeye cesaret edemedikleri komik bir iddiayı cesaretle ortaya attı: «Kapitalizm herkesi zengin yapacaktır!». Demirel'in sözleri aynen şöyle: «Özel teşebbüs, fakirlere zengin olabilmenin yollarının açık olduğu sistemdir. Zaman zaman istismarcıların, özel teşebbüs denildiğinde zenginlerin korunması, fakirlerin ezilmesi mânasını çıkardıkları görülmektedir. Vatandaşın kendi say ve gayreti neticesinde zengin olabilmek imkânlarının açık olduğu bir sistemde nasıl olur da fakirler ezilir, zenginler korunur?»' Geçen yüzyılda Fransız başbakanlarından biri, burjuvalara «zenginleşiniz» derken, hiç değilse ne yaptığını çok iyi biliyordu. Sayın Demirel'e, siyasî ilimler profesörü Duverger'nin yazısını dikkatle birkaç defa okumayı salık veririz.

YÖN

SOSYALİZM VE BATI

Prof. Maurice Duverger

Batıda birçok kişi, sosyalizm - kapitalizm çatışmasının modası geçmiştir, ya da geçmek üzeredir görüşünü savunmaktadır. 1965 yılının benimsemiş fikirler lûgatında, bu görüş iyi bir mevkie sahiptir. Bu düşünce, ciddi olaylara dayanmaktadır. Hayat tarzlarının yaklaşması ve özellikle gelirlerin genel yükselmesi, burjuva - proleter karşıtlığını kısmen zayıflatmaktadır. *Böylece, sınıf mücadelesi* şiddetini kaybetmektedir. Avrupanın en sosyalist işçi sendikalarında dahi, dar grup çatışmaları, bazan sınıf dayanışmasının üstüne çıkmaktadır. Daha yüksek bir ücret için savaş, şurda burda, kapitalist mülkiyete karşı mücadelenin yerini almaktadır.

Esasen teşebbüslerin hukuki statüsü, onların teknik organizasyonundan daha az önemli gözükmektedir. Büyük firmaların yönetimi ister özel, ister kamu teşebbüsü olsun, benzer zorunluluklarla karşı karşıyadır. Fransada, gerek özel, gerek kamu teşebbüslerinin yöneticilerini, halen aynı okullardan, aynı devlet kurullarından gelen kimseler teşkil etmektedirler. Kamu mülkiyetinde olan bir Yugoslav parakende satış mağazası müdürü ile kapitalist mülkiyetteki bir satış mağazasının Alman, ya da Amerikan müdürü arasında büyük bir benzerlik vardır.

Ne var ki gerçeğin öteki yüzünü teşkil eden başka olaylar da unutulmamalıdır. 1965 yılının Batılı sanayi toplumlarında, eşitsizlik 1865 toplumlarına nazaran azalmış görünür. Fakat yine de büyük bir eşitsizlik vardır. Gerçek gelirler arasındaki yelpaze, Sovyetler Birliğinde, kapitalist ülkelere nazaran daha dardır. Batıda, sınıf eşitsizliği kalkmış değildir. Emekçilerin mutlak fakirleşmesi tezinin modern kapitalizmde savunulması güçtür, ama nisbi fakirleşmenin varlığı ortadadır: Toplam gelirler içinde, emek gelirlerinin payı (ücretli sayısındaki artış da gözönünde tutularak) artacağı yerde, azalmaktadır.

Gelirler arasındaki eşitsizlik, temel mesele değildir. Daha çalışkan, daha bilgili, daha zeki ve kabiliyetli bir kimsenin yüksek ücret alması, sosyal ilerleme için zorunlu gözükmektedir. Herkese eşit ücret ancak, Marx'ın ileri sürdüğü dönüşüm gerçekleşince, *yani davranışlarda bencil nedenlerin* yerini, insancıl nedeler alınca mümkündür. Sosyalist ülkeler örneği, bu dönüşümün mümkün bile olsa - ki çok şüphelidir - kısa bir zamanda gerçekleşmiyeceğini

[illegible] uzun [illegible] her. [illegible] sa- [illegible] aktır. Ne var ki herkese eşit şans sağlama *bakımından, sosyalizm ile ka*pitalizm arasında büyük fark vardır.

Hiç şüphe yokki, Brejnev'in ya da Kossigin'in oğlu, başlangıçta bir köylü ve işçi çocuğundan daha avantajlı durumdadır. Yaşadıkları sosyal çevre, osmos yoluyla çevreden aldıkları eğitim, ailelerin geniş münasebetleri, onlara işçi ve köylü çocuğunun sahip olamıyacakları kolaylıklar sağlar. Fakat bunu önlemeye imkân yok gibidir. *Zira sınıfların yeniden teşekkül etme* eğilimi, devamlı bir mücadeleyi gerektiren, fakat yine *de tamamen* kaldırılması mümkün olmıyan tabii bir olaydır. Ama bu eğilim, sosyalist ülkelerde, en asgari seviyeye indirilmiştir. Şans eşitliği tam değilse bile, mümkün olan en büyük genişliktedir.

Batıda ise, şans eşitliği, sermayenin miras yoluyla intikali dolayısıyle, çok daha zayıftır. Sermayenin babadan oğula geçişi, asaletin geçişine nazaran bir ilerleme teşkil etmektedir. «Kan aristokrasisi», prensip itibariyle kapalıydı. *Asalet, ancak doğum ve evlenme* yoluyla kazanılabilirdi. Para aristokrasisi teorik olarak açıktır. Zira servet yapan herkes oraya girebilir. Bununla beraber, çağımızın sosyolojik araştırmalarının ortaya koyduğu üzere, bugün büyük sanayi milletlerinde, kapitalizme başlıca giriş yolu, fiiliyatta doğum ve evlenmedir. XVIII. Yüzyıl burjuvasının, bir satın alarak asil olması, bugün bir işçinin patronluğa yükselmesinden herhalde çok daha kolaydı.

Hayli kapalı bir sosyal grup teşkil eden bu kapitalist sınıf, ekonomik ve *politik hayat* üzerindeki egemenliğini sürdürmektedir. Firmaların sahipleri, bir çok halde teşebbüsleri bizzat yönetmemekte, ücretli direktörler kullanmaktadırlar. Ama bu meselenin özünü hiç bir şekilde değiştirmemektedir. Monarşi, doğrudan doğruya idare yerine, kral bir başvezir seçince Cumhuriyet haline gelmemektedir. Batının özel teşebbüsleri, dün olduğu gibi bugün de, belli başlı sermaye sahiplerinin egemenliği *altındadır*. Sermayeyi ellerinde tutanlar devlet üzerinde daima büyük nüfuz sahibi olmuşlardır. Hâlen devletin mutlak hâkimi değillerdir: Genel oy, basın özgürlüğü, halkçı siyasi teşekküller, sendikalar sermayenin politik gücünü sınırlamaktadır. Ama yine de bu güç çok büyüktür.

Kapitalist ile kapitalist olmıyan arasındaki eşitsizlik ve kapitalist olmıyanın üzerinde kapitalistin egemenliği, Batı devletlerinin daima başlıca *temelini teşkil etmiştir*. Sınıf mücadelesi sürüp gitmektedir, yalnız daha az şiddetli şekillere *bürünmüştür*. Böyle bir durum, iki farklı yönde gelişebilir: Ya emekçiler, devam ettirdiği eşitsizliklere rağmen, bir ehveni şer saydıkları kapitalizme rıza göstereceklerve kapitalizm güçlenecektir, ya da, devrim yolu kapalı göründüğüne göre, reformcu yollardan sosyalizm adım adım gerçekleştirilecektir.

* * *

Bu gelişmeleri, sosyalizm ve kapitalizmin insanların ihtiyaçlarını tatmin bakımından gösterecekleri başarı tâyin edecektir. Bu bakımdan Batıda kapitalizmin inkâr edilmez iki üstünlüğü vardır: Yüksek *bir ekonomik seviye* sağlanmakta ve daha çok politik özgürlük vermektedir. Sosyalizm, bugün olduğu gibi diktatörlüğe ve yokluğa bağlı göründükçe Batı Avrupada ve Kuzey Amerikada yerleşemez. Mesele, sosyalizmin bu durumunun, sistemin kendisinden mi, yoksa Batının sanayi milletlerine nazaran çoğunlukla geri ülkelerde denenmesinden ve hâlâ başlangıçtaki farkı kapatamamış olmasından mı ileri geldiğinin bilinmesidir.

İki kanıt, sosyalizmin uzun vâdede üstünlüğünü göstermektedir: *Kapitalizm, firmaların içinde*, yani mikroekonomi seviyesinde, muhtemelen daha iyi bir organizasyon sağlamaktadır. Fakat üretimin, makroekonomi seviyesinde bütünüyle gerçekten plânlanmasına imkân vermemektedir. Ekonominin bütününün organizasyonu, XX. yüzyılın ortalarına kadar teknik bakımdan mümkün olmadığı için, kapitalizmin bu zaafiyeti gözükmemiştir. Mesele bugün de tartışma konusudur. Zira ekonominin bütün olarak organizasyonu, henüz emekleme safhasındadır. Fakat teknik ilerleme, plânlamanın gittikçe mükemmelleşmesi yönündedir. Böylece, teşebbüslerin özel mülkiyeti çerçevesinde işlemesi mümkün olmayan makroekonomik organizasyonun etkisi artmaktadır.

Diğer taraftan, Batının son gelişmesi, kapitalist refah toplumlarının, gerçekte yalancı refah toplumları oldukları fikrini telkin etmektedir. Batı toplumları, ilkel ihtiyaçların (yiyecek, giyim, mesken) tatminini hemen hemen sağlamaktadır. *Bunu sosyalist* devletler de, hem genellikle daha eşit şekilde, başarmaktadırlar. Fakat bu «asgari yaşama» seviyesinde dahi, kapitalizm önemli yetersizlikler göstermektedir: İhtiyarların, zayıfların hayatı, sağlık ve sosyal rizikolara karşı herkesin korunması gibi işler rantabl değildir. Rantabl olmadığı için de, özel teşebbüs tarafından kötü ifa edilmektedir. Daha yüksek, yani insanın gerçek varlığının başladığı seviyede, *rantabilite yüzünden*, gerçek ihtiyaçlar da ihmal edilmektedir. Kültür, sanat, şehircilik, tabiatın korunması gibi. Öteki ihtiyaçlar gibi bunların da karşılanması, topluma düşmektedir. Bu sebepledir ki, daha şimdiden kapitalist toplumlar, ihtiva ettikleri kısmi sosyalizm sayesinde yaşanabilir durumdadır.

Kapitalit toplumlar, bir çok halde, reklâm yoluyla geliştirilmiş sun'i ihtiyaçları tatmin etmektedir Böylece, insanların daha insan olmasına yardım etmek suretiyle sağlanabilecek olandan çok daha büyük ve daha çabuk kârlar elde edilmektedir. Modern kapitalizm, bazan esası teferruat, uzun vâdeyi kısa vâde için feda etmektedir. Yavaş yavaş genelleşen konfor ve zenginlik görünüşü altında insanlar, *gerçekte Freud'ün deyimiyle* «yozlaştırılmak» ta, ya da Marx'ın deyimiyle «yabancılaşmak» tadır. Sefalet yoluyla yabancılaşmaktan sonra, gerçek bir ihtiyacı karşılamadığı ölçüde tüketim yoluyla yabancılaşma ortaya çıkmaktadır.

Kapitalizm hiç değilse bir zaman için, en büyük kâr elde etme amacından vazgeçmedikçe, yabancılaşmayı kaldıramaz. Bu da kapitalizmin kapitalizm olmaktan çıkması demektir. Teorik olarak sosyalizm kâr *aracılığından* geçmeden, ekonomiyi doğrudan doğruya kamu yararına plânlamaya yönelmiştir. Ama bunu yapabileceği kesinlikle ispatlanamaz. Teknik bir uygarlıkta herkes inanmadan önce görmek ve dokunmak istemektedir Bu sebeple, sosyalizm üstünlüğünü fiiliyatta göstermek zorundadır. Sosyalizmin üstünlüğü tek bir devletin içinde, özel ve kamu sektörünün karşılaştırılmasıyla gösterilemez. Zira iki sektör genellikle çok farklı alanları ilgilendirmektedir. Onun içindir ki, Batıda sosyalizmin geleceği eninde sonunda özellikle en ileri komünist ülkelerin, kıtlık ve diktatörlükten tamamen kurtularak, her dem yeni bir fikir olan insanlığın mutluluğunu, kapitalizmden daha iyi gerçekleştirebileceklerini göstermelerine bağlıdır

—Le Monde'dan—

POLİTİKA ve ÖTESİ

HER TAŞIN ALTINDA

Tarihimizin hiçbir döneminde ulusal çıkarlarımızla *bir başka devletin* çıkarları böylesine karşı karşıya gelmedi. Hangi ulusal çıkarımızın üzerine eğilsek, altından bir «Amerikan Parmağı» çıkıyor. *Bu durumu bir Bakan, «Hangi taşı kaldırsanız* altından Amerika çıkıyor...» diye nitelendiriyor. Nedir bu Amerikanın bizimle alıp veremediği, *gelip ülkemize babasının tapulu mülkü* gibi yerleşmesi?... Bizi bir türlü Türk Türk'e bırakmıyor.

TAŞIN ALTINDA

Amerika'nın kendine göre çizdiği bir plânın uygulanmasıdır, bu yapılanlar. 1969'a kadar ya bu plânı *tüm uygulayacak, ya da yıkılıp gidecek*tir. Amerika Atina'dan Karaşi'ye kadar uzanan bu çizgi üzerinde kendi adamlarını yerleştirmek istiyor. İlkin *İsmet* Paşa Hükûmetini *devirdi*. Ardından Papaandreu Hükûmetini.. Şimdi Alâm ile Eyüp Han'ı devirme çabasında. Atina'da sadık adamı Kral aracılığı ile *oynuyor*. Ankara'da kiminle oynadığını, kime oynadığını gözlerimizle görüyoruz. Alâm'ı devirmesi, Şah'ın yeni tutumuna bağlı. Eyüp Han'ı ise Keşmir üzerine dayanarak yıkacak. Olaylara bir Amerikan oyunu diye bakmazsak, ziyadesiyle aldanırız. İlkin dost Pakistan'a yardım diye yaygara koparanlar, aldıkları emirlerle şimdi geriye doğru çekilmektedirler. Ucunun Amerikaya dokunduğunu anladılar.

NATO KAFA

Bir devlet olarak bir pakta gireceksiniz ve bu sizi gerektiği zaman korumıyacaktır. Nasıl olur bu? İşte oluyor. Şimdiye kadar NATO'ya dört elle sarılanlar, bir Kıbrıs krizinde gördüler ki NATO bizi korumıyor. NATO için iki ulusun çatışmasında NATO işlemiyor. O zaman anlaşıldı ki, NATO bizi okrumak için bir pakt değil, bizim aracılığımızla Amerikanın çıkarlarını korumak için *icat edilmiştir*. Kamu oyu ile birlikte aklı başında olanlarımız şaşırdılar. Nasıl olur da NATO bizi korumaz? Korumuyor işte..

«— Lânet olsun şu *NATO.'ya...*» *diyemedik...*

Ardından Pakistan, Hindistan'ın saldırısına uğradı. Ha bizim Kıbrıs, ha Pakistan'ın Keşmiri... Gördük ki *CENTO, Pakistan'ı bir saldırı karşısında koruyucu* nitelikte değildir. Öyle ise niye kuruldu CENTO? Orta Doğu'da İngiliz ve Amerikan çıkarlarını *korumak için kurulmuştur*.

«— Lânet olsun şu CENTO'ya ..» diyemiyoruz.

YA UÇAKLAR

*Kıbrıs'ta her gün yüzlerce soydaşımız öldürü*lürken uçaklarımız alanlarda bekledi ve yardıma koşamadı

«— Niye?...»

«— Uçaklar bizim değil, NATO'nundu.»

Uçaklara benzin dolduramadık, çünkü benzin Amerikalınındı. *Kara ordusunu harekete geçire*medik, çünkü NATO'nun emrindeydi. Demek biz bağımsızlığımızı yitirmiştik.

Çok sert bir tutumla, uçaklarımızı da, öteki güçlerimizi de millileştirdik de Kıbrıs göklerinde öyle uçabildik.

Şimdi Pakistan'a yardım *etmek* istiyoruz.

«— Uçaklar...»

«— NATO'nun...»

«— *Asker...*»

«— Ancak Birleşmiş Milletler emrine verebilirsiniz.»

Türk gücü Türk'ün değil mi?

TUM KARŞI KOMAK

Zeytinyağı'n var, satamazsın. Pamuklarını belli alıcıya vereceksin. Fındığının tekeli başkasının elinde. Tütününe Amerikan şirketleri el koymuş. İzmirde hangi T.A.Ş.'nin altını kazısan Ame*rikalı çıkıyor.*

Bunun adı serbest ticaret. Aslında bağımlı ve güdümlü bir Amerikan ekonomisi.

Bu gidişe tüm karşı koymazsak, tüm biteriz.

Atina'da Papaandreu karşı koyarken devrildi, Kral eliyle. Ankara'da İsmet Paşa «yeni bir dün*ya kurulur» der demez devrildi, kimin eliyle ol*duğunu hepimiz biliyoruz. Karaşi'de, Ali Butto:

«— Biz efendi değil, dost istiyoruz. Yardımımızı başınıza çalın...» dedikten *bir ay sonra* karşısına Keşmir saldırısı çıktı. Bunlara birer tesadüf derseniz, okkanın altına gittiğinizin resmidir.

Biz milli bağımsızlık savaşması veriyoruz, Türk Türk'e kalmak istiyoruz, bunu aklımızın köşesine iyice yerleştirelim. Daha nelerle karşılaşabiliriz.

TUTTUGUMUZ

Nuri es Said'le Menderes'in şampanya kadehleri arasında Bağdat'ta kurduklarını, Abdülkerim Kasım bi gecede devirdi. Yemeyip içmeyip CENTO adı ile yeniden hortlattılar. Ulusal çıkarlarını düşünen Eyüp Han, başı bir rahatlasın bir günde CENTO'dan çıkacaktır. Çünkü CENTO Ortadoğu ülkelerinde baş yemeye çıkan bir komite haline gelmiştir. Burada Komünizmle Mücadele Derneklerine kesenin ağzını açarak SS'lere yardım ederken, Kahire sokaklarında hükûmet darbeleri hazırlamaktadır. Bu Nâsır'ın ispatlı iddiası.

Kıbrıs'da Makarios cinayetler işlerken, Keşmir'de Hint askerleri Amerikan silâhları ile saldırıda bulunurken, CENTO'nun eli kolu bağlı. Biz Pakistan'a uçak veremeyiz, bağlıyan CENTO'dur.

Bunlarla mı ulusal bağımsızlığımızı koruyacağız? Bunlar ulusal bağımsızlığımızı bağlıyor.

«— Baba birini tuttum...»

«— Al gel...»

«— Getiremiyorum...»

«— Kendin gel...»

«— Bırakmıyor...»

Her ağızlarını açtıklarında bağlı olduğumuzu söyledikleri hikâyedeki «tuttuğumuz» dur.

TURK TURK'E

Bu seçimlerde, bugünlerde ve bugünlerden sonra hep böyle olaylarla karşılaşacağız. Hangi *taş kaldırsak, altından Amerika çıkacaktır. Bizim* baş derdimiz vesayetten kurtulup ulusal bağımsızlığa kavuşma derdidir. Onun için ulusal kurtuluşumuzdan yana kim varsa, elbirliği edip bunu sağlamalıyız. Onun için ulusal bağımsızlıktan yana olanların gillişsiz birleşmeleri gerekmektedir. Bunu sadece sosyalistler istiyor diye sosyalistleri yalnız komak da doğru değildir, ulusal bağımsızlıktan yana olan kuvvetlerle beraber olmamak da doğru değildir.

Atina'dan Karaşiye kadar uzanan Amerikan çıkarlarına karşı koyan her güç milli kurtuluş hareketi yapmaktadır.

Yunanlı Yunanlı ile, İranlı İranlı ile, Pakistanlı Pakistanlı ile karşı karşıya kaldığı zaman milli meselelerine çözüm yolu bulacaktır. Araya Amerikalı girdikçe gecikecektir.

Biz milli bağımsızlık derken Türk Türk'e kalalım diyoruz. Türk Türk'e kalmak istemiyenin Türklüğünden kuşkuya düşmez misiniz? Bir de Türklüğümüzü yitirmek üzereyiz, görüyor musunuz?

Mehmed Kemal

M.K.E. ve Otomobil sevdası

500 bin *liralık* «Devrim» otomobilini yürütememenin acısını unutan idarecilerimiz yeni bir denemeye hazırlanmaktadırlar. Makina Kimya Endüstrisi Kurumu Genel Müdrü Celâl İmre başkanlığında bir grup *aralarında İtalyan Fiat* ve bazı İngiliz firmaları da bulunan büyük Otomotiv Şirketleriye temasa geçmek *üzere İtalya'ya*, oradan da İngiltere'ye gidecekler.

Bu Türkiye'de binek otomobili yapılması için yurt dışına gönderilen ilk heyet değildir. Şahap Kocatopçu bakan iken de tetkiklerde *bulunulmuştu. O zaman* bu işle görevlendirilen Fikret Çeltik yaptığı etüdler sonucu hazırladığı raporda, *bu iş için 800 milyon liralık* bir yatırıma ihtiyaç olduğunu açıklamıştı. Tabiî bu kadar paranın Türkiye gibi «geri bırakılmış» bir ülkede otomobil sanayiine yatırılması lüks olarak düşünülmüştü ki sonradan her şey bir kenara bırakılmıştı. Nedense her iş başına geçen Sanayi Bakanı bu işi şeref meselesi *olarak telâkki etmiş olacak* ki, otomobil yapım işine el atmadan edemiyorlardı. Nitekim *Muammer Erten de aynı hataya düş*tü ve bir süre Otomotiv Endüstrisinin kurulması ile uğraştı.

Şimdi de M.K.E. Kurumunun mukavelesiz 10 bin lira maaşlı Genel Müdürü İmre büyük gayretkeşlikle bu işin üstesinden gelmeye çalışyor. 1962 yılında 800 milyona ihtiyaç gösteren bu endüstri için bugün en aşağı 1 milyar lira lâzımdır. Evet filvaki tetkiklerde bulunmak üzere bir heyet yurt dışına gidecektir ama işler şimdiden ayarlanmıştır bile. Yerli otomobil Vehbi Koç'un Türkiye mümessili olduğu Fiat karasörü uygulanacaktır; motor aksamı için ise İngiliz Perkins şirketinden faydalanılacaktır. Perkins ile M.K.E. eşit hisselerle yeni bir şirket kuracaklar ve yapacakları motorü, Fiat'a vereceklerdir Öte yandan yılk bir Otomotiv Endüstrisine hazırlanan M.K.E.'nin durumu yürekler acısıdır. Milli Savunma Bakanlığının mühimmat, silâh ve her çeşit ihtiyaçlarını karşılamaık ve sipariş olmasa dahi, bütün tesisatını Milli Savunmanın emrinde muhafazaya mecbur olan M.K.E. bir yıl sonra işleyemez hale gelecektir. Bunu tam olarak açıklayabilmek için önceki yıllara gitmek lâzım. Yıl 1953; Amerikalılar tarafından ihaleye çıkarılan mühimmat işini yüklenen M.K.E. «Of Shore» adı verilen taahhüdün gereklerini 1956 yılında tamamlamış ve 1956 Temmuzunda Almanya'dan da sipariş almıştır. 750 milyon marklık bu iş için M.K.E. de genişletmeye gidilmiş ve bu tevsiat çok geniş ölçüde yapılarak 400 milyon sarfedilmiştir 750 milyon marklık malzemenin teslimi önümüzdeki yıl sona erecektir. Ondan sonra M.K.E.'nin ne yapacağı hiç belli değildir. Zira 1953 yılından beri Milli Savunma M.K.E 'dan talepte bulunmamaktadır. Bunun gerekçesi de Milli Savunmaya NATO'dan verilen malzemedir. M.K.E. idarecilerinin mallarını Orta Doğu'ya satma gayretleri de bir sonuç vermemiştir. Özel teşebbüs elinde bulunan Amerikan firmalarıyla rüşvet veremediğinden dolayı, M.K.E. rekabet edememiştir.

Bu durumda olan Kurum şimdi de, Kalkınma Plânının gereklerine aykırı olarak, binek otomobili imaline sürüklenmektedir.

Cumhurbaşkanına verilen
PETROL RAPORU

Fethi Çelikbaş'ın ve yabancı petrol şirketlerinin bilinmeyen taraflarını açıklıyoruz:

Petrol dâvamızla her Türk gibi, Cumhurbaşkanı Gürsel de ilgilendi. Yetkililer Sayın Gürsel'e meselenin içyüzünü teferruatı ile anlatan 47 sayfalık uzun bir rapor verdiler. Raporda, yabancı şirketlerin ve yerli Çombe'lerin şimdiye kadar açıklanmamış marifetleri yer almaktadır. Raporun önemli bölümlerini yayınlıyoruz:

I — BORU HATTI MESELESİ VE ÇELİKBAŞ

Batman ve genel olarak yabancı ve yerli firmaların ham petrol çıkardıkları Diyarbakır - Siirt bölgesine en yakın liman İskenderun olduğundan, bu bölgede elde olunacak petrolün İskenderun'a taşınması bir zaruret halini almaktadır. Bu zaruret ayni zamanda kurulacak bir demir boru hattının (pipe-line) ne kadar büyük kâr sağlıyacağını da ortaya koymaktadır.

Bu hususları isabetle düşünen TPAO, 1962'den itibaren bu hattı inşa etmek icin projelerini kendi inisiyatifi ile Beş Yıllık Kalkınma Plânına «taşıma yatırımları» meyanında ithal ettirmiştir. Ancak plâna konan, yani kanun kuvveti kazanan bu projenin karşısında bile, TPAO teklif ettiği için, karsı çıkmakta beis görmeyen Sanayi Bakanlığı (Çelikbas) ve Petrol Dairesi, 21 Ekim 1963 günü, projenin 1964 programına konulması icin Plânlama Teskilâtı Müsteşarı Ziya Mütıda, bu teşebbüsün karsısına çıkmışlardır. Plânlama Teşkilâtında, Devlet Plânlama Teskiltı Müstesarı Ziya Müezzinoğlu ile Teskilât'ın Koordinasyon Dairesi Baskanı İsmail Ertan, Uzman Halûk Cevhan ve Sanayi Bakanlığından M. Ali Oksal, Petrol Dairesinden Reis Kemal Rüstü Aksal ve muavini Sâfi Teziç ve TPAO temsilcilerinin katıldığı toplantıda, **Sanayi Bakanı kendisine petrol rezervleri bulunmadığına dair bir rapor verildiğinden bahsetmiş, projenin 1964 programına konulmasına şiddetle itiraz etmiştir.** Ancak TPAO'nun, V. Petrol Bölgesinde yeterli rezerv bulunduğunu kat'iyetle ifade etmesi ve Petrol Dairesinden bir yabancı sirketin (Shell) ayni mahiyette bir proje için belge istediğinin beyan edilmesi üzerine proje, 1964 programında yer alabilmiştir.

Demir boru hattı inşaatının 1964 programında yer alması üzerine TPAO, 23 Mart 1962'de projenin yapımının ihalesini tamamlamış, gerekli ödemeler adı gecen firmaya yapılmıştır. 12 Haziran 1964'te belge iktisabı için Petrol Kanunu hükümleri gereğince **Petrol Dairesine başvurulduğunda Mobil ve Shell şirketlerinin şiddetli itirazarı ile karşılaşılmıştır.**

Yabancı şirketler arasında TPAO ile mücadeleyi en sert şekilde yürüten Mobil, Türkiye Petrollerinin ürettiği 21 API graviteli ham petrolün naklinin Türk ekonomisine bir şey kazandırmıyacağını, hiç bir ihtiyacı karsılamıyacağını beyanla müracaatın reddi ile, boru hattı belgesi itasının Türkiye ekonomisinin ihtiyaclarına uygun hafif petrol rezervlerinin tesbitine kadar tehir olunmasını, ancak kendi şirketlerinin (Mobil) kendi petrollerini Mersin'e nakli için gerekecek belge hakkının mahfuz tutulmasını talep etmiştir.

Shell şirketi ise, itirazına iyi evsaftaki kendi petrolünün TPAO'nun kötü evsaftaki petrolü ile karıştırılarak petrol kaynaklarının isletilmesinde yardımcı olacağını (!), bu sebeple boru hattına ortak olmak isteğinde bulunduğunu ifadeyle aksi halde kendi petrolünün TPAO petrolüne karıştırılmasına asla müsaade etmiyeceğini belirtmiştir.

Bu itirazların altında yatan anlam «biz petrol buluncaya kadar kimseye nakil belgesi vermeyin»den başka bir şey olamaz. Filhakika bu itirazların yanı sıra Mobil Selmo kuyusundan bir günde 16 bin varil (yılda 800 bin ton) ham petrol elde edildiği haberini de yayarak, yukarıdaki talebinin başka noktalardan hak kazanması yolunu aramıştır.

Bereket versin bu itirazlar reddolunmuş ve yurtsever bir bakan, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hüdai Oral'ın gayretleri ile belge alınmıştır. Bu sayede proje simdi gerçeklesme safhasındadır. (YÖN'ün notu: Devlet Plânlama Teşkilâtı yetkililerinden biri, Konsorsiyum üyelerinin boru hattının dış finansmanı için kredi vermeyi devamlı geciktirdiklerini açıklamış. Gecikmede yabancı petrol şirketlerinin parmağı olduğu kolaylıkla tahmin edilir. Zira boru hattı muazzam kârlar sağlıyacak bir tesistir. TPAO, projenin finansmanını, bütün bu güçlükleri yenerek gerçekleştirme oylundadır..)

II — PETRO-KİMYA TESİSLERİ VE ÇELİKBAŞ

Bu da Pipe-Line gibi 1961 yılında TPAO tarafından ele alınmış bir konudur. Nitekim 13 Şubat 1962 tarihinde Sanayi Bakanlığına Birinci Beş Yıllık Plânda, Petro-Kimya konusunun ele alınacağı bildirilmiştir.

1962 yılında ve 1963 yılının ilk yarısında etüdler, gerekli çalışmalar yapılmış ve 1963 Haziran ayında hazırlanan ön proje ilgili makamlara verilmiştir.

Ayni yılın 21 Şubatında bir **Amerikan firması Petro-Kimya sanayii ile ilgilendiğini bildirerek TPAO'nun ekalliyet hissesi ile bu işe iştirak etmesini teklif ve 25 Nisan 1963 tarihinde Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan istifade etmek üzere Ticaret Bakanlığa müracaat etmiştir.**

Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi, firmanın teklifi hakkında TPAO'nun mütalâasını istemiş, TPAO tetkiklerini yaparak **firmanın teklifinin memleket menfaatlarına uygun olmadığını komiteye bildirmiştir.** (15 Mayıs 1963)

Bu rapora rağmen komite, 17 Mayıs 1963 tarihinde teklifi kabul etmiştir.

Ticaret Bakanlığı 25.5.1963 tarihli yazı ile Kararname çıkartmak üzere Başbakanlığa müracaat etmiş, Basbaaknlık ise Devlet Plânlama Teşkilâtının müsaadesini istemiştir.

Devlet Plânlama Teskilâtı 25.6.1963 tarihinde yabancı firmanın teklifini, ekonomik, malî ve teknik yönlerden uygun bulmayarak menfi mütalâasını bildirmiştir.

Ve konu bu mütalâa üzerine 23.7.1963 tarihinde Bakanlıklararası İktisadî İşbirliğine sunulmuştur.

Konu üzerinde çalışmakta olan TPAO, 15.10.1963 tarihli ve 23768 sayılı bir yazı ile Sanayi Bakanlığına Petro-Kimya konusunda yapmakta olduğu çalışmaları ve yabancı firmalarla yaptığı temasları ve Amerikan firmasının yaptığı tekliflerin kusurlarını izah etmiştir.

Bunun üzerine 18.10.1963 tarihinde Sanayi Bakanı Çelikbaş imzası ile «ÇOK ACELE —GİZLİ— ZATA MAHSUS» **kaydı ile bir yazı alınmıştır.**

Yazıda Devlet Plânlama Teskilâtı ve konu ile birinci derecede alâkalı TPAO'nun menfi mütalâalarına rağmen, **«Türkiye ekonomisi için birinci derecede önemli sayılan teklif karşısında» olunduğundan bahisle, «Böyle bir teklifin getireceği ekonomik menfaatlardan memleketin mahrum edilmesi telâfisi imkânsız bir kayıp olacaktır.**

Bu mesuliyet anlayışı icinde bu konuda kim ne söyleyecekse, günle ölçülü bir zaman icinde söylemek zorundadır» ifadesi bulunmaktaydı.

Bakanın bu yazısına, 22.10.1963 tarihinde cevap verilerek, çalısmalar, yapılması gerekli isler, kurulacak şirketin ekseriyet hissesinin TPAO'ya ait olması gerektiği, fiyat politikası izah edilerek, «Amerikan ...... firmasının teklifi ise yukarıda kaydedilen prensiplere uymadığı bir vakıadır. TPAO-ya Yüksek Plânlama Kurulunca ve Bakanlar Kurulunca verilen görevin yerine getirilmesi için zaman bırakmadan, hattâ 1964 senesini dahi beklemeden herhangi bir karara varılması programa uygun olmıyacaktır» şeklinde cevap verilmiştir.

Bunun üzerine zamanın Sanayi Bakanından 31.10.1963 tarihinde, yabancı firmadan bahisle, **«yazınızda bu müessesenin sadece projesine ait bir cümlelik bir kıymet hükmüyle iktifa edilmiştir... Adı geçen müessese ile temas etmeniz gerekirdi. Bu yolda bir temas yapılmış ise, mahiyetinden acele bilgi verilmesini rica ederim»** ifadeli bir yazı alınmıştır.

Hükûmetin değişmesi üzerine TPAO kendi projesi ile Amerikan firmasının projesinin karşılaştırılmasını yaparak bir memerandumu Ocak 1964'te ilgili makamlara vermiş, III. Koalisyon Kabinesinin Sanayi Bakanı Muammer Erten'in emri ile bir komisyon kurulmuş, bu komisyon, 11 Mart 1964 tarihli raporunda TPAO projesinin her bakımdan memleket yararına olduğunu tesbit ederek, bir sanayiin kuruluş niteliklerini tesbit etmistir.

Sanayi Bakanlığının 10.4.1964 tarihli yazısı ile konu Bakanlıklararası İktisadî Kurula götürülmüş ve Kurul ayni gün aldığı bir kararla, Petro-Kimya Sanayiinin kuruluşu ile TPAO'yu görevlendirmiştir.

Petro-Kimya sanayiinin kurulması konusu da böylece Sayın Muammer Erten'in meseleye el koyması ve İktisadî Kurula götürmesiyle halledilmiştir. (YÖN'ün notu: Çelikbaş'ın ısrarla kabul ettirmeye çalıştığı Amerikan şirketinin teklifi, korkunç bir kazıktı. Ne var ki bu çok kârlı alanda da Konsorsiyumun kredi vermeyi devamlı geciktirdiğini D.P.T. yetkilisi açıklamıştır. Yabancı firmalar, Konsorsiyumun davranışının da gösterdiği üzere, hâlâ bu çok kârlı işin peşindedirler.)

III — MİLLÎ PETROL VE ÇELİKBAŞ

Türkiye'nin petrol tüketimi 1962 yılında 3,5 milyon ton civarındaydı. Buna karşılık yabancı menşeli petrol işleyen Mersin ATAŞ ve İzmit İPRAŞ rafinerisinin ham petrol işleme kapasitesi 4,2 milyon tonu aşıyordu. Bu durumda bu iki rafinerinin ürettiği petrol ürünleri (benzin, gaz ve motorin) yurt ihtiyacını karşılamaya yetecek bir seviyede idi. Bunun böyle olduğunu bilen dört dağıtıcı şirket (yani B.P., Shell, Mobil ve Türk Petrol ve Madeni Yağlar A.O. —ki bütün aksi iddialarına rağmen Mobil'e bağlıdır—) **1962 yılından itibaren TPAO'nun malı olan Batman rafinerisinin mallarını satmıyacaklarını, TPAO'ya bildirdiler.** Satış imkânları ve istasyonlarının dağılışı karşısında bu TPAO'nun mallarının satışını son derece güçleştiren bir durumdu. Bunun üzerine TPAO, 24 Mayıs 1962 günü birer yazıyla hem Petol Dairesine ve hem de Sanayi Bakanına başvurmuştur. TPAO'nun ilgili bu iki makamdan talebi şu şekilde idi: «Diğer şirketlerle bir arada faaliyette bulunmak bakımından; herhangi bir imtiyaz tanınmamış olan Ortaklığımızın yegâne dayanağı, istihsal ve tasfiye etmiş olduğu yerli petrolümüze, **kanunen tanınmış olan himayenin** teminidir. Bundan mahrumiyet ise, **çok ümitvar olduğumuz petrol sanayiimizin** gelişme çağında yıkıcı ve kanun hükümleriyle kabili telif olmıyan bir rekabet karşısında ve belki KAYBI NETİCESİNİ DOĞURACAKTIR. **Durumu ve** İTTİHAZ EDİLECEK TEDBİRLERİ TAKDİRLERİNİZE ARZEDERİZ.»

Bu kadar ciddi bir durum ve müracaat karşısında bile Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş, Türk petrol sanayiinin karşısında bulunduğu vahim durumla kabili telif olmıyacak bir ataletle, hiç bir tedbir almamış ve olayı bir Petrol Komiserine havale etmekle yetinmiş, daha doğrusu işi sürüncemede

Fethi Çelikbaş
Marifetleri tükenmiyor!..

Bunun üzerine Petrol Kanununun ikinci maddesinde yer alan «yeraltı kaynaklarının devamlı ve *fasılasız* işletilmesi» maksadını hiçe sayan ve ilk kararı ile tenakuz halinde bulunan bu bakanlık tasarrufuna karşı TPAO, Petrol Kanununa ve milli menfaatlere tamamen aykırı bulunduğu noktalarına dayanarak, Danıştav'a dâvâ açmıştır. *6.3.1963 günü açılan bu dâvâ henüz rüyet edilirken* **Baknalar Kurulu Fethi Çelikbaş'ın muhalefetine rağmen** 28.5.1965 gün/1784 sayılı ve 3.6.1963 gün ve 6/1787 sayılı kararlarla, Türkiye Petrolleri ürünlerini koruyucu çözüm yolları bumuştur. Bu kararlardan ikincisi vuzuhtan yoksun olmakla beraber, bu konuda TPAO'na ürünlerinin elde kalmaması yolunda kolaylıklar getiriyordu. Buna dayanan Danıştay Kanun sözcüsü, dâvâcının maksadının hasıl olması dolayısiyle, dâvâ hakkında lüzum olmadığı mütalâaasında bulunuyordu. Bu iddiaya rağmen Danıştay, Petrol Kanununun maksadı belirten ikinci maddesini tam TPAO gibi anladığını, yani ilk önce *Türkiye'de çıkarılan ham petrolün himayesinin gerektiği yolundaki tarihi kararını almıştır....*

Bu suretle Türk petrolü dâvâsının önüne dikilen bir engel daha devrilmiştir. Ancak bu olaylar TPAO'ya bazı güçlüklere mal olmuş ve tam 19 ay TPAO'yu uğraştırmıştır. Bu arada satış himayesinden bir ara mahrum kalmış, dolayısile stokları birikmiş, şirket likidite sıkıntısı cekmiştir.

IV — PETROL OFIS MESELESI

Petrol Ofisin hisse ekseriyetini TPAO'nun sahip olacağı bir anonim şirket haline getirilmesi esasına göre bir tasarı hazırlanmıştı. Tasarı, ilk önce, Ofisi 3460 Sayılı Kanunla idare e*dilen bir teşekkül haline getirmek is*teyen Ticaret Bakanlığının muhalefetiyle karşılasmıştır. Basbakanlık, bu görüşün tetkikini Devlet Plânlama Teşkilâtına havale etmiş, D.P.T. Müsteşarlığı 18 Mayıs 1961 gün ve 5013-14-61 sayılı ve Şinasi Orel imzalı bir yazı ile Ticaret Bakanlığının görüşünü bilhassa satış konusunda yatırımlar yapmak ve yeni tesisler kurmak yolundaki çabaları baltalıyacağı gerek*çesiyle kabule şayan* bulmamıştır.

1961 seçimlerinden sonra da Ticaret Bakanlığının muhalefeti devam etmişse de, neticede Tasarı, yukarıda belirtilen espri içinde B.M.M.'ne sevk edilmiştir. B.M.M. Komisyonlarında görüşülmeye başlandığı sırada **Mobil şirketi ile, Mobil'in Türkiye'de bulunan şirketinin formaliteye uydurulması için ortağı gösterilen Prof. Hâzım Âtıf Kuyucak tarafından yönetilip, yabancı petrol şirketlerince ilân v.s. yoluyla finanse edilen DURUM dergisinde tasarıya karşı kesif bir muhalefet yayını başlamıştır. Yabancı sirketler bilhassa tasarının Devlet Daire ve Kurumlarının akaryakıt alımlarını yeni kurulacak Devlet Dağıtım Şirketinden almalarını öngören hükme, *serbest re*kabet ruhuna ve Anayasava aykırılık iddialarıyla karşı çıkmışlardır.**

Türk petrolünü satacak bir kurunun elini kolunu bağlayan bugünkü durumun ne zaman ortadan kalkacağı, yen tasarının ne zaman kanunlasacağı *belli değildir. Gelecek dönemde bu ta*sarının yeni hükümetçe benimseneceği ümit olunur.

Bu tasarıya karşı açılan mücadeleyi yürüten veya öncülüğünü yapan Socony Mobil Co. Amerika'da bir kaç yıldanberi satış sahası kaybetmektedir. *Bu şirketin Amerikan piyasasındaki* yeri Shell ve Esso tarafından alınmaktadır. Mobil bu kaybı, Ortadoğudaki satış alanlarını genisletmek veya hiç olmazsa eldeki alanları elden çıkarmama telâşı içinde, mücadelede kendinden büyük şirketlerden (meselâ Shell-den) bile ileri gitmektedir **Mobil temsilcisi, diğer bir vesile ile Petrol Komiseri önünde verdiği bir beyanında Türkiye Petrollerinin Malatva'nın ba*tısına gecmesinde favda olmadığı ve* aksine satışlarını 400 bin ton civarında dondurmasında** fayda bulunacağını açıkça ifadeden çekinmiyecek kadar cür'etkârlığını ileri götürmüştür.

Mobil, fikrini tatbik ettirmek için maalesef siyasî ve idarî kadrolardan kendine müttefikler bulma imkânına da kavuşmuştur.

bırakmıştır. **Petrol Komiseri değerli** yargıç Osman Tolun, «Türk ham petrolünü istihsal eden teşebbüslerin himaye edilmesinin, Petrol Kanununun kaçınılmaz bir hükmü olduğunu» belirtmiş ve bu maksat için gerekli tedbirleri tesbit etmek üzere Petrol Kanununun 24 üncü maddesinde yazılı Bakanlıklararası Kurulun 1962 yılı içinde toplanması tavsiyesinde bulunmuştur. Bakan Çelikbaş ilk önce raporu 4,5 ay bekletmiş, sonra da 4.2.1963 günlü Resmî Gazetede yayınla*nan kararı ile ve şu ifadeyle Bakanlık*lararası Kurulu toplantıya çağırmıştır:

«6326 Sayılı Petrol Kanununun 6558 Sayılı Kanunla muaddel 24 üncü maddesinin 2 nci paragrafında» Bu kanunun tatbikatı ile ilgili bulunan Vekâletlerin mümessilleri Petrol Dairesi Reisinin başkanlığında Vekil'in tâyin edeceği tarihlerde toplanarak Kanunun 2 nci maddesinde yazılı maksadı temin için alınması gereken tedbirleri tayin ve tesbit ederler» ve bu maddenin atıfta bulunduğu ayni ka*nunun 6987 Sayılı Kanunla muaddel* 2 nci maddesinde «bu kanunun maksadı, Türkiye Cumhuriveti petrol kaynaklarının hususî tesebbüs eli ve yatırımları ile süratle, fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesini ve bu maksada uygun olduğu nisbette Türkiye dahilinde yabancı menşeli petrol ile yapılan petrol ameliyatının ayni surette inkişafını sağlamaktır» denilmektedir.

TPA Ortaklığının, Petrol Dairesi Reisliğine vâki müracaatında, yabancı menşeli petrolü işleyen rafinerilerin faaliyete geçmeleri sebebiyle, memleketimiz petrol kaynaklarından sür'atle, fasılasız ve verimli bir şekilde, geliştirilip kıymetlendirilmesini sağlamak maksadıyla tedbir aılnmasını istemekte olmasına, adı geçen Ortaklığın bu husustaki talebinin kabulü petrol mevzuatının lâfzına ve ruhuna uygun düşeceğine, Petrol Kanununun 2 nci maddesinde yer alan bu hususları temin için alınması gereken tedbirlerin tâyin ve tesbiti 24 üncü maddede gösterilen Bakanlıklararası Kurulun selâhiyetli bulunmasına, Komiser ra*porunda da bu kurulun* toplanması tavsiye olunmasına, Petrol Dairesi Reisliğinin itirazlarının raporun bu konudaki mucip sebeperini çürütecek mahiyette görülmemesine ve esasen bu husustaki yetki şahsıma tanınmış bulunmasına binaen Petrol Dairesi Reisliğinin kabule şayan görülmiyen buna ait itirazlarının reddine ve mezkûr kurulun 1.2.1963 tarihinde toplanması için Petrol Dairesi Reisliğin*ce, ilgili bakanlıklara tezkere* yazılmasına karar verildi.»

Zihniyeti Türk petrolünü korumaya meyletmeyen Petrol Dairesinin başkanlığında toplanan Bakanlıklararası Kurul, Petrol Kanununun ikinci maddesi muvacehesinde «tedbir ittihazını gerektiren bir durum olmadığı» yolunda karar vermiş ve bundan faydalanan Fethi Çelikbas, yukarıda aynen dercolunan 26.1.1963 tarihli kararını cerheden bir kararla Batman ve genel olarak Türkiye menseli ham petrolün korunması için tedbir almaya mahal bulunmadığı kararını almıştır.

Bu karardan sonra TPAO, Bakanı ikaz etmişse de sonuç alamamıştır.

Yeryağ

Burası Ramandır, Batmandır, Beşiridir.
Bir ses, kara toprağın içinde yanık.
Bir acı, kara toprağın yüreğinde çıldırmış.
Geceler boyu bunalır, döğünür, haykırır
kapatılmışlığından.

Yeryağ, onun petrol dediği
Onun beni yeraltına kilitlediği.

Ulaşmak ister eve, köye, kente... kocaman.
Isı olmak ister, aydınlık olmak ister.
Ellerinde oğullarının,
Ulaşmak ister kurda, kuşa, aça, çıplağa ta
yıldızlara dek

Yeryağ, onun petrol dediği
Onun beni yeraltına kilitlediği.

Ama bırakmazlar kendi yağlarını on katına satmak için
Hasır şapkalı sömürgenleri yeryüzünün iğrenç pis.

Boğulduğum bu karanlıkta kükrediğimi duymuyor musunuz?

Bir depremle ha taştım, ha taşacağmı kardaşlar.
Yeryağ, onun petrol dediği
Onun beni yeraltına kilitlediği

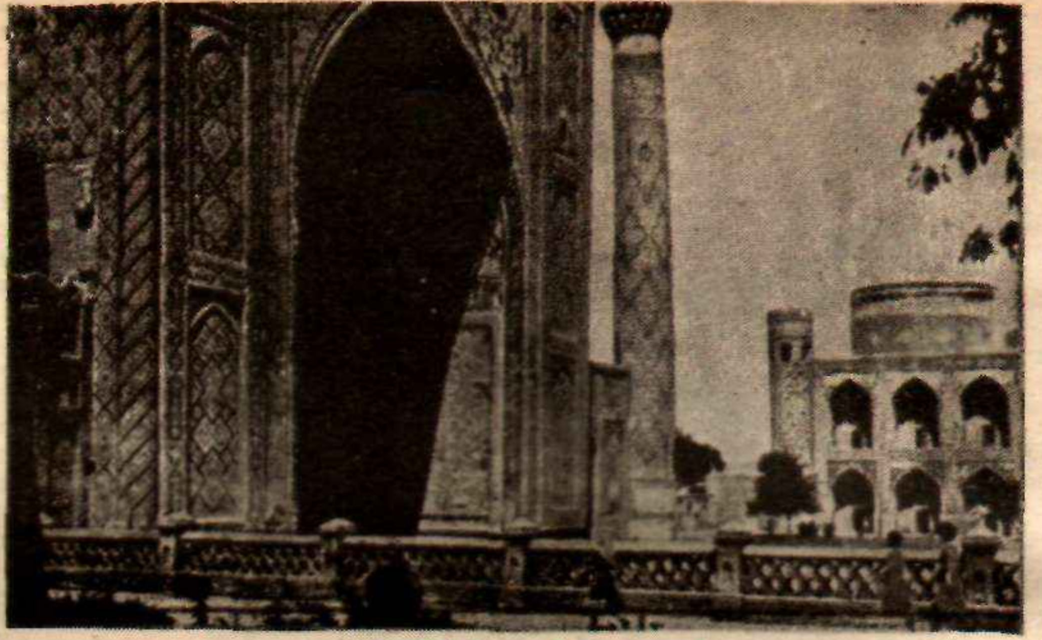
Fazıl Hüsnü Dağlarca

SOVYETLER BİRLİĞİ GEZİSİ

Odesa - Moskova - Bakû - Taşkent - Semerkant

4

Melih Cevdet Anday

SEMERKANT: Uluğ Bey Medresesi

«DON SAKİN AKIYOR»

Baku da bize «Don sakin akıyor» adlı Rus filmini gösterdiler, özel olarak. Şolohof'un bu addaki ünlü romanından alınmış olan film üç bölümdü, altı saat kadar sürdü. İlk iki bölüm rusçaydı, Bakulu ve Moskova'dan gelen arkadaşlar, konuşmaların en önemli yerlerini Türkçeye çeviriyorlardı kulağımızın dibinde; üçüncü bölüm Azerce dublâjdı. o bölüm başlayınca arkadaşlarımız çeviri işini bıraktılar artık, anlarız diye. Ama bizde bir şaşkınlık oldu o sıra, dışarda pek güzel anladığımız, danıştığımız Azerceyi yadırgamıştık nedense, anlıyamıyorduk. Filmin dört saattir Rusca konuşan kişileri, birdenbire «Yahşi danışırsan, ama men seni sevmirem ki...» diye ağız değiştirince afallamıştık. İnandırıcılığı, başka bir deyişle, büyüsü yitmişti sanki filmin. Babayef'e,

— Ne diyorlar bunlar? Anlıyamıyorum, dedim yavaşça.

Babayef :

— Ben de anlıyamıyorum, dedi.

Epey sürdü bu yadırgama... Sonra gene sardı film: romanı titizlikle, bağlılıkla aktarıyordu. Belki beni onca saat merakla seyrettirmesi bundandı diyebilirim. Reji, oyun ve fotoğraf kusursuzdu bu filmde. O günlerde İstanbul'da «Bir askerin türküsü» adlı bir Rus filmi gösteriliyordu, ben de görmüştüm, arka arkaya gördüğüm bu iki güzel film, pek övgüsünü duyduğum Rus sinemacılığına karşı ilgimi büsbütün arttırmıştı. Özbekistan'dan Moskova'ya döndüğümüzde, sinema ile ilgili Ruslara bu iki filmden söz ettim, bir az dudak büktüler Bir bakıma hakları vardı, her yandan sağlam, iyi, dokunaklı olan bu filmlerde sinemacılık san'atı bakımından bir yenilik yoktu. Moskovadaki sinema ilgilileri bundan ötürü dudak büküyorlardı. Gerçek ünlü Rus sinemacılığının başka filmlerde görülebileceğini söylediler bize. Bu bakımdan «Savaş ve Barış»ı merak ettim. Benim ayrılışımdan bir hafta sonra başlayacak olan Moskova Film Festivalinde bu yeni Rus filminin birinci bölümü gösterilecekti. Rus sinemacılarının bir filmi sadece sağlamlığı, dokunaklılığı, halkın hoşlanması ile ölçmeyip, onda sinemacılık sanatı açısından ilerlemeler aramaları çok yerinde bir sanat anlayışı idi. Bütün sanatlar için de böylesi doğruydu.

Azerbaycan, gelişen modern endüstrisi içinde sinemacılığa da yer vermiş ve bu amaçla bir sinema merkezi kurmuştur Yazık ki orayı gezmeye vakit bulamadık

Baku'da Mehdi Hüseyin'in evini ziyaret ettik. Bayan Mehdi Hüseyin bizi, rahmetlinin çalışma odasında kabul etti. Kederler içindeydi. Eşinin ilk Türkiye yolculuğu üstüne yazdığı kitabı gösterdi. Mehdi Hüseyin, kendisiyle İstanbul'da olan konuşmamızı, tam bir sadakatle yazmıştı. Türkiye ve Türk edebiyatı üstüne ilginç gözlemleri vardı.

Baku'daki dostlarımız, bizim Özbekistan'a gitmek üzere oradan ayrılmamızdan ötürü üzgündüler. Hava alanında kardeşçe uğurlandık. Bu arada bize, «Taşkent çok sıcaktır, dayanamazsınız» dediler. Hafif bir korku aldı içimizi. Büyük uçaklardan birine binerek yola çıktık. Orta Asya'ya uzanıyoruz artık.

Baku'da iken eski Azerbaycan üstüne öğrendiklerimle yeni Azerbaycanda gördüklerim arasında bir karşılaştırma yapmış ve gerçekleştirilen büyük gelişmeye hayranlık duymuştum. Bu açıdan Özbekistan'ı büsbütün merak ediyordum.

TAŞKENT

Bir buçuk saat sonra Taşkent üzerine geldiğimizde, merakımız son sınırını bulmuştu. Aşağıda büyük, modern, yemyeşil bir şehir uzanıyordu. (Kent sözcüğünü kullanmıyorum, çünkü bu sözcük Özbek dilinde köy anlamına geliyor) Çok sevimli ve şirin Taşkent hava alanında bizi Özbekistanlı yazarlar, ozanlar karşıladılar. Tanışmalardan sonra otomobillerimize binerek şehrin yolunu tuttuk. Geniş, asfalt, ağaçlıklı caddelerden geçerek şehre girdik. Büyük parklar, tiyatrolar, operalar, Orta Asyada bir uygarlık merkezine geldiğimizi bize çok iyi anlatıyor. Doğruca İnturist oteline indik. Otelimiz şehirden biraz uzakça. Odalarımıza yerleştik, yıkanıp dinlendikten sonra, otelin yemek salonunda hazırlanmış olan akşam sofrasına oturduk. Soframızın özelliği çeşitli yaş ve kuru yemişlerle bezeli oluşu idi. On beş kişi kadarız.

Özbek dilini, Azer dili gibi kolay anlıyamıyoruz, onlar konuştukça kulağımızı dört açıyoruz, eh o zaman biraz anlar gibi oluyoruz. Onlar «anlamak» yerine «düşünmek» sözcüğünü kullanıyorlar: sözgelişi «anlarız» demiyorlar «düşünürmüz» diyorlar; «sizin», «bizim» yerine «sizgin, bizgin» sözcüklerini kullanıyorlar. Alıştık, ilk sıkıntılardır bunlar, nitekim bir kaç saatcik geçince biz de «sizgin bizgin» diye konuşmaya başladı. Türkçe vurgunu, özleştirmeci Ali Şir Nevai'nin yurdundayız. Üstelik Taşkent ozanlarından Sevzade de —ki İstanbul ağzı Türkçe konuşuyor— bize çevirmenlik yapmakta, yardım etmekte. Kendisi Azerbaycanlıdır, çok yıl önce Taşkent'e göç etmiş. Güler yüzlü, keyif ehli bir adam. Gerçekte, tanıştığımız bütün Taşkentliler esprili, neşeli, zeki ve ince insanlar. Yazarlar Birliği Başkanının ilk sorusu, Özbekistan'da kaç ay kalacağımız oldu Ben Sovyetler Birliğine üç hafta için dâvet edilmişim, ama bir Cumhuriyet'ten başka bir Cumhuriyet'e geçince konukluk yeniden başlıyor sanki Yazık ki, bir iki günden çok kalamıyacağımızı söylemek zorundayız; çünkü Moskova'ya döneceğiz, orada Asya - Afrika yazarlar toplantısına katılacağız.

Hoş beşten sonra şiir, edebiyat konuları açılıyor Onlar ve biz şiirler okuyoruz. Taşkentli ozanlar, daha çok rubai gibi klâsik biçimler kullanıyorlar şiirlerinde. Bütün Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi, burada da her kadeh uzun ya da kısa bir söylevden sonra dikiliyor. Azerbaycandaki gibi, burada da yaşlılar, bizim eski ozanlarımızı ve yazarlarımızı tanıyorlar. Yenilerden Nazım Hikmet'i bilmiyen yok elbet Burada şiir kitapları basılmış ve oyunları yıllarca oynanmıştır Nazım Hikmet'in, Aziz Nesin'in çok kitabı çevrilmiş Yaşar Kemal'i de tanıyorlar. Genç Türk ozanlarını tanıtan antolojileri var, bunları ertesi gün kitaplıklarda gördük.

Yeni Taşkent'i ve Özbekistan'ı anlatmadan önce size, öğrendiklerimden çıkararak eski Taşkent ve Özbekistan üstüne kısaca bilgi vereyim.

Bugün aşağı yukarı yedi milyonluk bir ülke olan Özbekistan, devrimden önce yoksulluk, açlık içinde yaşayan, endüstri, okulları, tiyatroları olmayan, elektriksiz, susuz bir yerdi; ilkel usullerle yetiştirdiği pamuğu, Çarlık yönetimi yok pahasına alıyordu elinden. Taşkentte bir kaç medrese vardı sadece, halk softaların baskısı altındaydı. Kadınlar kapalı idi, at kılından örülmüş çift kat yaşmak peçe örterlerdi. Erkeklerin kılığı şalvara benzer bir ilkel giysiydi. Okur yazar takımı, nüfuzun yüzde üçünü geçmezdi. Evler kerpiçti. Şehirler ve köyler pislik içindeydi. Hastahane yoktu.

Kalkınma 1917 den sonra başlıyor. Octobr devrimi, Özbekistanda sınıf ayrımlarını ortadan kaldırıyor ve kadına erkekle eşit yaşama olanağını sağlıyor. Devrim hükûmeti, önce bir Orta Asya Cumhuriyeti kuruyor; bu Cumhuriyet'e Tacik, Türkmen, Kırgız, Kazak ve Özbek halkları alınıyor. Derebeyleri elindeki topraklar köylülere dağıtılıyor ve okullar, hastahaneler, tiyatrolar, kitaplıklar yapılmağa başlanıyor. Susuz topraklar, yeni açılan kanallarla sulanıyor. Endüstri kuruluyor. 1924 de, ötekiler gibi, bağımsız bir cumhuriyet olan Özbekistan endüstride öylesine hızla ilerliyor ki, bugün bir takım endüstri dallarında —bu arada en önemlisi tekstilde— bütün Sovyetler Birliği'nde birinci duruma geliyor. Tarımda kollektivizm uygulanıyor, tarım makineleştiriliyor, sovhozlar ve kolhozlar kuruluyor. Artık Özbek köylüsü modern üretime geçiyor ve zenginleşiyor. Okullar açılıyor, sekiz ve on sınıflık ilk okullar zorunlu öğretim olarak uygulanıyor. Öyle ki, bundan on beş, on altı yıl önce bütün Özbekistan'da —birtakım çok yaşlılar bir yana— okuma yazma bilmiyen kalmıyor. Eğitim ve öğretim alanındaki şaşırtıcı gelişme insanı hayran bırakacak durumdadır. Önce bir Orta Asya üniversitesi kurulmuş, bu üniversiteye Leningrad'dan, Moskova'dan öğretmenler gelmiş, ilk kadrolar bu üniversiteden yetişiyor. Sonra Özbek Devlet Üniversite'si kurulmuş. Kadrolar yetiştikçe başka yüksek öğrenim kurumları, teknik okullar, akademiler, araştırma merkezleri açılmış. 1943 de bütün bu bilim merkezleri birleştirilerek Taşkent Bilimler Akademisi ortaya çıkarılmış. İlk gelen kurucu öğretmenler, artık yerlerini Özbek bilim ve sanat adamlarına bırakarak gidiyorlar. Bugün Taşkentte, öğretmenlik, doktorluk, mühendislik, müzisyenlik, aktörlük, tarih, hukuk, kimya, teknoloji okuyan 40.000 öğrenci var. Bir çok yeni araştırma merkezleri kurulmuştur. Bunların en önemlileri, nükleer fizik ve güneş ışınından endüstride yararlanma merkezleridir. Doğu Bilimleri Enstitüsünde 80.000 eski belge var, bu belgeler Orta Asyalı ozan ve düşünürlerin yapıtlarıdır. Unutmayalım ki, Özbekistan'ın şanlı bir bilim ve sanat geçmişi vardır İbni Sina, Biruni, Uluğ Bey, Ali Kuşçu, Ali Şir Nevai oralıdır Uluğ bey, Yeni çağ'ın en büyük rasathanesini (onbeşinci yüzyıl) Semerkant'te açmıştı. Fatih Mehmed astronom ve matematikçi Ali Kuşçu'yu büyük ününden ötürü İstanbula dâvet etmişti, Ali Şir Nevai Türk dilinin değerini ilk anlıyanlardan biri idi Ama bu bölge tarih içinde çeşitli istilâlara uğradığı için yakılıp yıkılmış ve gelişme için rahat yüzü görmemişti. Çinliler, Moğollar, Acemler ve Araplar ezip geçmişlerdi orayı. Hele ticaret yolları da yön değiştirince bu bölge büsbütün sönmeye yüz tutmuştu. O zaman memleket, dar kafalı softaların ellerine düşmüştü. Uluğ beyin kafasını vurduranlar bunlardı. Halkı cahil bırakanlar bunlar ve derebeyleriydi.

Özbekistan'da araştırma ve inceleme merkezleri genellikle üretime, demek ki köye yardımcı olacak bir yapıdadır. Pamuk enstitüsü, pamuğun cinsini iyileştirip üretimi arttırmanın yollarını araştırır; yapı enstitüsü, depremlere karşı dayanıklı yapı çeşit ve biçimleri üzerinde incelemeler yapar. Bunlardan çok iyi sonuçlar alınmıştır. Pamuk üretimi tümden modernleştirilmiştir. Depremlerden korkmuş olan Özbekistan halkı genel olarak bir katlı evlerde oturmak yolunu tutmuştu. Oysa bugün Taşkent caddelerini büyük yapılar süslemektedir. Gerçi yollar boyunda bugün de ufak evlere rastlanmıyor değil, ama şehre karakterini veren büyük yapılardır. Bunlar başlangıçta ulusal Özbek yapı uslûbuna özenilerek kuruluyordu. Taşkent Operası (Ali Şir Nevai tiyatrosu) bunun güzel örneklerinden biridir. Bunların yanında, son zamanlarda yapılmış olan yeni mahallelerin mimarisi ise moderndir. Ali Şir Nevai tiyatrosu ve benzeri yapıların kurulması sırasında, bir zamanlar bizde de olduğu gibi, ulusal biçim kaygusu başa alınmış ve bu amaçla Özbek zanaatçılar (duvarcılar, oymacılar, boyacılar, doğramacılar) seferber edilmiş, batı tekniği ile çalışan yerli ve yabancı mimarlar bunlara katılmışlardır. Benim gördüğüm yeni mahalleler ise, tümden modern mimarlık kaygusu ile yapılmışlardı. Alış veriş için gittiğimiz böyle yeni bir mağazayı gezdim, bu mağaza Moskova'nın en yeni mağazaları ile yarışacak bir mükemmeliyette idi.

Özbek tiyatrosu, tümden devrimin doğurduğu yeni bir kurumdur. Birinci Dünya Savaşından önce Özbekistan'da tiyatro yoktu. Softalar tiyatroyu istemiyorlardı, kadınlara artist olma hakkı tanınmıyordu. Bugün Taşkent'te Ali Şir Nevai tiyatrosundan başka, bir komedi tiyatrosu, bir dram tiyatrosu, bir kukla tiyatrosu var. Bu tiyatrolarda devrimden sonra yetişmiş olan kadın erkek Özbek artistleri başarılı temsiller veriyorlar

Ama bu duruma gelmek hiç de kolay olmamıştır. Başlıca güçlük, Özbek kadının sahneye çıkmasında beliriyordu. Özbek tiyatrosunun kurucusu olan Hamza Hakimzade, bu güçlükleri yenmek için akla karayı seçmiştir. Önce Moskova'ya, Leningrad'a, genç tiyatro öğrencileri yollanıyor. Bunlar Taşkent'e döndükten sonra da kadın artist sıkıntısı sürüyor ve bu arada Özbek tiyatrosu ilk kurbanını veriyor, sahneye çıkan ilk Özbek kadın öldürülüyor.

Tiyatro ile birlikte Özbek sineması da kurulmuştur Hızla gelişmektedir. Özbek sinemacıları, tiyatrolarda oynanan oyunları, köylünün hayatını, Özbek büyüklerinin, yâni eski bilim ve sanat adamlarının hayat hikâyelerini filme alıyorlar başlangıçta, arkasından da yeni konulara el atmaya başlıyor.

Devrimden önce Özbekistanda kon-

servatuvar ve orkestra yoktu. Devrimden sonra, yerli sazları geliştirerek, onların akordlarını ve yapılarını değiştirerek bunlarla hem batı müziği yapıtları, hem de yerli melodilerden yapılmış kompozisyonları çalan bir orkestra ve bu alanda sanatçı yetiştiren, araştırmalar yapan bir konservatuvar kuruluyor. Şimdi yüzlerce öğrencisi varmış bu konservatuvarın. Elbette Moskova'ya müzik öğretimine giden ve orada öğrenimlerini tamamladıktan sonra Taşkent Konservatuvarında öğretmen olan gençler, Özbek müziğinin gelişmesinde başlıca rolü oynuyorlar. Bugün operası, balesi, orkestrası ile Taşkent'te ileri bir müzik çevresi *kurulmuş durumdadır.*

Taşkent, Çirçik nehri vadisindedir, Çatkal sıra dağlarına bakar. Bu dağlardan inen ırmaklar vadiyi sular, besler. Taşkent vadisinde pamuk, pirinç, tütün, kenevir, mısır yetişir. İklim sıcaktır. Üç yüz çeşit endüstri bitkisi yetişir. Sovyetler Birliği'nin en büyük tekstil fabrikası Taşkent'te. Bu fabrikayı gezdik. Bizi kapıda fabrikanın mühendis ve müdürlerinden olan genç bir hanım, Kumru Han *karşıladı. Üstünde renkli Taşkent* ipeklisinden bir giysi vardı. Bu renkli Taşkent ipeklisini, Taşkent sokaklarında bir çok kadının üstünde gördük. Ebem kuşağı renkleri ile göz alan bu ipekli kumaş, Özbekistanın çeşitli bölgelerinin havasını ve rengini birleştirmiştir sanki, onda Harzem kırmızısı ile Semerkant sarısı ve daha başka sıcak renkler çizgi çizgi yan yana getirilmiştir. Kumru Han ile konuşarak kombinanın ağaçlıklı *yoluna girdik. İşte yeni Özbekistanın* tipik bir örneği bu mühendis kız. Bana Türkiye üstüne sorular soruyor, kulak kesilmiş anlamaya çalışıyorum. Ben konuşmağa başlayınca da:

— Anlıyor musunuz dediklerimi? diyorum.

— Düşünümüz, diye cevap veriyor.

Üç bölümden kurulu olan fabrikanın sadece bir bölümünü başından sonuna gezdik. Balyelerden çıkan pamuğun renkli *kumaşlar durumuna geldiğini* üç saat içinde gördük. Fabrikanın yarı işçisi genç kızlardı. Burada Rus kızları da çalışmaktadır. Taşkent'e gelirken uçakta bu işçi Rus kızlarından biri yanımıza oturmuştu. Tatilini geçirmekten dönüyordu. Anası babası Sibirya'da, bir endüstri şehrinde imişler. On sekiz, on dokuz yaşlarında bu Rus kızı, Taşkent'te hem çalışıyor, hem gece okullarında öğrenimini yapıyordu, mühendis olacak. Derisi *yanmıştı, bol bol denize girmiş.* Sovyetler Birliği'nin genişliğini ve kaç çeşit ulusu barındırdığını düşünün, bu insanlar yalnızca kendi ülkelerinde değil, başka cumhuriyetlerde de çalışabilirler. Taşkent'te bu Rus kızını gördüğünüz gibi, Moskovada da Bakuluları, Taşkentlileri görebilirsiniz. Gezdiğimiz fabrikada erkek Rus işçileri de vardı, kızların hemen tümü boyalı idi.

Özbekistan bir pamuk ülkesidir, bu *alanda bir çok memleketi ve bu arada* Amerikayı geride bırakmış durumdadır. Pamuk araştırma istasyonunun çalışmaları, bu büyük gelişmede başlıca rolü oynamıştır. Gezdiğimiz fabrikanın büyüklüğü şaşırtıcı idi. Dört vardiya ile durmadan çalışıyordu. İşçiler için modern apartmanlar, konutlar yapılmıştı. Okulları, hastahanesi, kitaplığı, kültür sarayı vardı. Bize orada fabrikanın dokuduğu kumaşlardan küçük armağanlar verdiler.

Bizi Baku'da Taşkent'in sıcağından korkutmuşlardı. Oysa Taşkent korktuğumuz gibi çıkmadı, sıcak olmasına sıcak (sanırım o gün otuz sekiz derece imiş) ama sıkıntı duymuyoruz, sadece güneşte kalmaya gelmiyor. Biz de daha çok ağaç altlarında, serin yerlerde duruyoruz gezerken. Taşkentliler de:

— Bu bir şey değil, Semerkant'a gidin de sıcağı orada görün, diyorlar.

Gideceğiz, göreceğiz bakalım.

Taşkent'in mağazaları, dükkânları, lokantaları çok zevkle döşenmiştir. Her yerde görüyorsunuz bunu. İncelik ve sağbeğeni cigara paketlerine kadar sinmiş gibidir. Hele Taşkent seramiği, nefis bir şey! Koca bir tabak getirdim tâ oralardan evime kadar. Taşkentlilerin kılıkları uygar kılıktır, kimi başına dıbbi giyiyor. Bu «tıbbi» dedikleri, kafile işlemeli, dilim dilim bir takkedir. Aziz Nesin bir tane alıp başına geçirmek istedi. Sokaklar, caddeler tertemiz, troleybüsler işliyor. Taksi var. Şehrin aydınlığı göz kamaştırıcıdır. Bu yüzden olacak, ağaca önem vermişler, ağaç, ağaç, ağaç... Yemyeşil bir şehir.

Yazarlar Birliği'ne gittik, orada Taşkentli yazarlarla tanıştık. Bizden Türk edebiyatının şimdiki durumunu öğrenmek istediler. Yaşar Kemal ile Aziz Nesin, başka başka yanlarını anlattılar Türk edebiyatının. Ben de onlardan Özbek edebiyatının bugünkü durumunu sordum. Genç bir eleştirmeci, hazırlıksız olduğu hâlde, yeni Özbek edebiyatını çok iyi özetledi.

Akşama Taşkent'in meyva bahçelerine yemeğe dâvet edildik. Artık meslekdaşlarımızı tanımış durumdayız. Aramızda bir de siyasetçi var, Özbek Başbakan yardımcısı. Ağaçların altında büyük bir sofra kurulmuştu, bu sofrada, meyva bahçesinde yetiştirdikleri bütün yemişler vardı. Hiç görmediğimiz yemişler yedik şarapla. Sonra ünlü Özbek pilâvı geldi, etli, baharlı pilâv. Meyva bahçesi müdürü, çok ince, çok dokunaklı sözler söyledi; Türk - Özbek dostluğunun ve kardeşliğinin bu bahçe gibi yemişli olması dileğinde bulundu. Şeyhzade:

— *Sizin şiirlerinizin tümünü basalım* burada, Türkiyenin şiirini Orta Asya kırlarında çınlatalım, dedi.

Şiirler okundu, fıkralar anlatıldı; hava kararmağa yüz tutunca kalktık, vedalaşıp ayrıldık. Ertesi gün erken erken kalkıp gene uçakla Semerkant'a gideceğiz. Moskova'dan haber gelmiş, Asya - Afrika yazarlar toplantısı başlamak üzere imiş, bizi bekliyorlar.

Gece İnturist otelinin bahçesinde oturup *çay içtik ve serinledik. Taşkentte* geceler serindir. Özbekler de Azerbaycanlılar gibi çaya düşkün. Beyaz ve koyu olmak üzere iki çeşit çayları var. Çay fincanları kulpsuzdur, içine yarıdan aşağı çay konur ve siz bu fincanı sağ elinizin baş ve orta parmakları dışardan, işaret parmağınız içerden olmak üzere üç parmağınızla kıskaçlayıp ağzınıza götürürsünüz.

O akşam çok neşeliydik, meyva bahçesindeki sofrada anlatılan tatlı hikâyeleri anıyor, geçirdiğimiz güzel saatleri yeniden yaşıyorduk.

SEMERKANT

Ertesi sabah, Svetlana'yı Taşkent'te bırakarak uçağa bindik ve Semerkant'a doğru yola çıktık. Taşkent ile Semerkant arasında saat başı uçak var. Yolumuz da bir saat bir şey. Taşkent'in sıcağını gönül hoşluğu ile atlatmış durumdayız, Semerkant'ta sadece bir gün kalacağız, akşama Taşkent'e döneceğiz. Bir gün de, ne kadar sıcak olursa olsun, geçer elbet diyoruz.

Semerkant hava alanında bizi Semerkant Yazarlar Birliği Başkanı karşıladı. Artık Özbekçeye alışmışız, çat pat konuşuyoruz. Bizi orada bir Rus karı koca karşıladı. Adam ozanmış, karısı da rehber. Kadın Türkçe bildiğini söyledi. Böyle deyince ne sanırsınız ilk önce? Bizim bildiğimiz Türkçeyi bildiğini, değil mi? Belki akılsızca bir sanı ama insan gene de aldanıyor. Kadının bildiği Türkçe Özbek Türkçesi. «Men, sizgin, bizgin» diye başladı konuşmaya.

Tuhaf değil mi, Semerkant bize serin geldi. Önce hava alanının oradaki kahvede oturup dinlendik. Yanımızda, bir peykenin üstüne oturmuş, çay içip konuşan kadınlı erkekli Özbekler... Bizim köy kahvelerimizi andıran bir görünüş. Sonra oradan kalktık, otomobille şehre yollandık. İşte sıcağın ne demek olduğunu orada anladık. Otomobilde bile bunaltı çöktü üstümüze. Güzel, şirin bir otele gittik. Orada Semerkant *kartları bulup memlekete postaladık.* Öğle vakti olmuştu. Otelin lokantasına gittik. Bizim büyük şehirlerimizdeki büyük lokantalar kadar temiz, zevkli bir yer. Duvarlarda Semerkantlı ressamların resimleri. Güzel va özel yemekler yedik. Yemekten sonra odalarımıza çekilerek yattık, dinlendik biraz. Öğleden sonra rehber hanım, Yazarlar Birliği başkanı, hep birden şehri gezmeye çıktık.

Doğrusu sıcak, Semerkant'ın tadını çıkarmama biraz engel oldu diyebilirim. Nereyi geziyorsak bir an önce gezmeyi bitirip otomobile atıyorduk kapağı. Orada Aziz fenalık geçirdi nerdeyse, üstündeki yün bir gömlek varmış, o sıkmış. Bir dükkânın önünde durup Aziz'e Semerkant ipeklisinden, dizlerine kadar gelen *bir gömlek aldık*

Bu Semerkant büyüleyici bir şehirdir. Gördüğümüz, gezdiğimiz yerleri kısaca anlatayım size. Önce Timur'un, eşleri ve çocukları için yaptırdığı mezarlığa gittik. Mezarlık dedimse bizim mezarlıklar gibi bir yer gelmesin gözünüzün önüne. Cepheleri mozayikli büyük yapıları ile koca bir mahalleydi burası. Mahalleye uzun ve geniş basamaklı bir merdiven*den çıkılıyordu. Her yapının içinde bir* ya da bir kaç mezar vardı. Bu mezarların tümünün kimlere ait olduğu bilinmiyor. Dörtgen, beşgen, altıgen yapılar. Pencereleri camsız ve açık elbette. İçerleri serin ve yüksek tavanlı. Mezarlar oymalı, işlemeli, duvarlar da öyle. Burada bir zamanlar büyük bir uygarlık kurulmuş olduğunu anlıyorsunuz. Yapıların kiminde daha sonraki mimarlık üslûpları kullanılarak eklenmiş hayatlar var. *Bunlardaki tahta oymacılık pek in*celmiştir. Bu merdivenlerden Timur'un aksayarak çıktığını düşünmek kişiye ürpertici bir tarih tadı veriyor.

Oradan gene Timur'un yaptırdığı yıkık büyük camiye gidiyoruz. Bu cami o kadar büyük tutulmuş ve Timur onun çabuk bitmesi için o kadar sıkı buyruklar vermiş ki, hakanın buyruğuna karşı duramıyan ya da ona dalkavukluk etmek için her dediğine, «olur efendim, yaparız!» diyen mimarlar işi çürük tutmuşlar, cami yirmi, yirmi beş yıl içinde çökmüş.

Üç medrese ise şaşkınlık verici bir şeydi. Bir döntgen alana bakan bu yapıların içi dışı mozaik işlemelidir. Her öğrenciye bir oda verilirmiş burada, zengin olan öğrenciler uşakları ile gelirlermiş *okumağa, uşaklar için de, zengin* öğrencilerin odalarının altında odalar yapılmış. Efendilerini çalıştırırlarken onlar da öğrenirlermiş.

Oradan önce Uluğ bey rasathanesine, sonra da Timur'un mezarına gittik. Uluğ bey rasathanesi neden sonra kazılarla ortaya çıkarılmış. Yerin dibine doğru kuyu gibi uzayan, eğri taş bir kızak var rasathanenin içinde; bu kızaktan, yıldızların hareketlerini ölçen bir makine inip çıkarmış. Yıl, Fatih'in İstanbul'u aldığı yıllar. Uluğ beyin bu bilimsel çalışmalarını çekemiyen softalar ona bir *komplo hazırlamışlar,* oğlunu da elde ederek Uluğ beyi öldürmüşler. Ondan sonra buradaki bilim merkezi sönmüş.

Özbekler, Uluğ beyin mezarını açmışlar, onun kemiklerini incelemişler ve zavallı adamın başı vurularak öldürüldüğünü ense kemiklerinin kırık olmasından anlamışlar. Gene bunun gibi, Timur'un da mezarı açılmış ve aksak olduğu, bir ayağının kısalığından anlaşılmıştır.

Timur'un türbesi bir gökçe yapıttır, tâ uzaklardan insanın gözünü alıyor ve *hayranlık uyandırıyor.* Burada yalnız Timur değil, Uluğ bey ve başka torunları da yatıyor Timur'un.

Sovyetler Birliği'nin belki de en zengin kolhozlarından biri buradadır. Semerkant pamuk kolhozudur bu. Şehir halkının büyük bir çoğunluğu bu kolhozun işçileridir ve zenginlik *onların* kılıklarından bile ilk görüşte anlaşılır. Pamuk kolhozunun işçileri en pahalı cins ipekli kumaşlardan giysiler giyerler. Şehrin büyük bir stadyomu var. Tiyatrosu yeni ve büyük bir yapıdır. Bu tiyatroda Semerkantlı yazarların oyunları oynanır. Biz orada iken, tanıştığımız Yazarlar Birliği Başkanının bir oyunu oynanmakta idi. Repertuvarlarında yabancı ünlü yapıtlar ve klâsiklere de yer veriyorlar. Yazarlar Birliği Başkanından *aldığım bil*giye göre, bir oyunun yıllarca oynandığı oluyormuş. Bölgede okuma yazma bilmeyen kalmamıştır. Büyük sayılarda basılan kitaplar üç dört ay gibi kısa bir süre içinde tükeniyormuş.

Yüzyıllarca büyük bir gerilik içinde bırakılmış bu Orta Asya kasabasındaki gelişme düzeni insanı hayran bırakıyor.

Yazık ki, Semerkant'ta doya doya kalamadık. Akşama doğru hava alanına geldik. Orada, Semerkant ve Taşkent vadisini ilâçlayan küçük uçakların gidip geldiklerini gördük. Sonra kendi uçağımıza atlayıp gene Taşkent'in yolunu tuttuk.

(Gelecek yazı son)

Tehlike Çanı: IV

ÇIKAR YOL NİÇİN SOSYALİZM ?

Prof. Dr. Cahit Tanyol

BATI İLE TEORİK TEMEL AYRILIĞI

Bundan önceki yazılarımıza da, devletin batı'da sosyal sınıflar üzerine kurulmuş olduğunu söylemiştik. Bizde ise batılı anlamda bir sınıf bilinci yoktur. Bizim gerek toplumumuz ve gerekse devletimiz ayrı sosyal şartlara bağlı olarak gelişmiştir. Bu yüzden batının bilim ve teknik kazançları dışında, sosyal sınıf gerçeğine dayanan politik kurumlarını almak, devletin esas olduğu sınıfsız ve karmaşık bir toplumda hem toplumu ve hem de devleti çürütmek demekti.

Batı sömürgecilerinin Osmanlı devletini çökertmek için tasarladıkları plân arasında bu yenileşme hareketlerini teşvik de vardı. Nitekim idarede ve politik akımlarda yenileşme hareketi devletin yıkılışını önleyememiş tam tersine hızlandırmıştır. Çünkü Osmanlı devletinin yıkılışı idarî bozukluktan değil, idarî bozukluğun da sebebi olan bir dünya görüşünden ileri geliyordu. Bunu iki noktada toplamak mümkündür:

a — Ekonomik görüş farkı

b — Bilim anlayışı.

Bilim anlayışına devletin çöküş sebeplerini incelerken dokunacağımız için biz şimdilik bazı kaba çizgilerle ekonomik farka işaret etmekle yetineceğiz.

EKONOMİK FARK: TALAN VE SÖMÜRME DÜZENİ

Ekonomik görüşün ana temeli talan'a dayanıyordu. Talan, üretimi zorlamayan bir sistemdi; bulduğunu alma esasına dayanıyordu. Üstelik bu soygun, bir üretime başlangıç olmamış sürekli bir tüketim mekanizması olarak devam etmiştir. Nitekim, talanın imkân ve şartları bitince, devletin bütçesi dış borçlarla kapatılmıya çalışılmış, bu da yetmemiş, bu sefer, yabancı şirketlere bir takım imtiyazlar verilerek talan makanizması bir çeşit rüşvet irtikâp ve irtişa makanizmasına çevrilmiştir. Eski Osmanlı devlet ricali talandan pay alırdı. Sonraları, talan imkânı kalmayınca özellikle Tanzimattan sonra gerek dışarıdan alınan borçlar ve gerekse yabancı şirketlere satılan imtiyazlar devlet ricali için yeni bir gelir ve geçim kaynağı oldu. Hele Sultan Aziz'den sonra bu iş hızlandı, dışardan borç olarak alınan paralar yine tüketim alanına harcandı. Yenileşme hareketi batılı yaşayışı da beraberinde getirdiğinden bu, ihtiyaçların çoğalmasına yol açtı.

Bundan başka Tanzimat idarede merkeziyetçi sisteme yönelmişti. Daha geniş bir memur kadrosu beslemek zorunda idi. Ekonomik bakımdan ise Tanzimat tam bir çöküntüdür. Üretime sırtını çevirmiş hazır yemeyi geçim aracı haline getirmiş bir devlet sistemi için ekonomik silkinme bir yana itilince batı murabahacılarının eline düşerek batmak mukadderdi.

Batı emperyalizmi Osmanlı Devletini sürekli olarak borçlandırmaya teşvik ediyordu. Her borç daha ağır bir sefalete ve daha tehlikeli imtiyazların verilmesine sebep oluyordu. Borç para ile devlet idare etmek, borç para ile memur ve ordu beslemek ve bunu bir kumar alışkanlığı haline getirmek bir devlet için korkunç ve akıl almıyacak bir sorumsuzluktur. Bir toplumda insanların böyle bir durum karşısında vurdumduymaz bir hale gelmesi vicdan ve ahlâk çöküntüsünün ta kendisidir. Bu batakçılık ve günlünü gün ederek yaşama alışkanlığının gerisinde, insan türü için utanç verici bir parazit psikolojisi uyumaktadır.

Tanzimat hareketine ekonomik açıdan «Tanzimatı Hayriyye» değil «Tanzimatı Serriyye» demek gerek. Çünkü onun malî portresi batakçılığa, ve siyasî portresi ise sömürgeleşme've dayanıyordu. Talanla yaşamanın yerini borçla yaşama almış ve bu, devlette olsun, halkta olsun kötü bir alışkanlığın kökleşmesine sebep olmuştu. Günümüzde bunun adı dış yardım olmuş, buna yatkın bir psikoloji halk kitlelerini sarmış ve bu halkı kolay tarafından avlamak için baş vurulan bir propaganda konusu haline gelmiştir.

Talan'dan geçim sağlamak borçla geçinmeye alışmanın yanında hem ileri ve hem de insanî bir aşamadır. İnsanlar yağma ve soygunda hayatlarını hiçe sayan bir savaşın içine atılmışlardır. Belli bir toplum düzeninde talan, ekonomik bir kuraldır. Talan, sömürmeye nazaran ekonomik yönden ilkel ise de, ahlâkî yönden üstündür.

Batıda devletin gelişmesi, halkla devlet münasebeti sömürme ve sömürülme esaslarına göre kurulduğu halde bizde bu, soygunun bir çeşit gelişmesi olmuştur. Sömürülen'le sömüren, soyulanla soyan birbirinden çok ayrı kavramlardır. Birinde sömürülen de sömüren de çalışıyor, üretim ortağıdırlar. Diğerlerinde ise böyle bir iş ortaklığı yok. Sömürme önce insanın kendi gücünü, sonra başkasının gücünü kullanmasıdır. Soymada ise, insan başkasının gücüne değil ürettiği şeye ortak olur. Kimseyi çalışmaya zorlamaz. Bu yüzden batı toplumları gibi zalim değildir. Fakat batı toplumlarının barbar mizacının gerisindeki atılganlık da bu toplumlarda yoktur. Çalışma gevşek ve tenbellik ayıp değildir. Soygun imkânları bitince buna alışık olanlar dilenciliği çalışmaya tercih ederler. Fakat devlet birevler gibi dilenemiyeceği için borçla yaşamaya çalışır. Bu çeşit toplumlarda devletin, ki tek teşebbüs gücü onda vardır, soygun düzeninden çalışma ve üretim düzenine geçmekten başka çaresi yoktur. çünkü ya borç yapacak ve bununla büyük üretime girecek veya aldığı paraları, sanki havadan geliyormuş gibi, tüketim alanlarına harcayacak. Neticede bir mirasyedinin akibeti ne ise devletin başına da o gelecek, halk ile birlikte alacaklının sömürgesi olacak.

Devletin koruyucu ve düzenleyici misyonu bulunan sınıf farklılaşması zayıf toplumlarda halk iki yoldan birini seçmek zorundadır:

a — Ya köle olmak

b — Ya özgür olmak.

Özgür olmanın tek şartı, devletin özgür olmasıdır. Bu da ancak devletin insanları belli bir üretim düzenine seferber etmesiyle mümkündür. Özel teşebbüsün gelişmesine imkân olmıyan toplumlarda bunu ancak devlet gerçekleştirebilir.

Gerçekte bizim için batılaşmak kavramı soygun düzeninden, sömürme düzenine geçmek, yani özel teşebbüse dayanan sınıflar yetiştirmek olmalıydı. Fakat batılı anlamda bir özel teşebbüsün ne şartları ve ne de imkânı vardır. Bu, hem toplumun ve hem de devletin kuruluşuna aykırıdır. Biz batılaşmayı temelinde büyük bir üretim hamlesi olan ve sömürme düzeninin doğal çalışmalarının bir sonucu olan batı demokrasilerinin kalıplarını, temelinde hiç bir ekonomik birikme olmayan soygun düzenine uygulama sandık. Avrupalı görüneceğiz kaygısıyle bir lavanten psikolojisinin içine yuvarlandık.

Osmanlı İmparatorluğunun hâkimiyeti altında çeşitli ırk din ve mezheplere mensup kavimler vardı. Gerçi devletin ana dayanağı, Anadolu Türklüğü idi. Fakat, imparatorluk halkları içinde o bir azınlıktı; ve aynı zamanda en çok ezilendi.

Osmanlı Devleti hiç bir millet ve memleketi, batıdaki anlamda sömürmedi. Her sömürme kontrollü bir üretimi şart koşar. Bunun için de devletin veya politik iktidarı elinde tutan kadronun üretim araçları mülkiyetine sahip olması gerekir. Halbuki, Osmanlı Devletinde gerek üretim araçlarının ve gerekse üretim kaynaklarının mülkiyeti, ne bir şahsın, ne bir zümrenin, ne bir sınıfın ve ne de halkın elindeydi.

Batı toplumlarında üretim kaynaklarına ve araçlarına sahip olanların bir sınıf teşkil ettiklerini ve hâkimiyetin bir sınıftan diğerine nasıl geçtiğini daha önce söylemiştik. Osmanlı Devletinde ise hâkimiyetin ana unsuru olan üretim kaynakları sahipsizdir, ortada kalmıştır. Onlar ne devletin ve ne de halkın malıdır. Toprak Allahındır, devlet veya onu temsil eden hükümdar mülkün sadece mütevellisidir. Toprak mülkiyetine devleti idare edenler sahip olaydı, soyma makanizması sömürmeye çevrilir ve sömürenler kendi aralarında bir soylu sınıf olarak örgütlenirdi. Üretim araçları mülkiyetine halk sahip olma imkânını elde etseydi, batı uygarlığının köklü sınıfı olan burjuvazi bizde de gelişir ve devleti ele geçirmeye çalışırdı.(★)

Her ne kadar Osmanlı İmparatorluğunun hızla çöküntüye gittiği zamanlarda devlet mülkünün bir kısmı insanlar tarafından yağma edildiğini görüyoruz. Fakat bunlar sağlam bir burjuva sınıfı veya köklü bir toprak ağalığı olacak nitelikte değildir. Ne halk, çalıştığı toprak için kavga etmiş ve ne de devlet veya padişah toprağı kendi ailesi ve kadrosu tarafından ele geçirmiye çalışmıştır. Üstelik sınıflaşmaya karşı durmuştur.

Devlet topraklarını zaptedenler de bunu mülkiyet bilincine ulaşmanın doğal bir sonucu olarak yapmış değillerdir. Onların yaptığı da bir çeşit yağma niteliği taşır. Çatışmanın olabilmesi için mülkiyet - emek alternatifinin bulunması gerekir.

Türk toplumunun ayrı bir tür olduğunu söylerken onun batı toplumlarından ne kadar ayrı ve aykırı bir kuruluşa sahip olduğunu belirtmek istiyoruz.

BAZI AYRILIKLAR

Düşüncemizi aydınlatmak için Türk devlet anlayışının nitelikleri ve dayandığı teorik temel üzerinde durmak gerekir.

Önce bazı farklı kuruluşlara dikkat edelim.

1 — Batıda sınıf devleti vardır, bizde kapu kulu devleti.

2 — Batıda devlet ve tab'a bağlantısı başkadır, kapu kulu devletinde başka.

3 — Batı bireycidir, biz toplumcuyuz.

4 — Batıda, üretim araçlarına sahip olan sınıf, devlete de sahip olur ve kendi özelliklerini devletin bütün örgütlerine sindirir.

5 — Batıda mülkiyet başka türlüdür, bizde başka türlü.

6 — Batı için burjuva demokrasilerinden sosyalist demokrasiye geçiş ancak şiddetli «sınıf mücadelesi» ile ve bunun sonucu olarak İhtilâl ile mümkündür. Bizde ise kapu kulu devletinden sosyalist devlete geçiş tarihî oluşun doğal ve zorunlu bir sonucudur.

Bu yüzden batıda sosyal devlet fikri bir sınıfın diğer bir sınıf çıkarına sömürülmesini önlemek içindir. Bizde ise devlet ancak sosyal olabilir. Ve toplum için devlet bir ölüm kalım meselesidir. Buna aykırı her düşünce devleti çürütür.

Batıda her sınıfın kendisine göre bir ideal devlet anlayışı vardır. Sosyal doktrinler sosyal sınıfların bu devlet anlayışlarını gerçekleştirmeye çalışırlar. Bizde ise devlet üstün ve kutsal bir kurumdur.

DEVLETİN DAYANDIĞI HUKUK TEMELİ

Devletin çatısını kuran hukuktur. Onun Türk toplumunda iki ayrı ana kaynağı vardır.

a) Tanrısal kaynak

b) Toplumsal kaynak

İşte devlet bu iki kaynağa dayanır. Tanrı metafizik bir kavram değildir. Devlet onun adaletinin somut ve görünür bir şeklidir. İslâmın peygamberi kanun koyucu ve devlet kurucudur. Tanrı tarafından iki misyonla gönderilmiştir: Birisi ahlâk, diğeri «şeriat» tır.

Ahlâk ile birevi, «şeriat» ile toplumu kurtarmak ister.

Şeriatın ruhu ve amacı «adalet tir». «Bir saat adalet kırk yıl ibadetten üstün sayılır.»

Halife veya hükümdar yeryüzünde Allahın adaletini temsil ettikleri ölçüde meşrudurlar. «Adalet» nedir? Hakkıya hakkı olandan fazlasını vermemek. Sosyalizm de aynı şeyi istemektedir.

İslâmın peygamberinin «kelimei şahadet» te belirtildiği üzere iki niteliği vardır.

1 — O bir kuldur.

2 — O bir Tanrı elçisidir.

Muhammed'in Allahın kul ve habercisi olduğunu tasdik imanın şartıdır. (1) Muhammed ne bir melek, ne bir cin, ne de bir büyücüdür. Gaipten haber vermez, geleceği bilmez. (2) Onun insan üstü mucizesi yoktur. Allah tarafından insanlara doğru yolu gösterme ve toplumu düzenleme ile memurdur.

TAMAMLANMAMIŞ EMİRLER

Bu sebepten Allahın elçisinin kitabında «Kur'an» iki türlü emir vardır:

1 — İbadete ait olanlar,

2 — Muamelâta ait olanlar.

İbadete ait olanlar «kul» ile «tanrı» arasında bir bağlantıdır. Muamelât ise tamamiyle dünya işlerine ve onun düzenlenmesine yönelmiştir.

İslâm hukukçuları bunu:

a) Umuru siyasiyye (Siyasî hukuk).

b) Umuru medeniyye (Medenî Hukuk)

c) Umuru kazaiyye (Kazaî hukuk)

d) Umuru idariye (İdare hukuku), adı altında dörde ayırmışlardır.

Tümüne birden dünyaya ait işler «muameleyi dünyeviye» demişlerdir.

İbadete ait emirler «kul»un Allaha karşı yapması gerekli işleridir. Bunlar zamanla, mekânla örf le değişmezler. Allah bunları «tamam» olarak göndermiştir. «Nas» dır.

«Muamelât» a ait emirler tamamlanmış değildir. Allah tarafından özet «mücmele» olarak resulü vasıtasiyle bildirilmiştir. Özet olarak o, «adalet» dir. (3) Prensip olarak o «şeriat», yani hukuktur.

İnsan toplumları zaman ve mekân içinde değişmektedir. Toplumlar, ayrı ayrı sosyal ve tarihî «oluş» içindedirler. Eğer Allah dünyayı düzenliyen «âyet» lerini de «tamamlanmış olarak» resulüne bildirmiş olsaydı, dünyayı ve hayatı, bir kelime ile «oluşu» durdurmuş ve hayatı dondurmuş olurdu. Allah kendi emirlerini ve kendi iradesini «oluş»a karıştırmamış, bunu toplumun örf ve âdetine terk etmiştir. Zaman ve mekân dışında kadiri mutlak bir Tanrı kelâmı ile oluş kanunlarına bağlı toplum anlayışı arasında bir diyalektik vardır. Bu diyalektik İslâmiyeti ilerici bir din yapmıştır.

İslâm hukukunda bu değişme «zamanın değişmesi ile hükümler değişir (4)» prensibi ile ifade edilmiştir.

TOPLUM VE ADET

Örf nedir? Örf, bir toplumda o toplumun bütün birevlerinin birleştiği ve uzlaştığı saygı değer kaidelerdir. Birşeyin örf sayılabilmesi için onun hem kadim «eski», hem de yaygın olması şarttır.

Bir sınıfın, bir zümrenin bağlı bulunduğu kaideler örf olamaz. Örf o kadar sınıf ve zümre kanaatı dışındadır ki, bütün bir Medine ahalisi, dört halife, ve Peygamber ailesi bir meselede ittifak üzere olsa, yani birleşse, onların bu birleşmesi, toplum düzeni için bir kanun kaidesi olmak niteliğine ulaşamaz. (5) Bu da kanunların bir zümrenin, bir sınıfın çıkarlarını koruyamıyacağını ayan beyan ortaya koyar.

İslâm Hukuku sosyal gerçekleri kendisine kaynak almış ve bu gerçeklerin «akıl» yolu ile en doğru, en âdil olanını bulmayı Allahın emri ile aynileştirmiştir. Bu hakikatler «İslâm Hukuku» nu toplayarak prensiplere bağlayan «mecelle» de şöyle ifade edilmiştir:

«Örf ile tâyin, nas ile tâyin gibidir.» (6)

«Adetin delâleti ile manâyı hakikatte de yasaktır.» (7)

«Nâsın istimali bir hücettir ki anınla amel vacib olur.» (8)

«Adetin delâleti ile manayı hakikiki terk olunur.» (9)

Bu maddeler bize şu gerçekleri kesin olarak öğretiyor:

1. Kanunların bir zümre ve sınıf çıkarını savunamıyacağını,

2. Toplumun emirlerinin Allahın emirleri mesabesinde olduğunu,

3. «Adalet» in gerçekleşmesinde ve tamamlanmasında Allahın toplumu hakem yaptığını,

4 Genel faydanın özel fayda ve çıkarların üstünde olduğunu ve kanunların ancak bu şartlar içinde meşru olacağını devletin de bunları gerçekleştirmekle görevli bulunduğunu belirtmektedir.

Madem ki «şeriat» ın görevi adâleti gerçekleştirmektir, adalet, bu sistemde, herkese hakkı olanı vermektir. Bu da toplumun sosyal ve ekonomik yapısına, insanların iş bölümü ve çalışma tarzlarına göre değişir. Adalette aranan eşitliktir. Sürekli olarak adaleti bozan ise eşitsizliktir. Bu eşitlik Tanrı karşısındaki eşitlikten başlıyarak ekonomik eşitliğe kadar gider.

(★) Her ne kadar son yıllarda Batı emperyalizminin himayesinde bir komprador sınıf türemiş ve politik iktidar savaşına girmiş görünüyorsa da bunları Batı burjuva sınıfı ile karıştırmamak gerekir. İleride bu sınıfın niteliğinden ayrıca bahsedeceğiz. C.T.

(1) Enbiya Suresi. Ayet 105-112.

(2) Enbiya Suresi. Ayet 1 - 6 ve Fırkan Suresi. Ayet 6-10.

(3) İzmirli İsmail Hakkı, İlmi Kelâm. kitap: 1. S 23 - 24.

(4) Muhtasar Usul-ü Fıkıh. Ahmet Hamdi. S. 15 ve Mecelle, Md. 39.

(5) İzmirli İsmail Hakkı, İlmi Kelâm. S 38.

(6) Mecelle. Md 45

(7) Mecelle. Md 38

(8) Mecelle, Md. 37

(9) Mecelle Md. 40.

GELECEK YAZI

«İslâmın Cenneti, Sosyalizmdir»

REALİST DIŞ TİCARET POLİTİKASI

Selâhattin Tukyu

Türkiyenin dış ticaretinden rastgele alınmış bir tablonun tahlili: (Ticaret Bakanlığ İstatistiklerinden alınmıştır:

Son altı yıl zarfında Polonya ile Türkiye arasında imzalanan ticaret anlaşmalarında Polonyanın Türkiyeye 445 kalem eşya ihraç etmesi kararlaştırılmş ve Polonya bu süre içinde bu 445 kalemden yalnız bir tek kalemi satamamıştır. Buna mukabil ayni anlaşmalarda Türkiyenin Polonyaya ihraç edeceği maddeler *49 kalem olarak tesbit edilmiş ve fakat Türkiye yinebu süre içinde bu 49 kalemden 28'inde bir kuruşluk* dahi ihracat yapamamıştır.

MADDELER	1960		1961		1962		1963		1964		1965	
	Kontenjan	İhracat	Kontenjan	İhracat	Kontenjan	İhracat	Kontenjan	İhracat	Kontenjan	İhracat	Kontenjan	İhracat
Kitre (Bin dolar)	—	—	25	—	25	—	25	—	25	—	25	—
Balık yağı (Bin dolar)	—	—	50	—	50	—	50	—	50	—	50	—
Demir cevheri (Bin ton)	20	—	20	—	10	—	10	—	5	—	—	—
Muhtelif (Bin dolar)	500	—	500	—	500	—	250	—	250	—	—	—

Her yıl Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı Polonya ile ticaret anlaşması yapmış ve bir gram ihracat yapılmamasına rağmen, 28 kalem ihracat maddesini yıl yıl arkasına bu anlaşmalara dahil etmiş durmuştur. Bilgisizlik midir, ilgisizlik midir, kasit midir, yoksa yetersizlik midir?

Türkiyenin en önemli problemlerinden birisi, belki de politik alanda son on senelik tarihimizde en fazla etk'si olanı tediyeler muvazenesindeki kronik açıktır. Memleketimizin ekonomik strüktürü icabı tediyeler muvazenesindeki açık Osmanlı İmparatorluğu devrinden bu yana devam edegelmektedir. Cumhuriyetin ilânından bu yanaki 43 sene zarfında 1930—936 (büyük iktisadî kriz seneleri) ve 1939—1946 (ikinci Dünya Harbi yılları) gibi anormal şartların cari olduğu zamanlar hariç, dış ticaretimiz 27 sene devamlı açık vermiştir.

Para kuru değişmeleri, fiyat tahavvülleri ve saire mukayeseyi güçleştireceği ve Türkiyenin ihracatının kompozisyonu aşağı yukarı ayni kaldığı cihetle ithalât ve ihracatın tonajını vermek bu hususta bir fikir edinmek için kâfidir.

Yıllar	İthalât (ton)	İhracat (ton)
1952	2.141.374	2.436.988
1953	2.631.248	2.456.235
1954	2.572.269	2.155.079
1955	3.147.936	1.792.226
1956	1.889.365	2.010.251
1957	2.342.532	1.741.532
1958	1.451.694	1.600.007
1959	2.420.927	2.071.160
1960	3.877.413	2.158.466
1961	3.120.874	2.053.392
1962	4.883.095	2.317.890

İhracatın artmayışının ve dış ticaretin kronik bir açık vermesinin çeşitli sebepleri vardır. Tabii şartların tediyeler muvazenesine yaptığı aleyhteki baskıya ilâveten turist ve hacılara verilen dövizler, yapılan yatırımların ihracatı teşvik eder mahiyette döviz kaynaklarından karşılanması ve saire gibi iş başında olan hükümetlerin sorumluluğunu taşıdıkları icraatın neticelerini de bu arada saymak gerekir. Bu yazıda bunların üzerinde duracağız.

Bir memleketin dış ticaret politikasını bu memleketin ekonomik strüktürü ve dahil olduğu enternasyonal kombinezonun umumî dünya politikası içerisindeki durumu incelendikten sonra:

a) Lüzumlu ithal maddelerinin satın alınabileceği pazarların durumu tetkik edilip en elverişli pazarları tesbit ederek,

b) İhracat yapabileceği pazarlardan ihracat maddeleri için en uygun fiyat ve şartların mevcut *olanlarını tayin ederek,*

c) Dış obligasyonlar ve bunların kompozisyonunu göz önünde tutacak tayin etmek gerekir.

Ticaret Bakanlığında dış ticaret işlerini Dış Ticaret Dairesi Reisliğince bir reis, bir ikinci reis, altı reis *muavini ve on dört* kadar da raportör tarafından tedvir edilir. Yabancı memleketlerdeki ticaret ataşelikleri de bu daireye bağlıdır. Dış Ticaret Dairesinde çalışan memur gündüzlerini harice tayin edileceği günün hayalini kurmak gecesini de bunun rüyasını görmekle geçirir. Bu herkes tarafından anlaşılması gereken beşeri bir histir. Çünkü harice tayin 4 sene rahat bir hayat yurda bir otomobil, lüks ev eşyası, bir kürk manto ve bir apartman katı alaca kadar para ile dönmek demek... Tabiidır ki her memur bunu ister. Bu arzu o kadar kuvvetlidir ki 125—150 lira asli maaşı hakkı müktesep olarak alan bir memur 80—90 lira asli maaşlı bir kadro ile harice gitmeğe ve emeklilik ve kıdem haklarından fedakârlık yapmaya bile razıdır.

Ancak harice tayin o anda bakanlık sandalyesini işgal eden zatın dudağından çıkacak bir emre bağlıdır. Cumhuriyetin ilanındanberi muhtelif bakanlıklarda bulunanlar arasında iyi Nafia Vekili, iyi Dahiliye Vekili, iyi Sağlık Vekili gibi şöhret yapmış kimseler mevcuttur. Ancak iki bakanlık vardır ki bu bakanlık'ların başına gelen bakanlar kim olursa olsun muvaffak olmuş diye isim yapamamışlardır. Bunlardan birisi Millî Eğitim diğeri ise Ticaret Bakanlıklarıdır. Ayrıca «ayni ticaret bakanı üst üste İzmir fuarını *iki kere açamaz» diye bir de ana*ne kurulmuştur. Nitekim bu bakanlığı işgal edenler arasında çeşitli formasyona sahip olanlar vardır. Bunlar arasında iki profesör, ve biri büyük biri küçük iki şehrin belediye reisi mevcut olmasına *rağmen hepsinin akıbeti ay*ni muvaffakiyetsizlik olmuştur.

Sonucun bu olmasında sistemin büyük rolü vardır. Parlâmanter rejimlerde bir bakanlığın başına gelen bakanların o bakanlığın işlerinin uzmanı olması ve hattâ o işlerden anlaması bile şart değildir. Bir bakanlığın memurları, uzmanları şartların gerektirdiği politikayı tayin eder ve kaç bakan değişirse değişsin bu politika tatbik edilir. Dünyanın en *mükemmel devlet teşkilâtına* sahip İngilterede Müsteşarın ünvanı «Permanent head of the department» (Bakanlığın daimi başı» dır ve doğrudan doğruya Bütçe Komisyonuna karş sorumludur.. Ve müsteşarla bir bakanın ihtilâ*fa düştüğü büyük meselelerde* bakanın değişmesi normal hallerdendir. Bizde ise hal bunun tam tersinedir.

Maalesef bizde bakanlar çeşitli menfaat gruplarının harekete geçirmeye muktedir oldukları siyasi baskı altındadırlar. Kabul edilen karar ve prenspilerin 24 saat içerisinde değiştiği her gün görülebilen hallerdendir. Memlekette büyük bir döviz darlığı vardır. İthalât için tahsis koparmak büyük *kâr sağlamak* demektir. Tabii ki müteşebbis her çareye baş vuracak eşi dostu ahbap akrabayı seferber edecek ve bakanın bağlı bulunduğu partiyi de partinin kodamanlarını da harekete geçirecektir.

İhracatta ise müstahsile *ödenen* fiyatla ihracat fiyatı arasında büyük farklar mevcuttur. Tabii ki menfaat grupları bakana baskı yaparak kendi menfatlerine uy*gun kararlar aldıracaklardır.* Velev ki bu kararlar ihracatı köstek lese, tekelci bir durum yaratarak müstahsilin istismar edilmesine yol açsa bile!

ETEM MENDERESIN TAHKIKATI!

Bakanlıktaki memurların durumu ise bakana karşı çok zayıftır. Evvelâ harice gitmek arzusu ve bakanı kızdırdığı takdirde bundan mahrum bırakılacağı korkusu bir memura bakanın emirleri*ne itirazsız boyun eğmek zarure*tini doğurmaktadır. Kaldı ki bakan istediği memuru kızağa çeke bilir başka yere nakledebilir ve onun yerine her dediğine evet diyecek birini getirebilir.

Bu korku o kadar büyüktür ki ihracat işlerine bakan reis muavini Turgut Çarıklı odasına giren iki kişiye «Vekil beyefendi vazife verdi 12 ye kadar yetiştirmem lâzım bir ihracatçıya israf edecek vaktim yok» diyerek bunları odasından kovmuştur. Bu zatı bu kadar korkutan vekile «5 dakika geç kaldım iki vatandaşın müracaatını cevaplandırdım» dediği takdirde bakanın kızarak kendisini başka bir vazifeye nakli, harice göndermekten vazgeçmesi ve*ya azarlaması ihtir... midir?*

1956 senesinde Etem Menderes Emniyet Genel Müdürlüğüne devlet dairelerinde çalışan memurların hepsinin bankalara borçlu olduğunun söylendiğini bildirdi ve durumun tahkik edilmesini istedi. *Bankalardan yapılan soruştur*ma bunun doğru olduğunu gösterdi. Ancak bir kaç daire vardı ki buralarda çalışan memurların hemen hemen hiçbiri bankalardan memur kredisi almamıştı. Etem Menderes bir çok rüşvet alma rivayetlerinin döndüğünü, durumun bununla ilgisi olup olmıyacağını sordu ve şu cevabı aldı.. Harice giden memurlar borç almak ihtiyacından kurtulurlar. Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Dai*resi memurları da bankalara borç*lu olmayan daireler arasında idi.

Bugün Türkiye 100—125 milyon dolarlık bir dış borç mürettebatını ödemek 150 milyon dolarlık da beş senelik kalkınma plânının gerektirdiği yatırım malzemesini ithal etmek zorundadır. Bu parayı dış yardımlar ve konsorsiyom kredileri olmaksızın temin etmek diğer bir ifade ile namerde muhtaç olmadan temin etmek, istiyor sak kemerimizi sıkıp ihracatımızı artırmamız yeni pazarlar ve yeni ihraç malları bulmamız lâzımdır.

Ticaret Bakanlığının bunu gerçekleştirecek bir politikayı formüle etmeğe muktedir olup olmadığı münakaşa götürür bir mesele*dir. Muhakkak olan şudur ki bu*günkü durum ve tutumu ile bu bakanlık erkânı böyle bir politika mevcut olsa bile, bunu politika rüzgârlarının bakanlık mevkiine getirdiği şahıslara karşı müdafaaya muktedir değillerdir.

(Devam edecek)

YÖN'ün soruşturması

Milli Kültür ve Batı Kültürü ile İlişkiler

Sorular

1. Türk sanatçısı, geçmişimizin kültürel ve sanatsal değerlerinden yararlanabilir mi?
   a. Yararlanabilirse, bu yararlanma nasıl olmalı? Edebiyatta, müzikte, resimde, tiyatroda?.
   b. Yararlanamazsa, sanatını neye dayandırmalı?
   c. Bir millî kültürün oluşum şartları sizce nelerdir?.
2. Batı kültürü ile ilişiklerimizde göz önünde bulundurulması gereken noktalar sizce nelerdir?
   a. *Batı kültüründe «zararlı - yararlı» şeklinde bir ayırma yapmayı doğru buluyor musunuz?* Doğru bulmuyorsanız, nedenleri?
   b. *Böyle bir ayırmayı doğru buluyorsanız, sizce batı kültürünün hangi yanlarını almalıyız*, hangi yanlarını almamalıyız?

Düzenleyen: : **FETHİ NACİ**

Memet Fuat

1 Türk sanatçısı geçmişimizin kültürel ve sanatsal değerlerinden elbette yararlanabilir. Yararlanıyor. Yararlanmaması düşünülemez. Yararlanmamak elinde değildir. Çünkü insan olarak da, toplum olarak da - bütün karşı çıkışlarımızı da kapsayan bir biçimde - bu kültürel ve sanatsal değerlerin bizi getirdiği bir yerde dururuz. Başka kültürlerle ilgilenişimiz ne kadar ileri olsa bile, hattâ taklit yoluna da girsek, kendi geçmişimizin kültürel ve sanatsal değerlerinden büsbütün kopamayız. *Türk sanatçısının böyle bir kopma çabası da olmamıştır.* Yalnızca halka yönelen, halkın içinden doğan kültürel ve sanatsal değerlerden değil, saray çevresine tıkılıp kalmış, halka ulaşamamış kültürel ve sanatsal değerlerden de, bugünün Türk sanatçıları bol bol yararlanmaktalar.

Geçmişimizin kültürel ve sanatsal değerlerinden yararlanmanın belli bir yolu yoktur. Eskinin yaşayan, günümüze ulaşan, yanıbaşımızda olan değerleri sanatçı hiçbir çaba göstermeden eserine girer. *Ayrıca, yaşamayan,* bugüne ulaşamamış değerlerden belli bir çabeyla yararlanıldığı da görülmektedir. Örnekse, Nâzım Hikmet bir çok şiirlerinde çok açık olarak geçmişimizin kültürel ve sanatsal değerlerinden yararlanmıştır, belli bir çaba göstererek, nasıl yapacağını düşüne taşına... «Şeyh Bedreddin Destanı» bu çabanın çok başarılı bir örneğidir. «Rubailer» de öyle. Şöyle diyor bir mektubunda: «Rubailerle çok uğraşıyorum. İlk hamlede klâsik edayı mümkün mertebe, bir üslûp meselesi olarak, muhafazaya çalışıyorum. Bu birinci merhale bir çeşit temrin olacak, sonra, rubaiye şekil bakımından da yeni unsurlar koyacağım.» Görüyorsunuz, şair, geçmişimizin yaşayan kendini zorla kabul ettiren, bugüne ulaşmış değerlerinden farkında olmadan yararlanma durumunun ötesinde, belli bir çabayla, «temrin» ler yaparak, «bir üslûp meselesi olarak» eskiye yöneliyor. Çağdaş Türk sanatı bu çeşit örneklerle dolu. Resimde, müzikte... Hele şiir alanında... Batıyı gözledikleri için yerilen Oktay Rifat'ın, Melih Cevdet Anday'ın, Turgut Uyar'ın, Cemal Süreyya'nın geçmişimizin sanatsat ve kültürel değerlerinden ne *büyük ölçüde yararlandıklarını* görmemek için insan kör olmalı.

Bu noktaya gelmişken, sanatçıların yalnız kendi uluslarının geçmişindeki kültürel ve sanatsal *değerlerden yararlanmakla* kalmadıklarını, uluslar arasındaki kültür alışverişinin böylesine arttığı bir çağda, ister istemez, başka ulusların geçmişindeki kültürel ve sanatsal değerlerden de yararlandıklarını belirtmek isterim. Müzik bilgisi olanların, şu günlerde, Türk halk müziğinden yararlanmış olan yabancı bestecilerden söz etmeleri ilgi çekici olurdu sanıyorum. C. Ulusal kültür halka ulaşan, ulaşabilen, halktan *doğan değerleri* kapsayan kültürdür. İnsan'ı (toplumsal ilişkilerinden soymadan) amaç edinen ve özgürlük içinde kurulan birey deneyleriyle oluşur. Yaşama gücünü *ise evrensel kültürün bir* parçası olabilmesiyle, öteki ulusal kültürlerle bir alışverişe girebilmesiyle sağlar.

2 Batı kültürü bir ulusun kültürü *değildir*, uluslararası bir kültürdür. Bunun için de evrensel bir görünüşü vardır. Eski Yunadan ve Hümanizma anlayışından gelen bu kültürün bütün *dünyada bir* üstünlük kurmak eğilimi gösterdiği söylenebilir. Burjuvazinin ileri bir hareketin öncülüğünü yaptığı günlerde halkça desteklendiği günlerde temeli atılmış *olan bu kültürün* emperyalizm dönemine geçildikten sonra bile gücünü yitirmemiş olmasının nedeni, burjuva ile halkın soylulara karşı savaştaki kaynaşmasında aranmalıdır. *Batı* kültürü kapitalizmle geldiği için gene kapitalizmle gidecek olan bir kültür diye görülmemelidir. Bu kültürün belli oranda halka mal olan yanı, burjuva sınıfıyla halk arasındaki çözülmenin başlamasıyla, gittikçe büyümüş, sonunda *Batı* kültürü burjuva kültürü niteliğinden sıyrılarak bir halk kültürü olma yoluna girmiştir. Bugün Batı kültürü *deyince*, emperyalizm döneminde büsbütün *çürümüş olan burjuva* kültürünün yanı sıra, emperyalizme karşı savaşan bir halk kültürü de akla geliyor. Avrupa kültür ortaklığının evrensel görünüşü, günümüzde *gerçek bir evrenselliğe* yönelmekte, Avrupa kültürü ile öteki kültürler arasındaki karşılıklı ilişkiler, dünya halklarının uyanmasını, bilinçlenmesini sağlamaktadır. Bugün emperyalist olarak bilinen ulusların halklarını emperyalizmi özlüyor sanmak da yanlıştır. Emperyalizm çıkmazına sürüklenmiş bir ulusa kızmak, o ulusun halkına giderek kültürel ve sanatsal değerlerine karşı dönmeyi gerektirmez. Bütün dünyada empreyalizme karşı girişilmiş olan kavgaya emperyalist ülkelerin halkları da katılmaktadır. Ulusal kültürlerin evrensel bir kültüre doğru gidişini kaçınılmaz kılan durum da işte budur.

a. *Batı kültüründe «zararlı — yararlı»* diye bir ayırma yapmak o kültürün halka sunuluşuna aracılık edenlere düşmez. Bu sansür olur, yasakçılık olur. Bence, *Batı kültürünün de, öbür kültürlerin de*, bütün yönleriyle halkın önüne çıkarılması gerekir. Bu arada, çürümekte olan burjuva kültürünün açık saçıklıktan başka bir çekiciliği kalmamış, bayağılık örneği filimlerinin, romanlarının yasaklanmasını ileri sürenlere de katılmadığımı söylemeliyim. Çünkü yasakçılığın kestirme yolundan hiçbir yere varılamayacağını çok iyi biliyorum. Yasakçılık halka güvenin sona *erdiği yerde başlar.*

Demir Özlü

1 Türk sanatçısı, geçmişimizin kültürel ve sanatsal değerlerinden yararlanabilir: yalnız bu yararlanış sanıldığı kadar kolay *değildir. Çünkü bugün Türk sanatçısı*, toplumsal ve ekonomik değişmeler yüzünden Batı kültürüne ne kadar uzaksa, geleneğe de o kadar uzaktır. Örneğin bugün bir *Şenlikname* ya da *Bahname* yazarı olmak, Batılı ölçülere uygun bir yazar olmak kadar güçtür.

Genel olarak geleneğimiz İslâmiyete dayanır. İslâmiyetse eski Arap kültürünün yayılma silâhıdır. Arap kültürü daha Peygamberimiz doğmadan önce yaratıcı gücünü yitirmişti, yâni bu kültürün bilimleri artık gelişemez olmuştu, o zamandan sonra yalnız *sanatları, gittikçe özgünleşerek* yaşayabilmişlerdir. Düşünce, gerçeklikle sıkı sıkıya ilgili diyalektik oluşumu içinde gelişen bir düşünce olmaktan çıktı, mistifiye bir düşünce oldu. Bu mistifiye ve süslemeci düşünce maddesel gerçeği değiştirici bir öz taşımamaktadır. Devrimci yorumlar — Şeyh Bedrettin'de olduğu gibi - bastırıldı. Bugün tarikatler içinde en diri olan Alevi mitolojisine ve Alevi düşüncesine bakınız: onda eski Arap kültürüyle ve bazı olaylarla ilgili bir düşüncenin sembollere dönüşmüş bir biçimini bulacaksınız. Sembollere dönüşen bir düşünce bugünkü *tekniği yaratamaz ve maddî olanı* değiştiremez. İslâm geleneğinin ölüşü ve toplumsal bir bunamaya dönüşüşü Osmanlı düşüncesi izlenince kolayca görünür. *Bu yüzden Atatürk'ün getirdiği kültür nihilizmi yerindedir.*

Bu toprağın folkloru ile geçmiş kültürel verileri bugün fazlaca gözde büyütülemez. Bu folklor *ekonomik* kalkınma *gerçekleşirse* bir değer kazanabilir. Anadolunun geçmiş kültürel verileriyle ilgi kurulabilmiş değil, daha doğrusu onlarla ilgi kurabilecek bir *dönemde yaşamıyoruz.*

Gelenekten yararlanmak isteyen sanatçı ne yapabilir? Bu konuda her zorlamanın yapaylığa (sun'îliğe) dönüşeceğine inanıyorum. Kendiliğinden olur bu. Bense kendi yazarlığım açısından gelenekten yararlanmak ardında değilim. Kendi duygularıma dayanırım ben, beni çevirenin ve aktüelin derinleştirilmesine çalışırım; beni gelip bulan ve çevreleyen şeyin derinden algılanmasına. Sonra da baş kaldırmaya.

Bir millî kültürün oluşum şartları başında ekonomik kalkınma boş ve sun'î bir kültür verisini bir kıyıya atar; hem o topraktaki kültürü ayağa kaldırır, hem de yarattığı dinamizmle *yeni kültürün itici gücü olur.* Ulusal kültürün doğmasının ikinci koşuluysa, bütün dış kültür verilerine açık olmaktır; hem eski kültürleri tarayıp incelemek, hem de *yeni her* akıma açık olmak, onları eleştirmek. Gerçek ulusal kültür bu açıklıkla doğar, bağnazlıkla doğmaz. Zaten Türkiye bu oluşumun başlangıcındaki *bunalımlar içindedir.*

2 «Batı Kültürü» kavramını kullanırken, yanlış anlaşılmalara sebep olmamak için bu sözden ne anladığımı belirteyim. Batı kültürü sözünden batı emperyalizmini anlamıyorum. Bu emperyalizm batı teknolojisinin, bazı ülkelerdeki hâkim sınıflar elinde, öteki ülkeleri sömürmek için kullanılmasıdır. Emperyalizmin batı kültüründen doğduğunu söylemek herşeyi birbirine karıştırmaktır. Batı kültürü, Yunan - Lâtin kültürüne dayanan hümanist geleneği de kapsayan bugüne değin gelen, yarattığı teknolojiyle bütün dünyaya yayılan kültürüdür. Rus devrimi batı kültürüne dayanan bir devrimdir, bugünkü Rus teknolojisi de batı teknolojisi içindedir. Bugün biz, sırf köylülerimiz toprağı sürebilsin diye bir traktör imâl etsek bu makinenin imâline bağlı olarak bütün batılı bilimler ona bağlı sanatlar yurdumuza girer. Çinliler devrimlerini eski Çin kültürüne dayanarak ve o kültürü sürdürerek yapmadılar. Çin devrimi de batı kültürünün *yayılmasıdır; devrimciler* sadece eski kültürleri içinde düşünceleriyle davranışlarını destekleyici dayanaklar bulmuşlardır. Arap ülkelerindeki, Afrika'daki uyanışlar da batı kültürünün yayılmasıdır. Bugün batı kültürü sosyalist ülkeler de dahil yeryüzünün çoğu bölgelerine yayılmış durumda. Bugün kapitalist sınıfların iktidarı elde tuttukları batı ülkelerinde bu sınıflar iktidarları yitirirlerse bu batı kültürünün sonu mu olacaktır? Örneğin İtalya'da Komünist Partisi iktidara *gelse*, artık bu ülkede batı kültürü yıkılmış mı olacaktır? İtalyan solcuları başka bir kültür geleneğine mi bağlıdırlar? Diyeceğim, emperyalizmle batı kültürü *kavramlarını bir tutmak* kadar saçma bir düşünce olamaz. Böyle bir düşünce ırkçı bir eğilimden doğmaktadır ve sosyalistlikle bağdaşamaz.

Batı kültüründe zararlı - yararlı ayırımı yapmaya, kanımca, gereksinme yoktur. Bugün burjuvazi ile emperyalizmi savunabilen batı düşüncesi ile sanatı iyice güçsüz, kıyıda, köşede kalmış, gülünç durumdadır. Burjuvaziyi savunan sanat ve düşünce yurdumuza girerse -ki giriyor da- ancak yurdumuzdaki burjuvazi içinde ve onun gücü (toplumsal etkinliği) ölçüsünde yer tutabilir. Bu da çekinilecek ölçüde bir etkinlik değildir.

Batı kültürü yeryüzüne yayılıyor. Bugün belki bu kültürün merkezi (bilimlerle sanatlarda başarı gösterdikleri ölçüde) sosyalist ülkelere doğru kaymıştır. Daha doğrusu bugün Batı kültürünü, kapitalist ülkelerdeki devrimciler, hümanistler sosyalist ülkelerdeki yaratıcılar geri ülkelerdeki devrimciler *temsil ediyorlar.* Çok daha sonra bu kültürün merkezi bugünkü az gelişmiş ülkelere kayacak mı? Kayacak gibi görünüyor. Zaten az gelişmiş ülkeler sorunu kültürle ilgili bir sorundur. Tabiî batı kültürü merkez değiştirirken yayılıp, gelişirken durmadan değişmekte yeni unsurlar almakta, ulusal bölgesel tarihî unsurlarla beslenmekte değişmektedir. Yukarıda andığım ırkçı eğilimdekilerle gelenekçiler ancak batı kültürüne bu unsurları katabilirler. Ama bir ülkede onların bağnazca egemen olmaları, o ülkede sosyalizme gidişi durdurur.

Orhan Duru

1 Niye böyle sorularla karşılaşıyoruz? Bunların bugün Türkiyede sorulması bile önemli bir meselenin varlığına işaret etmektedir.

Kısaca konuşmak gerekirse, san'atçı neyle uğraşıyor? Çevresiyle, kendisiyle, halkla. Buradan hareketle şunu söyliyebiliriz: İnsan en iyi bildiği şeyleri en iyi dile getirebilir ya da en iyi bildiği konularda güzel ve evrensel yapıtlar ortaya koyabilir. İnsanlar ve halklar ise kendi geçmişleriyle yüklü değil midirler? Ben kendimi en iyi bilirim, kendi dilimi en iyi bilirim, kendi çevremi, kendi halkımı daha iyi bilirim. Kendi ortamımı daha iyi bilirim. Kendi çevremde, halkta kendi tarihimin, kendi kültür tarihimin izleri dolu değil mi? Kendi toplumum, kendi halkım geçmişten pek çok iz taşımaktadır. Öyleyse onları yazarken, ya da bir sanat yapıtı yaratırken ister istemez geçmişle ilgiliyim. Onlarla ilgilenirken onların felsefesiyle, onların görüşleriyle, zevkleriyle uğraşıyorum demektir. Sanatçı ister istemez geçmişinden yararlanacaktır. Geçmişle bugünün yaşayan insanı arasında dialektik bir bağ vardır ve bunu görmezlikten gelemeyiz.

Bu, yalnız geçmişten yararlanmak meselesi değil, kendini, halkı anlamak, çevresini daha iyi bilmek, belki de bir ortam içinde ilgine kadar yaşamak meselesidir. Yoksa bir halk kesimi içinde yaşa, ama yabancı yaşa, sonra sanat yap, olacak şey değildir bu. Ben bir zamanlar Zeki Müren olayının üzerine eğilmek gerek, dediğim zaman, aydın arkadaşlarım güldüler bana. Bunu incelemek ve buradan bir takım sonuçlar çıkarmak gerekti. Bunun yapımını aydın arkadaşlarıma bırakıyorum. Yalnız şu kadarını hatırlatmak istiyorum, orta oyununa da, karagöze de aynı şekilde sırt çevrildi bu ülkede.

Geçmişten nasıl yararlanılabilir? Gözümüzü açmakla yararlanabiliriz. Gözünü kapama yeter. Bilmeliyiz ve ilgilenmeliyiz. Yararlanma ise herkesin, her sanatçının kişiliğine bağlı.

Geçmişten yararlanmanın son derece güç olduğunu biliyorum.

Müzikte folklordan yararlanıyorlar. Güzelim türküleri, modernleştiriyoruz diye neye benzettiklerini biliyorsunuz. Resimde de bir zamanlar halılardan, kilimlerden, eski hattatların yazılarından yararlananlar çıkmıştı. Zavallı yapıtlar koydular ortaya.

Belki de asıl zor olan, bilincimizin derinliklerinde saklı, geçmiş kültürümüzle ilişkin, o garip ortak duyarlık noktasını bulmakta ve ona uygun yapıtlar verebilmekte. Yoksa bir türküyü alıp çok sesli yapıp içine etmekle değil.

Ulusal bir kültürün oluşum şartları kendimize önem vermekle, kendimizi yorumlamakla, kendimizi incelemekle başlar.

2 Batı kültürünün ne olduğunu kesin olarak bilmiyorum. Yalnız şunu biliyorum, dünyada bir takım ekonomik bakımdan güçlü ülkelerin ayrı ayrı kendi ulusal kültürleri vardır. Bu ülkeler bizde kültür merkezleri açarlar ve bizlere kendi kültürlerinin ne kadar üstün olduğunu öğretirler. Bizler de nasıl sanat yapılacağını bunlardan öğreniriz. Çeşitli uluslar arasında ilişkiler ve etkiler olacaktır, bunun kaçınılmaz olduğunu biliyorum ama çağımızda güçlü ülkelerle sözde gelişmekte olan ülkeler arasındaki etki alışverişi, kültür alışverişi kadar aşağılık bir iş yoktur. Çünkü artık sanat eserleri bir ülke üzerinde etkileri sürdürmek için araç hâline getirilmiştir. Sanat için de utanılacak bir şey bu. Ama ne çare, bu güçlü ülkelerde sanat bir endüstri dalı hâline gelmiştir. Bu endüstrinin üretimde bulunması, pazarları olması gerekmektedir. Üstün ülkelerin kültür baskısı ve buna araç olarak kullanılan her sanat yapıtı bize zararlıdır. Buna karşı koymak yolları bulunmalıdır.

●

NAZIM HİKMET'İN «FERHAT İLE ŞİRİN»İ OYNANACAK

«Gülriz Sururi - Engin Cezzar Topluluğu» bu yıl perdesini Nazım Hikmet'in ünlü «Ferhat ile Şirin» ıyle açacaktır. Otuz yıldır sahnelerimizde hiçbir eseri oynanmayan Nâzım Hikmet'in bu oyunu Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde oynanmış, balesi ve filmi yapılmıştı. Türk sahnesine ilk defa çıkacak olan «Ferhat ile Şirin» de Ferhat rolünü Engin Cezzar, Şirin'i Gülsün Kamu oynayacaktır.

Aynı topluluk, «Ferhat ile Şirin» den sonra Yaşar Kemal'in «Teneke» sini temsil edecektir. Aynı adlı romanından yazarın sahneye uyguladığı «Teneke» de çeltikçi ağalarla idealist bir kaymakamın çatışması anlatılmaktadır.

●

YÖN'DE TİYATRO VE SİNEMA ELEŞTİRİLERİ

Daha çok aktüel olayları ve meseleleri izlemek, duyurmak, yorumlamak ve değerlendirmek isteğiyle düzenlemesine çalışılan sanat sayfalarında eleştirinin önemi kendiliğinden ön plâna çıkmaktadır. Bunun için, yeni tiyatro ve sinema mevsiminin başlamak üzere olduğu şu günlerde, okurlarımıza, YÖN'ün sanat sayfalarında tiyatro eleştirilerini Memet FUAT'ın, sinema eleştirilerini ONAT KUTLAR'ın kaleminden okuyacaklarını, ayrıca SEMİH TUGRUL'un da sinema yazıları yazacağını sevinçle duyururuz.

3×4

LE CORBUSIER

Abidin Dino

Bugün, 27 Ağustos 1965 sabahı, Cap Martin de, 11.30 sularında Le Corbusier ölmiş.

Yaş 78, yüzüyormuş denizde, fenalık geçirmiş, sudan çıkarmışlar, kalbi durmuş.

Denizde ölüm. Cap Martin. Akdenizin kara ile toslaştığı en çılgın bölgelerden biri. Nice'le İtalyan sınırı arası. Monaco çevresi.

Bu civarda dağlar denizin üstüne üstüne yürümüş, son bir direnişle yükselmiş, sanki askıda, kalakalmış. Öne eğik dağların yar belden aşağısı, tâ koyu lâcivert koyların dibine kadar yeşil bir ağaç devrilişi. Burası tırtıllı bir taş ve ağaç çılgınlığı. Sürekli güneş, yıl boyunca buram buram çiçek ve yosun kokularını azdırır. fırtına kısa sürer 19 uncu yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, buralara derebeylik artığı Rus prensleri. Osmanlı paşaları ile Avrupa Burjuazisinin o sırada yeni türeyen devleri yerleşmişler, fakir yerli halkın elinden bağ bahçesini satın alıp, koca parklar içinde beyaz köşkler yaptırmışlar. İmparatorluklar yıkıla dursun, dertlerden ırak, güneşlenmişler, Monte Carloda rulet oynamışlar. Bugün artık o eski köşelerin parkları, parçalandı parçalanacak, köşklerin yerine sözüm ona modern yapılar geçiyor. Beş on yıla kalmaz, tıpkı Cannes ve Nice gibi, buraları da anlamsız, sıram sıram yapılarla kaplanacak. İçlerinde düzgünü pek az.

İspanyadan Fransaya, oradan da İtalyaya yönelirseniz, biteviye kıyılar boyunca, mantar gibi türeyen bu piç yapı kalabalığını göreceksiniz. Kimine çaresiz görünebilir bu çirkinlik salgını, oysaki kutsal Akdenizi kepaze etmek bahasına da olsa, bambaşka bir müjdeyi haber veriyor bu sıram sıram oturma kutuları: Gerçekte kapitalizm, hayat felsefesi ve yaşama biçimleri ile iflâs etmiştir. İşte yapıları, işte bu topal düzenin getirdiği anlamsız yaşayış, bütünlük eksikliği, doğaya ve insana karşı yürekler acısı yabancılaşma...

Koca memleketleri, para oyunlarına ve sömürme kıskaçlarına kıstıran bu Avrupa - Amerika tekelleri, şirit şirit kıyı satın alıyor, hem de kilometrelerce. Koca memleket kıyıları yabancılara satılıyor da, ünlü vatanseverlik uzmanları bayram ediyorlar, işlerine geliyor da ondan.

Ne diyordum? Evet bu sınır bölgesinde halkın ayrı bir dili var, fransızca değil, İtalyanca değil provansalca. Folkloru, şiiri, türkü ve oyunları ile bir uygarlık. Tâ Ligür çağından beri yerliler, kayalara yapışmış köy surlarından, geçen yabancı orduları seyrederler, küçük tarımlarını sürdürürler, tepelerde yetişen bağlarının üzümünü yerler, şaraplarını çekerlerdi. Taş yapıları sağlamdı, bunların omuz omuza vermiş uyumlu bir arkadaşlığı vardı. Dayanışma ve içtenlik yansıtıyordu yapıları. Yaşama koşulları kolay değildi ama, yapılar hem ailenin içine dönük gereklerini, hem kamunanın birlik isteklerini yansıtıyordu. İnsan yapı ve doğa arasında bir uygunluk vardı. Korsanlarla yerli derebeyler hesaba katılınca, bu mutluluğun hiç de katıksız olmadığı anlaşılır sanırım. Bu çağlardan arta kalan evlerin çoğu, günümüzde kimlerin eline geçti? Uzun hikâye, kestirmeden söylüyorum, 20 nci yüzyılın ortalarına doğru, bu uygarlığın 19 ncu yüzyıldanberi sarsılmış barınma ve yaşama kuralları, kaçınılmaz bir çözülüşün akıntısına girdi. Endüstrileşen Avrupa, gittikçe artan insan, hem de işsiz insan kalabalıklarını Kuzeye çekmiş, enerji kaynaklarının çevresine yığıvermiş. Uzun bir süre tutsaklara yaraşır konutlar içinde işçileri yaşatıp, verimlerinden faydalanmıştır Avrupa burjuazisi; kurşun renkli gök yüzü, kurşun renkli basmakalıp barınaklar, kurşun ağırlığında yaşama ve çalışma koşulları. Varlıklılar başka mahallelerde, yoksullar başka mahallelerde yaşıyor, du uygulamada, senyör serf ayırımından pek az farklıydı bu durum..

Bırakalım emekçileri, modern kapitalist düzen, kendi konutlarını da beceremedi. Bireyci kazanç «felsefesi», anlamsız yapılar yükseltti çoğu zaman. Çoğu zaman şehirlerin serpilip yayılmasını beceremedi, yetersiz sokaklar da gitgeli düzenleyemedi tıkanıp kaldı. Kapitalizm yağmacı huyunu, biçim karmacılığında, başka başka çağların, memleketlerin biçim anlayışlarını aktarmada da gösterdi. Bu yeni görmüş üst sınıf kişiliksizdi. Amerikan kapitalizmi daha kestirmeden davranarak, gün olmuştur, taş taş Avrupa şatolarını yerinden söküp, kızıl derililerin yokedildiği ovalarda, yeniden kurmuştur..

Kapitalizm, Shakespeare'in Caliban'ı gibi, kımıldattığı güçlere egemen değil. Bununla beraber köleleştirilmiş iç gücüne dayanan teknoloji, yer yer eski kalıpları çatlattı, beton ve çelik, kendi mantığını zorlamaya başladı.

Yirminci yüzyılın ortalarına doğru ekonomik zorunluklar, yeni buluşlar doğurdu, bu buluşlar da ekonomiyi etkiledi. Kapitalizmin içinde bile - gerçekleşmesi kapitalizmin gücü dışında-yeni görüşler belirdi. Eskiye karşı tepki, eskinin içinde bile yeniye hız veriyor; Maddenin kuralları, yapı sanatı yolundan da devrimci çözüm yollarına gitmeyi kaçınılmaz kılıyor.

İşte Le Corbusier, yüzyılımızın eşiğinde doğan usta, ekonomik ve sosyolojik alandaki yetersizlikleri bir yana, yapı sanatına özgü mantıkla, yeni çağın yapı kurallarına erişti, onları dile getirdi. Kapitalizmde ütopyacı, sosyalizmde kaçınılmaz bir nitelik taşıyor bu kurallar.

Kabataslak özetlenmeleri gerekirse, işte Le Corbusier'nin genel ilkeleri:

— Yer düzeyi bitki, ağaç ve insanlara kalacak.

— Gezi araçları ayrı bir asma düzeyde işleyecek.

— Konutlar direk üstünde yükselen, binlerce kişiyi barındıran, güneş ve havadan tam faydalanan, büyük aralıklarla birbirinden ayrı bireylerdir. Bunların içinde bütün kollektif yaşama araçları birikmiş bulunur: Dükkânlar, kitaplıklar, yemeklikler, kulüpler, sinemalar, konferans ve toplantı salonları vs. Ayrıca ailenin veya kişinin yaşama ve kendi içine kapanma, dinlenme ve çalışma araçları da gözetilmiştir.

Bireyle kollektifi bağdaştıran bu program, yeni teknolojik gelişmelerin özünden yeni bir yaşama düzenine varan bu program, aslında sosyalist bir programdı. Gerçekleşemedi. Bundan sonra, sosyalizmin gelişmesi, yeterli yatırım birikmelerini yapması ile gerçekleşecektir. (Sosyalizmi ilk uygulayan memleketlerde şimdiye dek neden bu yoldan gidilmedi veya gidilemedi, bu soruya açık seçik bir karşılık gerekmektedir, ayrı bir yazı konusu). Sosyalist dünyada, yer yer, bütüncü denemeler başlamıştır. Örneğin Kübada Le Corbusier'nin *çırakları tam yetki ile iş* görüyorlar. Ne yazık ki, Le Corbusier'nin Hindistanda, Şandigar deneyi sosyalist olmayan bir ülkede uygulandığı için, yarı bir başarı olarak kalmıştır.

Fransayı, Le Corbusier'nin memleketi olan Fransayı ele alalım: Yapıcının burada geriye bıraktığı ne ki? Passy mahallesinde bir binacık. Marsilyada tek bir irice yapı, bir de Jura dağlarının yamacında Ronchamp kilise maanstırı. Birkaç danışma birkaç gerçekleşme yolunda proje, işte o kadar.. Bir de 500 yapısı ile Sinan ustanın mutluluğunu düşünün..

Şimdi kapitalizm, elçabukluğu mârifet, alay ettiği, baskı altında tuttuğu, sömürdüğü o ışıklı kafanın sözde yasını tutuyor. Şatafatlı sözler, törenler gerçeği saklıyamaz: Kapitalizm, bu büyük insanı plânda kalmaya zorlamıştır.

Bu plânlarda vepyeni şehirler vep yeni memleketler vardı, hiçbiri yapılmadı. Bozuk düzen içinde daha pahalıya kentler yapıldı gerçi, ama Le Corbusier'nin «Sevinçli Kentleri» değil, basbayağı tıkanık mızmız kentler türedi. Neden Burjuazi kişisel mülkiyetinin tadını çıkarmak istiyordu, kârını da. Büyük projelerin karşısına bin bir çıkar, bin bir engel çıkarıyordu. Bu koşullarda yapılacak birşey yoktu, betonun peygamberliğinden başka. İşte usta onu yaptı, yazdı, çizdi, öğrenci yetiştirdi. Ustanın kendi sanat anlayışında büyük ve olumlu değişmeler oldu arada, kuru geometrik biçimlerden lirik, coşkun çizgilere, kıvrımlara, daha insancıl, tekrarsız biçimlere geçti usta; bütünlük içinde çeşitliliğin sırrına erdi: Sinan'ın bulduğu sır kendine göre ve çoktan beri. Le Corbusier'nin neden Süleymaniye'ye, Sinan'a bunca hayran olduğunu anlamak zor değil.

Le Corbusier'in somut etkisi olmamış mıdır? Başkalarının yaptığı binalarda çeşitli memleketlerde, parçacı bi[...]le olmuştur. Le Corbusier'nin programı, geniş plânlar daha gününü bekliyor. Şimdilik çıkar çevreleri, ustanın ana düşüncelerine ihanet eden yapılar yaptırıyorlar, yağmacı davranış burada da kendini gösterdi. Le Corbusier'nin ümanizması değil sadece şu veya bu teknik buluşu çizgisi biçim kuralı aktarıldı.

Böylece iğrendiği kentlerden, kıyılardan kaçan koca ustanın tek ve son sığınağı, Cap Martin'de 3X4 boyunda, koy dibinde bir kulübecik olmuştur. Monaco'dan az ötede. Ağaçlar, bir sığınak ve deniz kıyısı..

★ ★ ★

Deniz kıyısı: Her emekçinin hakkı, ihtiyar ustanın denizde yüzmelük içinde doğa ile kaynaşma hakkı, ihtiyar ustanın denizde yüzme hakkı, ihtiyar ya da genç işçinin, köylünün, dar gelirlinin denizde yüzme hakkı onun gerekliliğini duyması hakkı, şimdilik çadır altında dinlenme kampları bu yaz yağan yağmurların çamur ve taşlarla denize sürüklediği iğreti kamplar, yeni göçmenlik çağı, aydınların, sanatçıların zor durumu, lüks konutlar yarı lüks konutlar, tröstlerin büyük burjuaziye, büyük burjuazinin küçük burjuaziye küçük burjuazinin emekçilere sattığı konma hakkı... Plâj tekelleri, çatışmalar, Cannes şehrinin az ötesinde, St. Raphael'de bu yaz kopan kavgalar emekçilerin denizi tekellerine almaya kalkışanlara karşı kalabalık sokak gösterileri, bu yüzden Jean Gardette adında bir işçinin tutuklanması, mahkeme, savunma komitası tutuklunun koyverilişi, Akdeniz hakkı, insanın başını derde sokacak konulardır bunlar. Le Corbusier usta bunları çoktandır görmüş, haber vermiş, çâresini göstermişti...

27 Ağustos 1965 sabahı, denizde yüzen Le Corbusier'in aklına gelmedi mi bu konular, bu dertler? İnsanın yüreğini parçalamaz mı bu gereksiz keşmekeş? Sen gel de yeni bir dünya tasarla, umutlarınla birlikte memleket kıyılarının rezil edilişini seyret, insan bir kaşık suda boğulmaz da neyler?

★ ★ ★

Türkiye seçimlere gidiyor, şu sırada Le Corbusier nemize lâzım demeyin. Yapıcının sorunu bizim seçimlerle doğrudan doğruya ilgilidir. Türkiyenin geleceği ile sımsıkı ilgili. Bir Türk sanatçısı olarak diyorum ki size, önümüzdeki *dört yıl içinde, Türk kıyıları* Türk milletinin elinden gidebilir. Düşman akınından farksız ya da beter, metodu sömürme, silâhı tekelci yatırım olan, emeli Akdenizin Türk kıyılarını iç etmekten ibaret yerli ve yabancı bir komplonun adım adım gelişmesi ile karşı karşıya kalınacaktır. Kalmıyor bile. (Alman sermayesine dikkat!) Bizim için sorunlar bellidir:

1 — Türk halkının halk çoğunluğunun anayasa gereklerine göre gelişme çıkarlarını gözetlemek için arsa, yapı ve kıyı yasalarını, baştan gözden geçirmek, sağlama bağlamak lâzım. Toprak reformundan başka bir şehircilik, yapı ve kıyı reformu lâzım.

2 — Herşeyden önce Türk halkının, emekçilerinin, zavallı bugünü değil, güvenli yarını hesaba katılarak, konut ve dinlenme hakları yepyeni bir anlayışla ve öncelikle ele alınmalıdır.

3 — Bu önceliği perçinledikten sonra turizm konusu belirli ölçülerle ve gerçekten Türk halkının yararına düzenlenmeli. Yoksa kamu yönetiminde olmayan kamu çıkarına işlemeyen bir turistik gelişme sadece bir azınlığa üstelik yabancı bir azınlığa varıyacaktır.

4 — Turizm konusu, megaloman kapitalizmin Hiltoncu anlayışı ile değil, ölçülü yatırımlarla, sanat değeri olan, demokratik bir ürbanizm siyaseti güdecek, yepyeni anlayışta millet vekillerine ihtiyaç gösteriyor.

4 — Oldum olası Anadolu toprağında eşsiz bir yapı ustalığının belgelerini vermiş kişilerin çocukları olan bizler gerçekten yeni bir yapı ve yaşam biçiminin, Anadoludan Karadeniz Marmara Akdeniz kıyılarına kadar öncüleri olma fırsatını - henüz - kaçırmış değiliz. Dahası, ünlü turistik kalkınma yolu, ancak ve ancak bu ilkelere sımsıkı bağlandığımız ölçüde başarılı olabilir.

Turizm sadece eski tapınakları gezmek değil, asıl aranılan şey, tekrar doğa ile kaynaşmadır, yeni kaynaklara ulaşmadır. İspanya, Fransa ve İtalyada bu gerekler gözetlenmedi, bu alanda bir başarımız, büyük turist kalabalıklarını bize çekecektir, başkasına benzerliğimiz değil, özelliğimizdir yeniliğimizdir bunu başaracak olan. Ama insanlarımızı da unutmayalım: tomurcuğun çiçek vermesini seyretmek, balığın bir kaya dibinden süzülüşünü izlemek, temiz bir barınakta oturmak, soğuk su, yıkanma yeri, sessizlik içinde uyumak, okumak yaratmak özgürlüğü, saati gelince hep birlikte coşmak, omuz omuza oyun oynamak, türkü söylemek, hiç değilse bir ay süresince geçim kaygısından kurtulmak ayransa ayran, şarapsa şarap, insanca karnını doyurmak, tartışıp düşünmek, geleceği hazırlamak, çok mu bunlar Anadolu insanına? Bunun milletçe gerçekleşemiyeceğini düşünmek düpedüz bozgunculuk. Yatırım gücümüz yok denmesin, var. Somut yolu tek bu umutların, o da, programında sosyalist ilkeleri savunan tek partiye, Türkiye İşçi Partisine rey vermek, ona destek olmak.

Mecliste İşçi Partili mebuslar başka partilere sığınmış (aklım ermiyor ya böylelerine) ilerici mebuslar meclis dışı güçler sendikalar kooperatifler gençlik ve öğretmen örgütleri, ilerici basın Türkiyenin yapı ve kıyı kurtuluşunu hazırlamakla ödevlidir. Önce arsa ve yapı bozgununu önlemek, geleceğin de ilk somut bütüncü konaklama örneklerini, sanatçılarla birlikte yaratmak, işte işimiz.

Padişahlık çağının ağır koşulları içinde bile Türk milleti, kendine özgü bir bütüncü mimarı ve yaşama biçimi yaratmasını bilmiştir. Türk burjuvazisi ise, şehircilik ve mimarlık alanındaki beceriksizliğini 1950—1960 döneminde yeteri kadar açığa vurdu; örneğin İstanbulda 50 Türk mimari sanat eserini yerle bir etti, ne şehri anladı ne de Boğaziçini. Yatırımlar batırıma döndü. Beyazıt meydanı Menderes şehirciliğinin utanç belgesidir. Öncülük, kuruculuk karakterinden yoksun ve beceriksizler kenara çekilsin artık. Türk mimarları, mühendisleri dünyada az raslanır güçte kişilerdir, fırsat verilsin, yaratıcılıklarını göstereceklerdir... Le Corbusier ustanın hayran olduğu Sinan ustanın memleketidir Türkiye, yapı savaşı, kıyı savaşı, yeni bir yaşam savaşı, kazanılacaktır diyorum size..

PETROLDE SON DURUM

2

Prof. Dr. Muammer Aksoy

Petrol Dairesi Başkan vekilliği yapan ve hayatı boyunca yalnız Elektrik Etüd Dairesinde çalışmış olan zatın, ATAŞ Rafinerisinin tevsii talebi münasebetiyle yapılan sulh görüşmesinde, egemen Türkiyede değil de sanki bir sömürgede imiş gibi konuşan ve davranan ATAŞ Genel Müdürüne karşı hakkettiği dersi verememesi, ona haddini bildirememesi, (Türkiyenin bağımsız bir memleket olduğunu ve burada böyle konuşulamıyacağını ihtar edememesi) onun bu görevi başaramıyacağının en açık delilidir.

5 Enerji Bakanı ve AP.'li Milletvekilleri, **Petrol Komisyonundaki görüşmelerde petrol dâvamızla ilgili önemli birçok gerçeğin ortaya çıkmasına sistemli surette engel olmak için baskıdan yalana kadar her araca başvurmuşlardır.**

Petrol Komisyonundaki çalışmalarda, Bakan ve AP.'li Milletvekilleri, petrol konusundaki gerçeklerin ortaya çıkması için değil tam aksine gerçeklerin ortaya çıkmaması ve hattâ gerçeklerin tersine çevrilmesi için, siyasî ahlâkla bağdaşamıyacak bir çaba göstermişlerdir. Bakan ve onu çeşitli yollarla destekleyen AP.'li Komisyon üyeleri, memur uzmanlar üzerine yaptıkları devamlı baskılar sayesinde, gerçeklere aykırı birtakım rakamlar elde etmek hevesinden hiç vazgeçmemişlerdir. Bu uydurma rakamlar üzerindeki görüşmeler sırasında, Komisyon çoğunluğuna dayanarak lehe çevirdikleri oylamalarla veya Bakanın istediği anda — İç Tüzüğe aykırı olarak — söz alması ve kapalı toplantı yaptırma yetkisini kötüye kullanması sayesinde, «meseleyi gürültüye getirme» çarelerini tekrar tekrar aramışlardır. Bu davranışa örnek olarak da, sadece iki noktaya dokunmak isteriz:

a) Yabancı petrol şirketlerinin transfer etmeğe yetkili oldukları gerçek meblâğın ortaya çıkmasını önlemek istiyen bir Bakan:

Petrol Kanununun en kötü (memleket için en zararlı) hükümleri arasında yer alan «malî hükümlerin ve transfere ilişkin çözümler» in «memleketimizin ne derece zararına olduğunu ve bugünkü hükümler muhafaza edilirse, yabancı şirketlerin Türkiyede ham petrol üretmesinden ekonomik herhangi bir kârımızın dahi *olamıyacağını aksine rezervlerimizi* beyhude yere tüketeceğimizi» belirtmiştik. Bu sözlerimizi, petrol alanında en tanınmış maliyecilerimizin ve iktisatçılarımızın, yıllardan beri petrolcülük alanında çalışan uzmanların ve nihayet memleketimizde petrol hukukunu en iyi bilen ve dünya petrol meselelerini yakından izlemiş olan keredaha isbat ettik. Esasen bu hesaplamaya dayandırmakta idik. Bu sözlerimizin doğruluğunu *Petrol Komisyonunda* da bizzat Mobil'in meşhur propaganda broşüründeki rakamları esas almak suretiyle bir kere daha isbat ettik. Esasen bu hesaplamayı, daha önce Forum ve Yön Dergilerindeki incelemelerimizde, yine Mobil'in broşürüne dayandırarak yapmış; ve hesabımızda herhangi bir aksama varsa, Bakanın, yahut - onun fahrî müşaviri ve Mobil'in Müdür Muavinlerinden olan — Necdet Egeran'ın bunu belirtmesi lâzım geldiğine işaret etmiştik. Biz, sonuç olarak bulduğumuz rakamı nasıl açık bir hesaplamaya dayandırıyorsak, onların da yaracakları herhangi bir sonuca nasıl bir hesaplama ile ulaştıklarını göstermeleri gerekir demiştik. Enerji Bakanı ve parti arkadaşları Petrol Komisyonundaki görüşmelerde, hesabımızdaki hiçbir sakatlığa dokunmaksızın, sadece sonucu reddetmekle yetindiler. Kendilerinin ortaya sürmek istediği gerçeğe aykırı olan bir rakamı, «sanki gerçek imiş» gibi göstermenin *en kolay yolu olarak da*, «Bakana kolayca boyun eğen Petrol Dairesi memurlarının şahadetine başvurma» yolunu buldular: Bakan — daima yanına oturttuğu — Petrol Dairesi Hukuk Servisinde çalışan bir zata, bu konuda istediği rakamları söyletti. Ancak bu sözlerin hiçbir dayanağının bulunmadığı, Komisyon üyesi olan ve olmıyan CHP.'li Milletvekillerince ve tarafımızdan kolayca ortaya kondu. Esasen bu gerçeğin adı geçen kişinin sözlerindeki çelişmelerle de matematik bir surette ortaya çıktığı belirtildiği içindir ki, *Petrol Dairesi memuru, «getirdiği rakam*la ilgili olarak ortaya atılan çeşitli sorulara cevap verebilmek» için süre istedi ve bildirdiği rakamları geri aldı: Petrol Dairesi uzmanlarının «bir milyon ton ham petrolden ne kadar ve hangi petrol ürünleri çıkarıldığını ve «bu miktar ürünler kendi fiyatlarıyla çarpılınca elde edilen toplam kârdan, çeşitli masraf kalemlerinin, ne miktar olarak ve nasıl bir hesaba dayanılarak indirildiği» ni ve neticede «ne kadar safi kâr kaldığı» nı göstermeleri lâzım geldiği tarafımdan izah edilmiş; ve «*böyle bir hesaba dayanan rakam getirilmedikçe* bildirilen sonucun hiçbir değer taşımıyacağı» belirtilmişti. Bizim bulduğumuz sonuç, böyle bir hesaplamaya dayanıyordu. İşte Petrol Dairesi bu vazifeyi, Petrol Komisyonu süresince ve hattâ bugüne kadar hiçbir zaman yerine getirmemiş; ve Petrol Komisyonu çalışmaları süresince — aradan iki haftadan fazla bir zaman geçtiği halde — istenilen hesabı ve ona *dayanan objektif sonucu* bildirememiştir.

Durum böyle olduğu halde, Enerji Bakanı *Turgut Komisyonun bir toplantısında*, mesele ile ilgilenen Milletvekillerinin ve fakirin hazır bulunmadığını farkedince, «yabancı şirketlerin her ton ham petrol başına ne kadar dolar transfer edebileceğinin, Petrol Dairesinin getirdiği rakamlarla belli olduğunu; ve böylece yabancı şirketlerin *Türkiyede* ürettikleri ham petrol karşılığında transfer edecekleri meblâğın, ithal edilecek ham petrolden esaslı surette düşük bir seviye gösterdiğinin sabit olduğunu, bunun aksinin ise isbat edilemediğini» iddia edivermiş, yani meseleyi gürültüye getirerek «gerçeği açıkça tahrif etmek» yoluna sapmıştır. Tam bu konuşma üstüne Komisyona geldiğimizden, «Bakanın gerçekleri tahrif ettiğini», «*M. Turgut'un sabit olduğunu* iddia ettiği durumun, tam aksinin sabit olduğunu» ortaya koymamız üzerinedir ki, *Bakanla aramızda son meydan muharebesi* başlamıştır. Komisyon çoğunluğunun, «petrol meselesini, sadece tersinden göstermek amacından başka bir maksada yönelmediği» ni, Bakanın da «her türlü hukuk kurallarına aykırı olarak, istediği gibi at oynattığı» nı kesin surette tesbit ettiğimden Komisyonu o gün terketmek yoluna gitmiş bulunuyorum. (Komisyonu terketmeden önceki tartışmayı, daha önce *Yön ve Forum Dergilerinde* etraflı olarak ortaya koyduğumdan, bu nokta üzerinde şimdi tekrar duracak değilim. Zaten başlangıçtan beri, değişiklik teklifini parlâmentodan çıkarmamak için hiçbir taktik ve çabayı ihmal etmiyen Bakanın ve arkadaşlarının oyunları, 3-4 gün sonra Meclisin tatile girmesiyle sona erdi.)

Enerji Bakanının ve AP.'li Komisyon üyelerinin, gerek «*tüketme payı* canbazlığını rotaya koyan Maliye Bakanlığı uzmanı» na karşı, gerek «Petrol Kanunundaki hükümleri ve yabancı şirketlerin Türkiyeye getirdikleri iddia edilen sermayeye ilişkin rakamların içyüzünü en güzel bir surette ortaya koyan Maliye Bakanlığının diğer uzmanı» na karşı yaptıkları baskı üzerinde ibretle durmak lâzımdır. Bu hareketler demokrasiyi soysuzlaştırma hevesi içinde olan kimselerin «gerçeklerden ne derece korktukları» nın ve «memurları yalancı şahit durumuna *düşürme çabasında hiçbir sınır önünde* durmadıkları» nın en açık ve en acı örneklerinden birini teşkil etmiştir.

b) Yabancı petrol şirketlerinin kanuna aykırı davranışlarının ortaya konması karşısında sinirlenen ve meseleyi örtbas etmek yoluna giden bir Bakan.

Yabancı petrol şirketlerinin, «ellerindeki arama ruhsatnamelerini gereği gibi kullanmadıktan başka, petrol buldukları kuyuları dahi işletmediklerini» isbat ettiğimiz zaman, kanunda yapılması istenilen değişikliklerin kabul edilmesine doğrudan doğruya etkisi olacak bu kadar önemli bir olayı, Bakan duymamazlıktan gelmeğe çalışmış, meselenin üzerinde ısrarla *durmamız üzerine de*, hiddet ve telâşa kapılmıştır. Yabancı petrol şirketlerinin bu yoldaki hareketlerine bir misâl olarak, öteden beri özellikle Mobil'in Batı Raman'da 1962 de açtığı 101 numaralı kuyuyu zikretmekte idik. Komisyonda aynı iddialarımızı tekrarladık. Buna inanmak istemiyen Bakandan ve AP.'li Milletvekillerinden, sözlerimizin bir ihbar telâkki edilmesini ve Petrol Dairesinden ilgili dosyaların getirtilmesini talep ettik. Bu talebi anlamamaya ve atlatmağa çalışan Bakanın ve AP.'li Milletvekillerinin vicdanlarını harekete getirebilmek için, Batman'a giderek kuyuların resimlerini çekmemiz ve gerçekleri fotoğrafla da Ko*misyona sunacağımızı belirtmemiz* üzerine, Bakanın gösterdiği tepki, onun şirketleri savunmada hiçbir ölçü tanımadığını, tarafsız her insanın teslim edeceği bir kesinlikle ortaya koymuştur. Sorumlu Bakan, bu fotoğrafların Yön'de yayınlanmasından sonra bile, Mobil'e karşı harekete *geçmemiştir ve geçecek de değildir.*

Hulâsa, Bakan ve AP.'li Milletvekilleri, Komisyonda petrol sorunu ile ilgili gerçekleri tesbit etmek için değil, sadece yabancı petrol şirketlerinin lehine olan birtakım fetvâlar elde etmek için çabalar sarfetmişlerdir. Objektif delillere dayanan gerçekler karşısında sağırlık rekoru kıran bu kişiler, bir Ekrem Göksunun her türlü ilmî ve aklî dayanaktan yoksun uluorta iddialarına ve hattâ mizah şaheseri teşkil edecek kadar garip sözlerine karşı bütün antenlerini harekete geçirmişlerdir.

6 Dışarıdan alınacak ham petrol fiatının **indirilmesi konusunda, sorumlu Bakan ve onun partisi, tam bir çelişme, bocalama ve samimiyetsizlik içindedir.**

Petrol konusunda sadece bilgisizlik değil, tam bir samimiyetsizlik örneği veren bu kişiler, önce inkâr ettikleri ve ileri sürenleri en ağır surette itham ettikleri bu konuda, şimdi aldatıcı ve geçici bir başarı sağlıyorlarsa, bu «*kısmî* başarı», «onların hasım oldukları kalemlerin ve teşekküllerin sağladığı bir başarı» dır. Bu başarının yarım kalmasının (*yâni tam* olarak sağlanamamasının) sebebi de, yine Mehmet Turgut'un ve yol arkadaşlarının memleket yararını ön plânda tutmamasından ibarettir. Fiyat indirme görüşmelerine kimlerin katıldığına bakmak bile, iddialarımızın doğruluğunu isbat için kâfidir.

Şimdi Bakandan soruyoruz: «Bakanlık adına *dünya piyasasındaki ham petrol* fiatlarını incelemiş, bunun için Avrupaya gitmiş ve konuyu bir raporla Bakanlığa sunmuş olan uzman (Yüksek Mühendis) Mehmet Erdem'ir'in görüşmeye katılanlar arasında bulunmamasının sebebi acaba nedir?» «Bu değerli ve idealist mühendisin raporundan sadece işine uygun gelen küçük bir parçayı Petrol Komisyonunda okuyarak Komisyon üyelerini ve kamu oyunu aldatmak isteyen Enerji Bakanı, bu raporun tamamını ne zaman yayınlıyacaktır?»

İthal edilen ham petrolün fiatı üzerinde yabancı petrol şirketleriyle görüşme yapan heyette bu konulardan anlayan başka bir uzman bulunmadığı (*ve hele başkanlık yapan şahsın ne Petrol Kanunu alanında ne de petrol konusunda herhangi bir gazete okuru kadar* dahi bilgiye sahip olmadığı) gözönünde tutulursa, bu eksikliğin önemi daha iyi kavranmış olur. «*Meseleyi ve anlaşmazlığa* bütün teferruatıyla taze taze incelemiş Mehmet Erdemir gibi ve bu konuyu Türkiyede en iyi bilen Özer Derbil gibi — ki bu gerçek Bakana birkaç defa belirtilmiştir — idealist ve pek değerli oldukları kadar da medenî cesaret sahibi şahsiyetlerin heyette bulundurulmamasını, iyi niyete ve memleket yararına yormağa imkân var mıdır?»

Hele yabancı ham petrolün pahalıya satın alınması meselesinin mâzisine bir göz atarak, bunun Bakan için yüz kızartıcı safhalar taşıdığını tesbit etmek zorunluğunda kalırız. Vaktiyle yabancı ham petrolün daha ucuza satın alınacağını ısrarla iddia eden ve bunu Batı kaynaklarına dayandıran kişilere, daha bir iki ay evvel rahatça komünistlik isnadında bulunan Bakan acaba şimdi tarziye vermek nezaket ve *dürüstlüğünü olsun* gösterecek midir? (Ham petrol fiatları üzerindeki görüşmeler henüz sona ermediği içindir ki, şimdilik bu konuda fazla konuşmıyacağım.)

7 ***Petrol Dairesinin durumu:***

Petrol Dairesinin durumu, hâlâ yürekler acısıdır. *Bu Dairenin Reislik* görevini hakkiyle yerine getirecek şahıslar varken, petrol konusunda en küçük bilgiden yoksun ve medenî cesaretle hiçbir ilgisi olmayan kişiler, Petrol Dairesinin millet bakımından hayatî önemdeki işlerini yürütmekte, yâni işleri oluruna (yabancı şirketlerin oyunlarına) terketmektedirler: Petrol Dairesi Başkan Vekilliği yapan ve hayatı boyunca yalnız Elektrik Etüd Dairesinde çalışmış olan zatın ATAŞ Rafinerisinin tevsii talebi münasebetiyle yapılan sulh görüşmesinde, egemen Türkiyede değil de sanki bir sömürgede imiş gibi konuşan ve davranan ATAŞ Genel Müdürüne karşı hak ettiği dersi verememesi, ona *haddini bildirmemesi (Türkiyenin bağım*sız bir memleket olduğunu ve burada böyle konuşulamıyacağını ihtar edememesi), onun bu görevi başaramıyacağının *en açık* delilidir.

8 Petrol dâvasının da, diğer dâvalarımızın **da çözüm anahtarı:**

Petrol konusunda katıldığım açık oturum ve verdiğim konferansların 16 ncısını teşkil eden bu konuşma sonunda belirtmek isterim ki, petrol konusu, iktisadî hayatımız ve millî güvenliğimiz bakımından en önemli dâvalardan birini teşkil ettiği halde, şüphesiz ki, memleketin en önemli dâvası değildir. Sadece siyasî *alandaki bağımsızlıkla yetinmeyip*, iktisadî ve sosyal alanda da, tam egemenliğe, tam bağımsızlığa ve 30 milyonun huzur ve *refahı* için çalışan bir Devlet mekanizmasına sahip olunmadıkça, ne petrol dâvasının, ne de diğer iktisadî sosyal, siyasî ve hukukî sorunlarımızın millet yararına olan bir çözüme kavuşabilmesine imkân yoktur.

İşte Petrol Komisyonunda, *Petrol Kanununun* değiştirilmesine ilişkin kanun teklifi üzerindeki görüşmeler, bu gerçeği *en açık bir şekilde bir kere daha* ortaya koymuştur. Petrol Kanununun değişmesi ve petrol dâvamızın çıkar yola girmesi, tek mesele olarak bir çözüme kavuşamaz.

Böylece demek isteriz ki, petrol dâvamız dahi, büyük ana dâvanın sadece bir halkasından ibarettir. Asıl dâva, Devlet ve Hükûmet anlayışındaki yanlış zihniyetin yerine, doğru ve Türk toplumu için faydalı olanını hâkim kılabilmektir. Memleketin sorunlarını «sadece bir avuç insanın çıkarını sağlayacak yönde çözme çabası içinde bulunan ve «memleket dâvalarının dürüst ve açık bir şekilde ortaya konmasını bir yandan önlemeye çalışan, öte yandan da kendi çarpık ve toplumun zararına olan görüşlerini şaşlayarak gizlemeğe ve milleti aldatmaya yeltenen bir siyaset ve idare anlayışı» devam ettiği sürece, bu memleketin sefaletten, iktisadî ve sosyal gerilikten, hukukî ve siyasî huzursuzluk ve kararsızlıktan kurtulabilmesi imkânsızdır.

Bütün aydınlara ve samimî olarak memleketin yararına önem veren bütün vatandaşlara düşen baş ödev, «toplum yararını hiçe sayan, Türk demokrasisini tehdit eden bu kişisel çıkarcı ve yabancı *uyruklu zihniyeti ve onu tecessüm ettiren* siyasî teşekkülü demokratik yoldan tasfiyeye hizmet etmek» tir. Bu zihniyet ve *onun eti kemiği haline gelmiş olan siyasî* teşekkül, memleket kaderini doğrudan doğruya veya dolambaçlı yoldan etkilemeğe devam ettiği sürece, Türk Milleti için kaybedilen değerli aylar ve yıllar birbirini kovalayacak ve dünya uzak çağına yükselirken, biz Ortaçağın karanlıklarına doğru yol alma bedbahtlığına katlanacağız.

Ancak kesin ve samimî inancımız şudur ki, «Ortaçağ zihniyeti ile Kongolu Çombenin zihniyetinin karmasından (ve kırmasından) husule gelen böylesine zavallı, böylesine zararlı bir akım», her gün biraz daha uyanan Türk toplumunun çoğunluğu tarafından sonunda hakettiği demokratik ve sosyal yumruğu yiyecektir. Dileyelim ki, Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı ile Türkiye Millî Talebe Federasyonunun böyle bir konu için 30 Ağustos gününü seçmiş olması, bir tesadüften ibaret kalmasın. 30 Ağustosta millî egemenliğimize, siyasî ve hukukî alandaki bağımsızlığımıza uzanmak isteyen eller nasıl kırıldıysa, yıllar ve yıllar sonra başka bir 30 Ağustos gününde de, bu memlekette iktisadî manda rejimini kurmak için iktisadî ve sosyal bağımsızlığımıza uzanmak isteyen ellere ve onların beşinci kollarına karşı, fikrî alanda *büyük taarruz ânının geldiğine*, Türk gençliği ve halkı artık tamamen inanmış olsun!